

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МИРОНЕЦЬ Оксана Миколаївна

УДК 342.92(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

ФУНКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. М. Миронець

Науковий керівник – **Сопілко Ірина Миколаївна**, доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Миронець О.М. Функції адміністративного права. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Національний авіаційний університет, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню функцій адміністративного права та їх реалізації відповідно до широкого підходу розуміння адміністративного процесу.

Розглянуто поняття, ознаки, види та засоби реалізації спеціально-соціальних та загальносоціальних функцій адміністративного права у їх взаємозв'язку та співвідношенні з розумінням функцій права як загальнотеоретичної категорії юриспруденції.

Сформульовано поняття реалізацій функцій цієї галузі права. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій, рекомендацій щодо удосконалення та підвищення ефективності реалізації функцій адміністративного права в сучасній Україні.

Під функціями права запропоновано розуміти соціальне призначення права і головні напрями його впливу на суспільні відносини. Розмежовано як різні поняття: «функції права», «завдання права», «роль права», «функціонування права».

Запропоновано розуміти систему функцій права виходячи з їх поділу залежно від власне правового та соціального впливу права на суспільні відносини, так як об'єктивно право здійснює ці дві групи функцій. Підкреслено необхідність розглядати їх у взаємозв'язку з його системою. Звернуто увагу на те, що функції права можуть проявлятися на рівні всієї системи права в цілому, або ж на рівні її складових: галузей, підгалузей, інститутів, норм, або ж можуть мати міжгалузевий характер вияву.

Обґрунтовано, недоцільність безмежного росту кількості функцій права на тій підставі, що вони мають узагальнюючий характер, тобто містять у собі підфункції,

які на відповідному етапі розвитку держави і суспільства за потреби посилення правового регулювання проявляються чіткіше, а інші залишаються менш проявленими.

Проаналізовано погляди науковців до розуміння понять: «функції адміністративного права», «функції адміністративно-правового регулювання», «функції адміністративно-правових норм», «функції норм адміністративного права», «мета адміністративного права», «мета адміністративно-правових норм», «цілі адміністративно-правових норм», «завдання адміністративного права».

Обґрунтовано доцільність вживати поняття «функції адміністративного права», розглянуто його у взаємозв'язку та співвідношенні з категорією «функції права», запропоновано розуміти перше як соціальне призначення та напрями впливу вказаної галузі права на суспільні відносини, які нею регулюються та охороняються.

Періоди розвитку уявлень про поняття «функції адміністративного права» запропоновано поділити на: 1) дореволюційний або імперський; 2) післяреволюційний або радянський; 3) український етап (після здобуття Україною незалежності). Визначено особливості кожного з періодів, що характеризуються відмінностями розуміння функцій адміністративного права залежно від розуміння предмета правового регулювання цієї галузі. На першому етапі регулюючий та охоронний напрями впливу адміністративного права були спрямовані на впорядкування публічних відносин для охорони прав не лише правлячої верхівки, а й звичайних підданих. Функціональний вплив цієї галузі права на другому етапі був зосереджений на врегулюванні управлінської діяльності держави та охороні інтересів влади. Третій етап характеризується зміною розуміння предмета адміністративного права з державоцентриського на людиноцентриський. Зважаючи на вказане, як регулятивна, так і охоронна його функції спрямовані на першочергову охорону громадян в упорядкованих цією галуззю права публічних відносинах.

Запропоновано класифікувати функції адміністративного права за наступними критеріями: 1) за напрямками впливу адміністративного права на суспільні відносини: спеціально-юридичні та загальносоціальні; 2) за сферами суспільних відносин, на які впливає адміністративне право: економічна, політична, соціально-

культурна; 3) за елементами галузі адміністративного права: власне галузі адміністративного права, інститутів адміністративного права, норм адміністративного права; 4) за прямим впливом адміністративного права на суспільні відносини: регулятивна та охоронна; 5) за опосередкованим впливом адміністративного права на суспільні відносини: інформаційна, оціночно-орієнтаційна, виховна; 6) за характером впливу адміністративного права на суспільні відносини: основні та похідні.

Запропоновано розуміти регулятивну функцію адміністративного права як напрям його впливу, який полягає у встановленні прав та обов'язків учасників суспільних відносин, які є предметом його правового регулювання. Обґрунтовано її уповноважувальний, спрямовувальний, моделюючий та елементи превентивного характеру. Розкрито регулятивно-статичну та регулятивно-динамічну підвиди функцій цієї галузі права.

Визначено охоронну функцію адміністративного права як напрям впливу цієї галузі права, який має попереджувальний, припиняючий, відновлювальний, забезпечуючий притягнення до адміністративної відповідальності та накладення адміністративного стягнення характер.

Названо та обґрунтовано її ознаки: перманентність попереджувального впливу на суспільні відносини, які становлять предмет правового регулювання цієї галузі, ситуативність задіяння примушувального, відновлювального та припиняючого впливу на суб'єктів, специфічний характер забезпечення притягнення до адміністративної відповідальності, можливість варіативності застосування заходів впливу та адміністративних стягнень залежно від вікового критерію суб'єкта адміністративного правопорушення.

Підвидами охоронної функції адміністративного права названо: превентивну та захисну, яку запропоновано поділяти на каральну та відновлювальну.

Обґрунтовано доцільність віднесення заборон до засобів реалізації охоронної функції адміністративного права, а дозволи та зобов'язання – регулятивної функції цієї галузі права.

Запропоновано розуміти загальносоціальні функції адміністративного права як

його регулятивний та охоронний напрями впливу на суспільні відносини в цілому та їх економічну, політичну та соціально-культурну сфери зокрема, відповідно до економіко-політичного рівня, етико-моральних стандартів та норм, які існують на певному етапі історичного розвитку цього суспільства.

Вказано, що ознаки загальносоціальних функцій адміністративного права зумовлені тим, що вони: 1) є напрямками регулятивного та охоронного впливу адміністративного права на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 2) мають сервісний характер щодо економічних, політичних та соціально-культурних відносин; 3) мають характер управлінського впливу на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 4) мають загальнонаціональний характер впливу ідеологічно формуючої природи на соціально прийнятні стандарти в економічній, політичній та соціально-культурній сферах; 5) є «зовнішнім» відображенням конкретно відділеного впливу регулятивної та охоронної функції адміністративного права на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 6) реалізуються одночасно з регулятивною чи охоронною функціями адміністративного права при регулюванні чи охороні економічних, політичних, соціально-культурних відносин; 7) мають засобом своєї реалізації не економічні, політичні чи соціально-культурні норми, а регулятивні та охоронні норми адміністративного права у відповідно економічній, політичній та соціально-культурній сферах.

Серед загальносоціальних функцій адміністративного права запропоновано виділити економічну, політичну та соціально-культурну, виокремлення яких має відбуватися виключно з метою їх глибшого наукового осмислення проте з розумінням перебування їх у нерозривній єдності зі спеціально-соціальними функціями цієї галузі права.

Доводиться, що реалізація функцій адміністративного права повинна розумітися як правовий вплив та правове регулювання, які як внутрішній та зовнішній аспекти дієвості цих функцій з одного боку формують тип правомірної поведінки учасників адміністративно правових відносин, а з другого – втілюють в об'єктивній реальності задекларовані на нормативно-правовому рівні як потенційно здійснювані юридичні можливості, обмеження, зобов'язання (початковий етап)

через форми реалізації норм адміністративного права, що мають результатом використання прав, дотримання заборон та виконання обов'язків (кінцевий етап).

Вказане названо реалізацією функцій адміністративного права в позитивному сенсі. Разом з тим, прояв неправомірної поведінки таких учасників, який має результат у формі умисного порушення заборон чи невиконання обов'язків, відображає не результативність правового впливу. У свою чергу, це з одного боку унеможлиблює досягнення вказаного вище кінцевого етапу без застосування державного примусу, а з іншого його ж ініціює. Саме притягнення таких учасників до юридичної відповідальності пропонується вважати реалізацією функцій адміністративного права в негативному сенсі.

Доводиться, що ефективна реалізація регулятивної функції цієї галузі права можлива при наявності належним чином регламентованих неконфліктних проваджень, неухильного дотримання їх порядку при використанні прав та виконанні обов'язків суб'єктами адміністративно-правових відносин, забезпечення належного рівня правової культури, грамотності та свідомості для обох сторін цих відносин.

Вказується, що порушення заборон або/та невиконання обов'язків не зупиняє, а трансформує реалізацію регулятивної функції адміністративного права в реалізацію охоронної. Її ж реалізація відбувається в межах конфліктного провадження, результативність якого у формі притягнення правопорушників до юридичної відповідальності є одночасною реалізацією й регулятивної функції адміністративного права.

Разом з тим, реалізація функцій інших галузей права, які власних процесуальних норм не мають, у зв'язку з чим за потреби застосовують процесуальні норми адміністративного права, відбувається у спільній системі з реалізацією функцій адміністративного права.

Визначено, що реалізація охоронної функції цієї галузі права складається з закріплення на законодавчому рівні заходів юридичної відповідальності за адміністративні правопорушення, а також визначення та ефективності правозастосовчої діяльності по притягненню правопорушників до адміністративної відповідальності.

Обґрунтовується практична необхідність доповнення чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачивши серед заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення «огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення», а також можливість відновлення строку накладення адміністративного стягнення судом у встановленому Кодексом адміністративного судочинства України порядку.

Ключові слова: функції адміністративного права, спеціально-соціальні функції адміністративного права, загальносоціальні функції адміністративного права, реалізація функцій адміністративного права, реалізація регулятивної функції адміністративного права, реалізація охоронної функції адміністративного права, ефективність реалізації функцій адміністративного права.

SUMMARY

Myronets O.M. Functions of Administrative Law. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Thesis for a scientific degree of Candidate of Juridical Sciences in speciality 12.00.07 – “Administrative Law and Process; Financial Law; Informational Law”. National Aviation University, Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the complex study of Administrative Law functions and their implementation in accordance with a broad approach of administrative process understanding.

A concept, attributes, types, and means of special-social and general social functions of Administrative Law implementation in their interrelation and correlation with the understanding of the functions of law as the general theoretical category of jurisprudence have been considered.

A concept of the implementation of this branch of law functions has been formulated. As a result of the research, a number of conclusions, suggestions, recommendations to improve the effectiveness of the implementation of Administrative Law functions in

modern Ukraine have been formulated.

It has been suggested to understand the functions of law as its social purpose and main directions of its influence on public relations. The following concepts of “functions of law”, “tasks of law”, “the purpose of law”, “functioning of law” have been distinguished.

It is suggested to understand a system of law functions based on their separation, depending on the legal and social influence of law on social relations, since objectively law performs these two groups of functions. The need to consider them in relation to its system has been emphasized. Attention has been drawn to the fact that the functions of law can be expressed at the level of the whole system of law, or at the level of its components: branches, sub-branches, institutions, norms, or may have an intersectoral nature of expression.

It has been proved that there is no need to support the unlimited growth of the number of functions of law because they are generalizable in their nature. It means that they contain subfunctions that at the appropriate stage of the development of the state and the society under the need for the strengthening of the legal regulation may be expressed clearer and other subfunctions remain less expressed.

The views of scientists to understanding of concepts: “functions of Administrative law”, “functions of administrative-legal regulation”, “functions of administrative-legal norms”, “functions of norms of Administrative Law”, “purpose of Administrative Law”, “purpose of administrative-legal norms”, “goals of Administrative Law”, “task of Administrative Law” have been analyzed.

The expediency to use the concept of “a function of Administrative Law” has been proved, and it has been considered in its relation and correlation with the category of “a function of law”. It has been suggested to understand the first as the social purpose and directions of influence of the specified branch of law on the social relations which are regulated and protected by it.

The periods of the development of ideas about the investigated concept have been distinguished that are 1) pre-revolutionary or imperial; 2) post-revolutionary or Soviet; 3) Ukrainian stage (after Ukraine gained its independence), their peculiarities have been

characterized, which are characterized by differences in understanding of the functions of Administrative Law depending on the understanding of the subject of legal regulation of this branch of law.

In the first stage, the regulative and protective directions of the influence of Administrative Law were aimed at the regulation of public relations to protect the rights of not only the ruling elite but also ordinary subjects. The functional influence of this branch of law in the second stage was focused on the regulation of the administrative activity of the state and the protection of the interests of the authorities. The third stage is characterized by the change of understanding of the subject of Administrative Law from the state-centered to the human-centered. In view of the above, both its regulative and protective functions are aimed at the primary protection of citizens in the law-governed public relations.

It has been suggested to classify the functions of Administrative Law according to: 1) directions of influence of law on public relations (general social, special-legal); 2) the spheres of social relations that are under the influence of law (economic, political, social-cultural); 3) elements of the system of law (general, intersectoral, sectoral, of legal institutions, of norms of law); 4) the direct influence of law on public relations (regulative, protective); 5) the indirect influence of law on public relations (informational, assessment-orientational, educational); 6) the nature of the influence of law on social relations (basic, derivative).

A regulative function of Administrative Law is defined as the direction of its influence, which is to establish the rights and duties of participants in public relations that are the subject of its legal regulation. It has the following attributes: 1) it is empowering, because it “empowers” participants of administrative-legal relations by their rights, freedoms, and duties; 2) it has a guiding character, because by giving rights and freedoms to participants of administrative-legal relations it directs their choice; 3) it has a modeling character, because by giving duties to participants of administrative-legal relations it forms the model of the necessary variant of their behavior; 4) its determinant content has elements of preventive nature. The subfunctions of the regulative function of this field of law that are regulative-static and regulative-dynamic have been revealed.

A protective function of Administrative Law is defined as the direction of its influence, which has a preventive, suspensive, restorative, ensuring the bringing to administrative liability and imposition of administrative punishment. Its attributes include: 1) the permanence of the preventive influence on public relations, which are the subject of legal regulation of this field of law; 2) the situational nature of the involvement of coercive, restorative and terminating influence on subjects of public relations, which are the subject of legal regulation of this branch of law; 3) the specific nature of ensuring administrative liability; 4) the possibility of variability in the application of influence measures and administrative penalties depending on the age criterion of a subject of an administrative offence. Subtypes of the protective function of Administrative Law have been represented by preventive and defensive, which may be divided into punitive and restorative.

The expediency to consider prohibitions as the means of the implementation of the protective function of Administrative Law and permissions and obligations as the means of the implementation of the regulative function of this branch of law has been proved.

General social functions of Administrative Law are its regulative and protective directions of influence on public relations in general and their economic, political and socio-cultural spheres in particular, in accordance with the economic-political level, ethical and moral standards and norms existing at a certain stage of the historical development of a society. The general social functions of Administrative Law have the following attributes: 1) they are the directions of regulative and protective influence of Administrative Law on economic, political and socio-cultural relations; 2) they have the character of service of economic, political and socio-cultural relations; 3) they have the character of managerial influence on economic, political and socio-cultural relations; 4) they have the national character of the influence of ideologically forming nature on socially acceptable standards in economic, political and socio-cultural spheres; 5) they are an "external" reflection of the specifically separated influence of the regulative and protective functions of Administrative Law on economic, political and socio-cultural relations; 6) they are implemented simultaneously with the regulative or protective functions of Administrative Law in regulating or protecting economic, political, socio-

cultural relations; 7) they have the means of their implementation not economic, political or socio-cultural norms, but regulative and protective norms of Administrative Law in the corresponding economic, political and socio-cultural spheres. The subtypes of general social functions of Administrative Law are economic, political and socio-cultural functions.

Among the general social functions of Administrative Law it has been suggested to distinguish economic, political and socio-cultural, the separation of which should occur solely for the purpose of their deeper scientific understanding, but with the understanding of their inseparable unity with the special-social functions of this branch of law.

It has been proved that the implementation of Administrative Law functions should be understood as legal influence and legal regulation, which as internal and external aspects of the effectiveness of these functions, on the one hand, form the type of lawful behavior of participants in administrative-legal relations, and on the other hand, they embody in the objective reality the declared on the normative-legal level as potentially exercised legal possibilities, restrictions, obligations (an initial stage) through the forms of the implementation of the norms of Administrative Law that have the result in the form of the use rights, observance of the prohibitions and performing of the duties (a final stage).

The mentioned above is called the implementation of the functions of Administrative Law in a positive way. At the same time, the expression of the illegal conduct of such participants, which results in the intentional violation of the prohibitions or non-performing the duties, does not reflect the effect of legal influence. In turn, this, on the one hand, makes it impossible to reach the aforementioned final stage without the use of state coercion, and on the other hand, it initiates it. Legal liability of such participants has been suggested to understand as the implementation of functions of Administrative Law in a negative sense.

It has been proved that the effective implementation of the regulative function of this branch of law is possible in the presence of properly regulated non-conflict proceedings, strict observance of their order under the performing of rights and duties by the subjects of administrative-legal relations, ensuring the proper level of legal culture, literacy, and consciousness for both parties to these relations.

It has been stated that the violation of prohibitions or/and non-performing duties does not terminate but transforms the implementation of the regulative function of Administrative Law into the implementation of its protective function. Its implementation takes place in the context of conflict proceedings, the effectiveness of which in the form of bringing the offenders to justice is both the implementation of the regulative function of Administrative Law.

However, the implementation of functions of other branches of law, which do not have their own procedural rules, in connection with which, if necessary, apply procedural rules of Administrative Law, occurs in a common system with the implementation of the functions of Administrative Law.

It has been determined that the implementation of the protective function of Administrative Law consists of the determination of the measures of legal liability for administrative offences at the legislative level, as well as the determination and effectiveness of law enforcement activity to hold offenders to administrative liability.

The practical necessity of supplementing the current Code of Administrative Offences of Ukraine have been proved in the form of providing among the measures to ensure the proceedings in administrative offences “inspection of the dwelling or other possession of a person in respect of whom it is necessary to draw up a protocol on administrative offences”, as well as the possibility of renewal a term of bringing the administrative penalty by a court in the order of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine.

Key words: *functions of Administrative Law, special-social functions of Administrative Law, general social functions of Administrative Law, implementation of functions of Administrative Law, implementation of a regulative function of Administrative Law, implementation of a protective function of Administrative Law, effectiveness of the implementation of functions of Administrative Law.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті в наукових фахових виданнях України та періодичних наукових виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз:

1. Миронець О. М. Функції права : поняття та класифікація. *Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2014. № 2. С. 15-17.

2. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти функцій адміністративного права та їх класифікації. *Інформація і право*. 2015. № 14. С. 129-135.

3. Миронець О. М. Реалізація охоронної функції адміністративного права. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»* : зб. наук. праць. К.: НАУ, 2016. № 2 (39). С. 62-67.

4. Миронець О. М. Ефективність функцій адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (75). С. 162-170.

5. Миронець О. М. Функції адміністративного права : історико-правовий аспект. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К. : НАУ, 2017. № 3 (44). С. 42-47.

6. Миронець О. М. Регулятивна функція адміністративного права. *Науковий журнал «Право і суспільство»*. Дніпро : Дніпровський гуманітарний університет, 2018. № 4, частина 2. С. 124-130.

7. Миронець О. М. Загальносоціальні функції адміністративного права. *Науковий журнал «Юридичний бюлетень»*. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. № 6. С. 109-115.

8. Миронець О. М. Теоретико-правовий аналіз охоронної функції адміністративного права. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К. : НАУ, 2019. № 1 (50). С. 37-45.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

9. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти реалізації функцій адміністративного права. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Svazek 3. 1. vydání. S. 77-82.

Матеріали наукових конференцій:

10. Миронець О. М. Functions of Administrative Law in aviation sphere. *Aviation in the XXI-st century : the sixth world congress, September 23-25, 2014*. Kyiv, National Aviation University. P. 11.35-11.39.

11. Миронець О. М. Теретико-правові аспекти функцій адміністративного права. *АЕРО-2014. Повітряне і космічне право*: матеріали Всеукраїнської конференції молодих учених і студентів, 20 листопада 2014 р. м. Київ, Національний авіаційний університет. С. 35-37.

12. Миронець О. М. Теоретичні аспекти функцій адміністративного права та науки адміністративного права. *Тенденції розвитку юридичної науки в XXI столітті*: матеріали Всеукраїнська науково-практична конференція до Дня науки, 22 травня 2014 р. м. Київ, Національний авіаційний університет. С. 150-153.

13. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти класифікації функцій адміністративного права. *Юридична наука і практика: виклики часу*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 12 березня 2015 р. м. Київ, Національний авіаційний університет. С. 67-69.

14. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти реалізації функцій та норм адміністративного права. *Економика. Государство и право. Научный поиск/ Economy. Państwo i Prawo. Naukowe Wyszukaj*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 30-31 жовтня 2015 р. м. Сопот, Республіка Польща. С. 35-37.

15. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти функцій адміністративного права у сфері авіаційного транспорту. *Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського і транспортногo права*: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 квітня 2015 р. м. Київ. С. 152-158.

16. Миронець О. М. Ефективність функцій адміністративного права. *Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 26 лютого 2016 р. м. Київ, Національний авіаційний університет. С. 89-91.

17. Миронець О. Н. Реализация охранительной функции административного права. *Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для правоохранительных органов*: тезисы докладов Международной научно-

практической конференции, 7 апреля 2016 г. г. Минск, Республика Беларусь. С. 27-28.

18. Миронець О. М. Поняття реалізації охоронної функції адміністративного права. *Від громадянського суспільства – до правової держави*: збірник тез доповідей XII міжнародної наукової конференції молодих вчених та студентів, 22 квітня 2016 р. м. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна. С. 261-263.

19. Миронець О. М. Належний розгляд заяв про адмінправопорушення – запорука ефективності функцій адміністративного права. *Донецький юридичний інститут – 55 років на теренах освіти і науки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 13 травня 2016 р. м. Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут. С. 244-246.

20. Миронець О. М. A concept to implement a protective function of administrative law. *Актуальні питання державотворення в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 20 травня 2016 р. м. Київ, Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка. С. 263-264.

21. Миронець О. М. Роль функцій адміністративного права у забезпеченні права на оскарження. *Верховенство права та місцеве самоврядування*: матеріали III Міжнародного науково-практичного форуму студентів та аспірантів, 10-11 червня 2016 р. м. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія». С. 149-153.

22. Миронець О. Н. Эффективная реализация функций административного права как перспектива его развития. *Prospects for the development of law: collection of materials of the International Scientific Conference*, 22 января 2017 г. г. Вильнюс, Литва: Kazimieras Simonavičius University. P. 235-241.

23. Myronets O. M. Protective Function of Administrative Law in Aviation Sphere. *XIV Міжнародна науково-технічна конференція «AVIA-2019»*, April 23-25, 2019. Kyiv, 2019. P. 35.6-35.9. <http://conference.nau.edu.ua/index.php/AVIA/AVIA2019/paper/view/5763/4870> (date of access : 30.04.2019).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	26
1.1. Функції права як юридична категорія.....	26
1.2. Класифікація функцій права.....	37
1.3. Поняття функцій адміністративного права.....	45
Висновки до розділу 1.....	57
РОЗДІЛ 2. ВИДИ ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	59
2.1. Класифікація функцій адміністративного права.....	59
2.2. Регулятивна та охоронна функції адміністративного права.....	73
2.3. Загальносоціальні функції адміністративного права.....	90
Висновки до розділу 2.....	99
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	104
3.1. Теоретико-правові аспекти реалізації функцій адміністративного права.....	104
3.2. Забезпечення ефективної реалізації регулятивної функції адміністративного права.....	116
3.3. Шляхи підвищення ефективності реалізації охоронної функції адміністративного права.....	139
Висновки до розділу 3.....	155
ВИСНОВКИ.....	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	165
ДОДАТКИ.....	180

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні реалії ставлять перед правом нові вимоги до його ефективного функціонування. Трансформаційні суспільні процеси національного й всесвітнього масштабу, зростаюча прерогатива стандартів масової культури над особистісними, тотальна інформатизація усіх сфер життя, а також загальна тенденція до включення кожної людини до спільного інформаційного простору з метою провадження сприятливої охоронної, а також управлінської політики держави, знову ставлять на порядок денний питання про напрями дії та соціальне призначення права. Саме воно, як соціальний регулятор та надійний гарант дотримання міжнародних стандартів прав людини, у наші дні світового високотехнологічного розвитку на тлі складних політико-економічних змін в Україні та кризи духовності нашого народу має особливо проявити характер загального адміністрування вказаними процесами.

Зважаючи на те, що нашою державою було обрано Євроінтеграційний курс розвитку, впровадження та належне здійснення ряду необхідних для цього реформ пов'язане з ефективністю функцій адміністративного права. Їх повна й належна реалізація відповідно до сучасних потреб економічної, політичної, а також соціально-культурної сфер життєдіяльності України уможливорює не лише дієвість адміністративного права, а й здатна забезпечити подальше державотворення і розвиток.

Крім того, необхідно брати до уваги інші фактори, які впливають на процес та особливості реалізації вказаних функцій. Так, економічна та політична нестабільність, зниження рівня життя населення, наявність воєнного конфлікту на сході нашої держави, нігілізм та високий рівень недовіри українського народу до влади, значний рівень корупції, нагальна необхідність проведення різногалузевих реформ в найкоротші строки відповідно до взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань при невідповідному для цього рівню національної економіки, а також неготовності українців прийняти ментально невласиві для них культурні стандарти

та традиції, безумовно, негативно відбиваються на функціонуванні права в нашій державі.

Реалізація, зокрема, функцій адміністративного права, крім вказаного вище, залежить і від якості та вчасності адміністрування. У сучасних умовах воно має проводитися відповідно до «людиноцентричного» розуміння предмету цієї галузі права, висококваліфікованими кадрами, які покликані не лише забезпечити надання сервісних послуг відповідно до світових стандартів, а й відродити та утвердити довіру народу до суб'єктів публічного адміністрування та віру в стабільне майбутнє України.

За таких умов дослідження поняття, видів, особливостей функцій адміністративного права, а також специфіки та проблем їх реалізації з метою прогнозування підвищення ефективності цього процесу є актуальним для наукового пошуку та осмислення.

Доктринальний базис розробки проблематики функцій адміністративного права закладений у наукових дослідженнях вітчизняних представників науки адміністративного права, зокрема: В. Авер'янова, О. Андрійко, Н. Армаш, І. Бородіна, Ю. Битяка, Л. Білої-Тіунової, В. Галуцько, І. Голосніченко, С. Гончарука, Т. Гуржія, Є. Додіна, Р. Калюжного, С. Ківалова, Т. Коломоєць, В. Колпакова, О. Кузьменко, Т. Мацелик, О. Миколенко, Р. Мельника, А. Монаєнко, Н. Нижник, Ю. Пирожкової, О. Рябченко, А. Селіванова, М. Смоковича, І. Сопілко, С. Стеценко та багатьох інших.

З метою всебічного розкриття предмету дослідження автор також опирався на розробки вітчизняних та іноземних представників теорії права, адміністративного права та адміністративного процесу, зокрема: А. Абрамова, С. Алексєєва, І. Антошиної, М. Байтіна, М. Бахраха, С. Дроботова, Є. Єлістратова, В. Ковальського, Ю. Козлова, В. Круглова, Ю. Мигачева, Л. Попова, Т. Радько, В. Синюкова, І. Ситар, О. Скакун, Ю. Старилова, С. Тихомирова, В. Юсупова та ряду інших. Також було використано праці американських дослідників Р. Манна та Б. Робертса, британського науковця К. Харлоу та індійської вченої С. Залпурі та

інших, наукові здобутки яких складають вагоме науково-теоретичне надбання галузі адміністративного права.

Проте попри існування теоретичного доробку, комплексного дослідження функцій адміністративного права з розглядом їх реалізації відповідно до широкого підходу розуміння адміністративного процесу на даний час в Україні немає. Зазначені міркування й обумовили вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках заходів, здійснюваних в межах імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Тема дослідження також відповідає напрямам реформування, визначеним Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015.

Дисертація безпосередньо пов'язана з напрямами держбюджетних науково-дослідних робіт «Публічно-правовий механізм забезпечення національних інтересів України» на 2016-2019 роки (державний реєстраційний номер № 55/13.01.02) кафедри конституційного і адміністративного права та «Теоретико-правові аспекти функцій права в системі державотворення України» на 2013-2016 роки (державний реєстраційний номер № 55/13.01.01), «Правова система України в умовах трансформації суспільства» на 2016-2019 роки (державний реєстраційний номер № 56/13.01.01) кафедри теорії та історії держави і права Юридичного факультету Національного авіаційного університету.

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою Радою Юридичного інституту Національного авіаційного університету 23 грудня 2013 року (протокол № 14).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у розкритті змісту функцій адміністративного права та особливостей їх реалізації й забезпечення ефективності в сучасній Україні.

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено такі *завдання*:

- здійснити теоретичний аналіз поняття та видів функцій адміністративного права у співвідношенні та взаємозв'язку з їх поняттям та класифікацією в загальній теорії права;

- охарактеризувати поняття, ознаки, види та засоби реалізації регулятивної функції адміністративного права;

- визначити поняття, ознаки та засоби реалізації охоронної функції адміністративного права;

- розкрити зміст та виділити види загальносоціальних функцій адміністративного права, а також їх особливості, що виявляються у засобах їх реалізації;

- обґрунтувати авторське визначення поняття реалізації функцій адміністративного права;

- розробити пропозиції забезпечення ефективності реалізації регулятивної функції адміністративного права;

- запропонувати шляхи підвищення ефективності реалізації охоронної функції адміністративного права.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації функцій адміністративного права.

Предметом дослідження є функції адміністративного права.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складає комплекс загальних методів наукового пізнання, а також спеціальних методів, що застосовуються у юридичній науці. Зокрема, *історико-правовий метод* було використано при аналізі розвитку юридичної думки щодо визначення поняття функцій права (підрозділ 1.1.), функцій адміністративного права (підрозділ 1.3.).

На основі *діалектичного методу* було досліджено поняття адміністративного права у його співвідношенні та взаємозв'язку з розумінням функцій права як теоретико-правової категорії (підрозділи 1.1., 1.3.), поняття, ознаки та засоби реалізації регулятивної, охоронної (підрозділ 2.2.) та загальносоціальних функцій адміністративного права (підрозділ 2.3.), наукове бачення реалізації функцій адміністративного права (підрозділ 3.1.), його спеціально-соціальних функцій

(підрозділи 3.2., 3.3.) відповідно до широкого підходу розуміння адміністративного процесу.

Формально-догматичний метод (формальної логіки) сприяв розробці авторського поняття «реалізація функцій адміністративного права» (підрозділ 3.1.), «реалізація регулятивної функції адміністративного права» (підрозділ 3.2.), «реалізація охоронної функції адміністративного права» (підрозділ 3.3.).

З використанням *формально-юридичного методу* було проаналізовано зміст нормативно-правових актів, які регламентують пов'язані з реалізацією функцій адміністративного права відносини (підрозділи 2.3., 3.1., 3.2., 3.3.).

За допомогою *системно-структурного методу* було розглянуто практичні аспекти реалізації регулятивної та охоронної функцій адміністративного права (підрозділи 3.1., 3.2.). Також системний метод було використано при здійсненні класифікації функцій адміністративного права (підрозділ 2.1.).

З використанням *логіко-семантичного та компаративного методів* проаналізовано та внесено пропозиції забезпечення ефективної реалізації спеціально-соціальних функцій адміністративного права (підрозділи 3.2., 3.3.), вдосконалення нормативного регулювання діяльності Національної поліції України в реалізації охоронної функції адміністративного права, зокрема, щодо застосування заходів забезпечення адміністративного провадження (підрозділ 3.3.).

Науково-теоретичною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі загальної теорії держави і права, адміністративного права та інших галузевих правових дисциплін.

Нормативно-правову основу дослідження складають Конституція України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України у сфері реалізації функцій адміністративного права.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним з перших системних досліджень, у якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки досліджуються функції адміністративного права з розглядом їх реалізації відповідно до управлінської концепції тлумачення адміністративного процесу.

Наукова новизна одержаних результатів конкретизується у теоретичних положеннях і висновках, основними з яких є такі:

уперше:

- визначено та обґрунтовано реалізацію функцій адміністративного права відповідно до широкого підходу розуміння адміністративного процесу на основі їх комплексного дослідження;

- розроблено та сформульовано авторське поняття «реалізація функцій адміністративного права», «реалізація регулятивної функції адміністративного права», «реалізація охоронної функції адміністративного права»;

- запропоновано у якості забезпечення ефективності реалізації охоронної функції адміністративного права внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та відновлення строку накладення адміністративного стягнення.

удосконалено:

- визначення та аналіз сутності, ознак та видів функцій адміністративного права;

- ключові напрями адміністративно-правового забезпечення ефективної реалізації функцій цієї галузі права;

- нормативно-правову базу щодо застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та відновлення строку накладення адміністративних стягнень;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні підходи щодо розуміння функцій адміністративного права та їх реалізації;

- зміст спеціально-соціальних та загальносоціальних функцій адміністративного права;

- обґрунтування напрямів забезпечення підвищення ефективності реалізації функцій адміністративного права;

- науковий підхід щодо змісту ефективності відносно реалізації функцій

адміністративного права.

На підставі одержаних висновків запропоновано відповідні зміни та доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та відновлення строку накладення адміністративного стягнення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації положення, висновки та пропозиції становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес в:

- *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки актуальних проблем функцій адміністративного права та їх реалізації (*Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Національного авіаційного університету від 21.02.2019 р.*);

- *правотворчості* – під час внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, а також прийняття нових законів та підзаконних актів у сфері забезпечення реалізації функцій адміністративного права (*Довідка про практичне впровадження в діяльність Кабінету Міністрів України від 12.02.2019 р. № 21*);

- *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Міжнародно-правові стандарти забезпечення прав людини в діяльності органів влади», «Теорія держави і права», при підготовці науково-практичних видань, підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій для науковців, юристів-практиків, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів (*Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у освітній процес Національного авіаційного університету від 15.02.2019 р.*);

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням актуальної наукової проблеми. Основні теоретичні положення та висновки, що характеризують наукову новизну та практичне значення дослідження, є результатом особистих досліджень, що були здійснені дисертантом на основі ґрунтовного аналізу наукових публікацій, законодавства та практики його застосування.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні наукові концепти і висновки обговорені та схвалені на засідання кафедри конституційного і адміністративного права Юридичного факультету Національного авіаційного університету. Результати наукового дослідження були оприлюднені на 14 вітчизняних і міжнародних наукових та науково-практичних заходах: Всеукраїнська науково-практична конференція до Дня науки «Тенденції розвитку юридичної науки в XXI столітті» (м. Київ, 22 травня 2014 р.); VI всесвітній конгрес «Авіація у XXI столітті – Безпека в авіації та космічні технології» (м. Київ, 23-25 вересня 2014 р.); Всеукраїнська конференція молодих учених і студентів «Аеро-2014. Повітряне і космічне право» (м. Київ, 20 листопада 2014 р.); V міжнародна науково-практична конференція «Юридична наука і практика: виклики часу» (м. Київ, 12 березня 2015 р.); V міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського і транспортного права» (м. Київ, 16-17 квітня 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Economy. Państwo i Prawo. Naukowe Wyszukaj» (м. Сопот, Республіка Польща, 30-31 жовтня 2015 р.); VI міжнародна науково-практична конференція «Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи» (м. Київ, 26 лютого 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми боротьби с преступностью и подготовки кадров для правоохранительных органов» (м. Мінськ, Республіка Білорусь, 7 квітня 2016 р.); XII міжнародна наукова конференція студентів та молодих вчених «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 22 квітня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Донецький юридичний інститут – 55 років на теренах освіти і науки» (м. Кривий Ріг, 13 травня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 20 травня 2016 р.); Міжнародна науково-технічна конференція «АВІА-2019» (м. Київ, 23-25 квітня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у 23 наукових працях, з яких: 8 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних науково-метричних баз; 1 стаття у науковому

періодичному виданні іншої держави, 14 публікацій за матеріалами наукових конференцій та конгресів.

Структура і обсяг дисертації визначена метою та задачами дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (175 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 186 сторінок, з них основний текст – 164 сторінки.

INTELLECTUAL OWNERSHIP OF OKSANA M. MYRONETS

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

1.1. Функції права як юридична категорія

Існування суспільних відносин забезпечується системою соціальних норм, тобто моральних, звичаєвих, корпоративних, а також юридичних правил, які їх упорядковують. Правові норми серед них вирізняються загальнообов'язковістю, формальною вираженістю, встановлюються або санкціонуються державою, а також забезпечуються реальною можливістю застосування заходів державного впливу та примусу. Використовуючи юридичні норми, як засіб впорядкування відносин у суспільстві, держава здійснює на них правовий вплив для його стабільності і розвитку. Система вказаних юридичних регуляторів являє собою право держави, функціональним призначенням якого є встановлення суспільного правопорядку. Отже, упорядкування суспільних відносин правовими нормами залежить від ефективного здійснення функцій права.

У зв'язку з вказаним вище, необхідно дослідити поняття «функція права» на рівні загальної теорії права, його співвідношення з науковою категорією «функція», а для повноти осмислення провести розмежування з поняттями: «завдання права», «роль права» та «функціонування права».

Дослідження понятійного апарату будь-якої науки належить до важливих завдань її методологічного аналізу. Саме в поняттях концентруються підсумки та результати розвитку науки. Більше того, гнучкість і адекватність понятійного апарату науки є найважливішою умовою ефективності наукового дослідження, а отже, і необхідною передумовою подальшого розвитку науки [86, с. 18].

Варто зауважити, що переклад латинського слова-поняття «function» означає виконання, здійснення, функція, обов'язок. Академічний тлумачний словник української мови під вказаним поняттям розуміє: 1) явище, яке залежить від іншого

явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; 2) робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; 3) призначення, роль чого-небудь [144, с. 653].

Призначення та сутність явищ, предметів, осіб розкривається через їх функції. Досліджуючи саме функціональний аспект, можна з'ясувати їх внутрішню природу, потенційні можливості, характер дій, а також роль, яку вони мають здійснювати. 1963 р. відомий німецький філософ та математик Г. Лейбніц у своїх працях почав використовувати слово «функція» [31, с. 43]. У наш час цей термін можна зустріти в різних галузях знань. Кібернетика розуміє його як напрям дії досліджуваних систем. Біологія за його допомогою характеризує діяльність живих організмів та їх внутрішніх органів. У математиці та фізиці «функція» розуміється як залежна змінна величина, зміна якої залежить від зміни іншої. Соціальні науки використовують досліджуване поняття для розкриття ролі та призначення явищ у суспільстві.

У філософії інтерес до поняття функції підвищувався у зв'язку зі ступенем розширення в різних галузях науки функціональних методів дослідження. Функціональний підхід у даному сенсі реалізував Є. Кассирер, який розробив теорію понять, або «функцій», що, у свою чергу, вплинуло на філософські уявлення про функції [21, с. 11]. Функціоналістський підхід передбачає виокремлення досліджуваного об'єкта як цілого, визначення його елементів, а також з'ясування його функціональних залежностей між елементами і соціальним цілим. Соціальна система утворює цілісність, а функція є те, що сприяє збереженню і зміцненню даної системи як цілого [165, с. 980].

Зважаючи на те, що філософія вивчає явища на найвищому рівні їх узагальнення, вироблені нею наукові знання мають бути основою для спеціального дослідження. Як філософська категорія «функція» виражає призначення певного елемента в межах цілого його субстратом і субстанцією у бутті світу та бутті людини у світі. Вона відображає дію природних законів, чим скеровує людину на позицію природного оптимізму, сприяє регулюванню оптимального співвідношення між добром і злом. Загалом функція висвітлює всі існуючі взаємовідносини і забезпечує їх динаміку [146, с. 49]. Тобто, основними сутнісними елементами поняття

«функція» є «відношення», «залежність», що розкривають призначення цього соціального явища у його зв'язку з іншими явищами об'єктивної реальності.

Зважаючи на те, що взаємозв'язок такого соціального феномена як право з явищами соціальної реальності виражають його функції, то вказана філософська категорія є загальною, родовою по відношенню до категорії «функції права». Остання ж є загальною, родовою для категорії «функція галузі права».

В. Щербина зазначає, що коли йдеться про функції права, основним явищем виступає право, сутність якого полягає в здатності бути регулятором суспільних відносин, упорядкуванні взаємовідносин між людьми, організаціями, які вони створюють [172, с. 78-79].

У функціях права розкривається природа права, його соціальне призначення: історична мета і службова роль у житті суспільства. Як продукт суспільного розвитку, право як державна воля суспільства робить на суспільство активний зворотний вплив, який здійснюється шляхом унормування суспільних відносин [99, с. 136].

Як зауважує К. Смирнова, постаючи одним з основних регуляторів суспільних відносин, право набуває особливого значення та виняткової ролі у сучасних умовах розвитку Української держави і суспільства. При цьому актуальність всебічного аналізу процесів розвитку і функціонування права істотно підвищується, якщо взяти до уваги не лише внутрішньодержавний розвиток України, але й її перспективи європейської інтеграції, яка тісно пов'язана з пануванням у правовій системі універсальних цінностей права і демократії [149, с.153].

На думку І. Антошиної, для сучасної юридичної теорії і практики питання про функції права, їх цілісність і тенденції розвитку є необхідною умовою розвитку правового життя України. Оскільки відбуваються зміни в рольовому призначенні права, вивчення функцій права простежується по всіх напрямках сучасної юриспруденції. Поглиблений аналіз функцій права та розгляд їх як цілісності дає можливість заглянути в глибини правового буття [21, с. 11-12].

Досліджуючи історію наукової розробки проблематики функцій права, С. Дроботов [44, с. 19-27], беручи до уваги факт входження території сучасної

України до Російської імперії та СРСР, виділяє три етапи: дореволюційний, радянський та після проголошення незалежності України.

Початок наукових дискусій про функції права вчений відносить до ХІХ-початку ХХ століття. У цей період право було визначено як один із фундаментальних чинників суспільного буття, цілеспрямованого розвитку суспільства, а теорія його функцій зазнала істотного впливу державознавства. Вказане дало змогу досліджувати функції права у контексті питань реалізації цілей діяльності держави. Право досліджувалось як представниками правового позитивізму, так і тими, хто стояв на позиціях соціологічної або натуралістичної школи права [44, с. 19-20].

Досліджуючи теоретичні основи розуміння функцій права, закладені у дореволюційний період, С. Дроботов [44, с. 20-22] звертає увагу на праці таких науковців як: П. Виноградов «Нариси з теорії права» [32], Б. Кістяківський «Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и общей теории права» [59], М. Коркунов «Лекції з загальної теорії права» [77], «Про наукове вивчення права» [78], Л. Петражицький «Теорія права і держави у зв'язку з теорією моральності» [105], А. Рождественський «Основи загального вчення про право і державу» [133], В. Хвостов «Загальна теорія права» [167], Г. Шершеневич «Про право і державу» [171], А. Ященко «Теорія федералізму. Дослід синтетичної теорії права і держави» [175] та інші. Зокрема, Л. Петражицький наголошував на тому, що цілісне уявлення про соціальне призначення права можна отримати лише шляхом аналізу того, яким чином та за якими напрямками воно впливає на суспільні відносини та на окремих індивідів; функціонування права та його вплив на суспільство дозволяє краще зрозуміти й те, яким чином воно історично еволюціонує [105]. Г. Єллінек показав взаємозв'язок проблеми функціонування права з розвитком держави, її цілями, напрямами діяльності [46]. М. Коркунов ввів процес розвитку і функціонування права у контекст таких фундаментальних проблем як розвиток держави і державних інститутів, розвиток права, сформулював положення про визначальну функцію права, якою є координація взаємодії суспільства і держави, а також визначення та встановлення суспільного порядку [77], зазначав, що саме у вченні про функції права відкривається

перспектива адекватне осягнення його соціального призначення та суспільної ролі [78]. У загальнотеоретичному контексті дослідження функцій права, на нашу думку, також варто згадати О. Іоффе [53, с. 193-195].

Радянський період дослідження проблематики функцій права пов'язаний з працями дослідників загальної теорії, а також галузей права. Нариклад: Т. Радько присвятив свої дослідження функціям соціалістичного права [132], В. Смирнов звернув увагу на функції кримінального права за радянської доби [148], М. Мелентьев – функції виправно-трудоного права [87]. Праці Н. Нікіфорова, А. Сухарева (присвячені функціям радянського трудоного права), а також А. Риженкова та Н. Чечиної (присвячені функціям радянського цивільного права). Незважаючи на те, що вказані дослідники акцентували увагу на тих чи інших галузях права, усі ці роботи ґрунтуються на ряді спільних методологічних положень, які передбачають аналіз функцій права як сукупності специфічних дій, які переслідують визначені радянською державою цілі і відображають її соціалістичну сутність [44, с. 23-24].

Зміну в підході до вивчення функцій права в останнє десятиліття ХХ і на початку ХХІ століття С. Дроботов [44, с. 24-25] пов'язує з працями таких зарубіжних правознавців як: А. Абрамов [2], М. Бадоев [22], Н. Вопленко [34], В. Домаков [43], А. Ємельянов [47], С. Левіна [83], С. Федоров [163], В.Філімонов [164], В. Шевель [169].

Разом з тим, досліджуючи розвиток вчень про функції права після проголошення Україною незалежності, С. Дроботов звертає увагу на праці І. Ситара, який дослідив онтологічні функції права [146], В. Щербини, який вивчив функції трудоного права [172], О. Матійко, яка приділила увагу інформаційній функції цивільного права [85]. Характерною властивістю всіх вказаних вище праць вітчизняних дослідників є те, що в них надаються авторські підходи не лише до аналізу тих чи інших конкретних функцій права у визначених галузях, але й стосовно загального тлумачення понять функцій права та їх системи [44, с. 25-26].

Як можна зробити висновок, функції права були і є предметом досліджень у вітчизняній і зарубіжній науці. Нинішнє розуміння досліджуваної категорії

ґрунтується на наукових розробках як теоретиків права, так і науковців, які представляють галузеві юридичні науки. Про це свідчать праці вітчизняних вчених: І. Антошиної, С. Дроботова, В. Ковальського, М. Логвінова, О. Наливайко, Л. Одегова, О. Олійник, Н. Оніщенко, І. Ситар, О. Скакун, а також зарубіжних науковців Російської Федерації та Радянського Союзу: А. Абрамова, С. Алексеева, М. Байтіна, В. Лазарєва, А. Матузова, Т. Радько, В. Синюкова, І. Фарбера та інших.

Незважаючи на широке використання в юридичній сфері та увагу науковців-правознавців до поняття «функція права» єдиний підхід до його визначення на сьогодні відсутній.

Найрозповсюдженішим є підхід, відповідно до якого функціями права є «основні напрями впливу права на суспільні відносини» (С. Алексєєв [16, с. 191], В. Лазарєв [102, с. 124], О. Скакун [147, с. 225] та інші), або ж «людину і суспільство» (Н. Крестовська, Л. Матвєєва [159, с. 247]). Називаючи вказані напрями впливу права «головними», Л. Авраменко, О. Петришин, М. Цвік уточнюють, що вони визначаються соціальним призначенням права в різних сферах суспільного життя [52, с. 154]. Підтримуючи вказаний підхід, О. Наливайко додає, що напрямки впливу права залежать від його сутності і цілей правового регулювання [99, с. 139]. Основні аргументи на користь цієї позиції зводяться до того, що у функціях права відображається його активна роль, саме напрями правового впливу виражають роль права в суспільному житті та регулюванні відносин у суспільстві. Метою такого впливу є впорядкування суспільних відносин. Сутність права визначає напрями його впливу, у яких набувають свого розкриття його соціальне призначення і природа.

Прихильники другого підходу розуміють під досліджуваним поняттям «соціальну роль права» (В. Ковальський та інші) [64, с. 3]. Основним аргументом цієї наукової позиції є розуміння, відповідно до якого функції права визначаються його призначенням у різних сферах життя суспільства.

Існує також третій підхід, відповідно до якого пропонується розуміти функції права, об'єднавши точки зору обох вказаних вище підходів, а саме, як соціальне призначення права, а також напрями правового впливу на суспільні відносини (В. Субботін, О. Філонов, Л. Князькова, Я. Тодоров [158, с. 154]

М. Байтін [23, с. 168], Т. Радько [130, с. 227], В. Синюков [160, с. 154-155], та інші). Прихильниками даної точки зору звертається увага на недоцільність протиставляти або ототожнювати напрями правового впливу соціальному призначенню права у зв'язку з їх постійним взаємозв'язком. На цій підставі функції права визначають як «правову характеристику соціокультурної реальності суспільства та окремих його компонентів», обґрунтовуючи дану позицію динамікою права в результаті взаємодії з зовнішніми процесами менталітету суспільства (В. Синюков [160, с. 155]).

Заслуговує на увагу розуміння функцій права як «конкретної ролі (дії права) по організації суспільних відносин» (Ю. Ткаченко) [162, с. 34]. Існує також позиція, відповідно до якої розмежовуються поняття «правова функція» та «функція права». Аргументація даного розуміння зводиться до того, що право виконує правову функцію для створення правових норм, а суть функції права у тому, щоб сприяти використанню правових норм для життєво важливих потреб [145, с. 6]. Також, І. Ситар вважає, що функція права – це встановлення на основі культурного відображення правового поля на поле соціальних потреб таких правовідносин, які забезпечили б виконання обов'язків суб'єкта права для підтримання нормальної життєдіяльності людини [146, с. 67].

Обґрунтовуючи позицію про спрямованість функцій права не тільки на певні суспільні відносини, а на соціальну реальність в цілому, як сукупність усіх можливих об'єктів правового впливу, С. Дроботов розуміє функцію права як фундаментальну юридичну категорію, сутність якої полягає у тому, що вона відображає внутрішню притаманну праву властивість, яка діяльнісно реалізується і зумовлюється його сутністю як важливого феномена суспільного буття та розкривається як система взаємопов'язаних напрямів його впливу на соціальну реальність, що спричиняються об'єктивно існуючими у державно організованому суспільстві інтересами й потребами [44, с. 28].

Аналізуючи поняття «функція права», на наше бачення, не можна погодитись з точкою зору прихильників двох перших підходів щодо розуміння досліджуваного поняття. Ми вважаємо, що не можна обмежувати розуміння функцій права виключно його соціальним призначенням, так як і недоцільно зводити цей процес

лише до напрямів юридичного впливу права на відносини у суспільстві. На наш погляд, варто підтримати тих науковців, які стверджують, що функції права здійснюють свою роль у суспільстві як на рівні взаємодії права з явищами суспільного життя, так і на рівні реалізації власне правових функцій [89, с. 16].

У зв'язку з наведеним вище, на нашу думку, визначення поняття, яке повною мірою відображає суть дефініції «функції права» можна сформулювати як соціальне призначення права, а також головні напрями його впливу на суспільні відносини.

Подальше осмислення досліджуваної категорії для співвідношення та розрізнення з суміжними потребує визначення її основних ознак.

Л. Авраменко, О. Петришин, М. Цвік виділяють 7 ознак функцій права:

1) головні напрями впливу права на суспільні відносини, з якими пов'язана необхідність існування права як соціального явища; 2) виникають і змінюються об'єктивно на кожному конкретному етапі розвитку суспільства; 3) відображають сутність усіх правових явищ, що існують у суспільстві; 4) їх зміст визначається соціальним призначенням права у суспільстві; 5) як категорії не можуть бути тимчасовими, характеризуються безперервністю своєї дії та зміною змісту у залежності від розвитку суспільних відносин; 6) відображають найбільш істотні риси права, спрямовані на здійснення його найважливіших завдань; 7) є об'єктивно необхідними напрямками впливу права на суспільні відносини, без яких суспільство не може нормально функціонувати [52, с. 154-155].

В. Щербина, який при співвідношенні понять «функції» і «завдання» права останнє називає визначальним, зауважує, що перше, на чому має бути сконцентровано увагу дослідника функцій права, – це завдання права [172, с. 25-26].

Відповідно до точки зору, І. Антошиної, поняття «завдання права» відображає ту соціально необхідну мету, досягненню якої право має сприяти. Завдання права зумовлюють саме існування функцій права, визначають їх зміст, впливають на форми і методи їх реалізації, визначаючи конкретні напрями їх впливу. Завдання права – це коло проблем, що стоять перед правом на певному історичному етапі розвитку суспільства, яке воно покликано вирішити [21, с. 14].

О. Наливайко зауважує, що без реалізації функцій не може вирішуватися жодне

з завдань, які стоять перед правом. Функції завжди спрямовані на їх вирішення. Тому можна сказати, що певні завдання вимагають відповідних функцій. Проте їх співвідношення не настільки однозначне. Саме по собі завдання не є першоосновою функції. Воно впливає з економічних, політичних соціальних потреб суспільства, визначається загальносоціальними закономірностями розвитку держави і права, особливостями соціально-економічних умов окремих етапів розвитку суспільства, держави (і відповідно права), історичними обставинами, співвідношенням політичних сил, національних чинників тощо. Залежність функцій права від його завдань виявляється в тому, що: по-перше, завдання нерідко безпосередньо зумовлюють саме існування функцій; по-друге, визначають їх зміст; по-третє – істотно впливають на форми і методи їх реалізації, визначають конкретні напрямки правового впливу [99, с. 138].

На думку С. Дроботова, основна відмінність завдань та функцій права полягає у тому, що завдання є сукупністю зовнішніх по відношенню до права явища і виступають орієнтирами правового регулювання, визначають напрями впливу права на суспільні відносини. Натомість, функції – це те, що внутрішньо притаманне праву, його внутрішній, який власне і змушує його працювати, змінювати, регулювати й охороняти певні суспільні відносини та зв'язки [44, с. 27].

Зарубіжний науковець А. Абрамов переконаний, що першопочатково функції права, так само як і його сутність та специфіка, визначаються тими завданнями, які викликали право до життя. Право здійснює свої функції виключно заради досягнення зовнішніх цілей та завдань [1, с. 14].

У цьому контексті варто звернути увагу на співвідношення понять «ціль права» або «мета права» та «завдання права». Останні конкретизують мету, яка поставлена перед правом. Її досягнення можливе шляхом поступового виконання завдань. Під метою розуміється «те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль» [144, с. 683]. Тобто, мета – це запланований результат. Право як соціальний регулятор покликане встановити правопорядок у сферах суспільного життя, які ним упорядковуються та охороняються. Цей бажаний результат визначає ряд завдань, виконання яких веде до його досягнення. Тобто, досліджувані категорії співвідносяться

як частина і ціле, де мета свого роду «складається» з завдань.

Отже, на підставі вказаного вище, визначаючи первинність феноменів функції та завдань права по відношенню один до одного, ми вважаємо, що: по-перше, вони є поняттями різними, по-друге, завдання права по відношенню до його функцій є первинними, а їх виконання має своїм результатом досягнення мети права.

Досліджуючи функції права, важливо також співвіднести вказане поняття з поняттям «роль права».

Так, на думку, І. Антошиної, друга категорія виступає як більш загальна відносно першої, виражає значення права в житті суспільства, держави, людини на відповідному етапі їх розвитку [21, с. 14].

О. Наливайко вказує, що поняття «роль права» говорить про значення права в житті суспільства, держави взагалі, або на певному етапі їх розвитку. Відповідаючи на питання, яка була (або буде) роль права на тому або іншому етапі розвитку суспільства або у вирішенні тих або інших завдань, неминуче доведеться з'ясувати здійснювані правом функції, які саме і характеризують соціальне призначення права [99, с. 138].

Отже, на підставі наведеного вище, на наше переконання, варто прийти до висновку про розходження аналізованих понять, визначаючи «роль права» більш загальним поняттям.

На думку С. Дроботова, вживаючи поняття «функції права», або говорячи про загальний процес «функціонування права», ідеться в першу чергу про те, яким чином воно діє у тій чи іншій соціальній системі, у який спосіб воно пов'язане з даною системою і яке значення воно має для забезпечення фундаментальних потреб індивідів, держави і соціуму в цілому [44, с. 29]. В. Ковальський вважає, що поняття «функціонування права» означає дію права як елементу соціальної системи поряд з іншими соціальними регуляторами, і функціонування права – це реалізація його функцій у суспільних відносинах [65, с. 8]. Відповідно до точки зору А. Абрамова, у процесі функціонування права відбувається постійна взаємодія цілей, завдань права та його функцій, а також корегування їх взаємного змісту. Ця їх безперервна взаємодія обумовлена тісним зв'язком між вказаними явищами та в

кінці кінців їх єдністю, так як одне не мислиться без іншого [1, с. 14].

На думку О. Наливайка, «функція права» і «функціонування права» є дуже близькими, десь тотожними, але не рівнозначними поняттями. Функціонування права – проблема, безпосередньо пов'язана з проблемою функцій, бо характеристика системи функцій – це, по суті, характеристика функціонування права. Але в буквальному, більш точному розумінні, поняття «функціонування права» означає дію права як елемента соціальної системи рівноцінно з державним механізмом, мораллю, політикою, іншими соціальними регуляторами. Іншими словами, функціонування – це дія права в соціальній системі, це реалізація його функцій, втілення їх у суспільні відносини [99, с. 128]. Дати функціональну характеристику права означає розкрити й описати засоби його дії (шляху і форми впливу на суспільні відносини) [99, с. 139].

Розмежовуючи вказані вище поняття, Ю. Пирожкова зауважує, що якщо «функція права» – поняття комплексне, у тому значенні, що відображає не тільки теперішній час, але й майбутнє (цілі, задачі) у праві, то «функціонування» відображає дію права лише в контексті сучасних умов, якщо інше спеціально не обумовлено [107, с. 201].

Як вважає А. Спаський, функціонування права є процесом, який відображає його сутність [153, с. 20]. На наше переконання, варто підтримати його точку зору про те, що при цьому функціонування права можливо розглядати у двох аспектах: по-перше, за допомогою загального аспекта, що відображає правовий вплив, спрямований на формування ціннісно-орієнтаційних правових засад у суспільстві; по-друге, завдяки спеціальному аспекту, який характеризує упорядкування суспільних відносин і відображає їх регулювання, охорону та захист [153, с. 20].

На основі вказаного вище, ми вважаємо за доцільне зробити висновок, що поняття «функція права» та «функціонування права» є різними. Їх відмінність полягає у тому, що друге відображає стійку динамічну характеристику першого, показує його дію, реалізацію у суспільних відносинах.

1.2. Класифікація функцій права

Класифікаційний розподіл функцій права дає можливість розглянути досліджуване явище у системі, простежити відмінності та особливості її елементів.

Як зауважує О. Наливайко, аналіз функцій права як єдиної цілісної системи дозволяє не просто згрупувати, впорядкувати знання при вивченні окремих функцій. Такий аналіз дає змогу глибше, повніше зрозуміти зміст кожної з функцій. Різноманітні шляхи впливу права на відносини між людьми зумовлює наявність великої кількості функцій, тому важливе науково-практичне значення має проблема класифікації функцій права [99, с. 139].

Будь-яка класифікація виконує функцію упорядкування певної сукупності знань, якими людство оперує на даний момент [84, с. 81]. Класифікацією є особливий випадок застосування логічної операції поділу обсягу поняття на класи, види, групи [166, с. 200].

На сьогоднішній день єдина класифікація функцій права відсутня. Натомість існують різні підходи до її здійснення. Найбільш поширеною серед науковців є позиція про поділ функцій права на загальносоціальні та спеціально-соціальні (юридичні) (Н. Крестовська, Л. Матвеева, С. Алексєєв, В. Ковальський, В. Синюков, О. Скакун та інші) [159, с. 248; 16, с. 191; 64, с. 4; 160, с. 156-157; 147, с. 225]. Л. Авраменко, О. Петришин, М. Цвік підтримують вказане бачення, за сферами впливу класифікують функції права на соціальні та власне юридичні [52, с. 155].

Аргументацією цього підходу є те, що функції права розглядаються в декількох площинах, залежно від здійснення їх в межах усїєї державно-правової частини надбудови або ж тільки в межах самого права (С. Алексєєв) [16, с. 191]. На цій підставі вченими визначається, що загальносоціальними функціями є напрями взаємодії права та інших соціальних явищ, а спеціально-соціальними – напрями власне правового впливу на суспільні відносини (Т. Андрусак та інші) [18, с. 96-97]. Іноді загальні функції права називають соціально-політичними, обґрунтовуючи таку позицію розглядом права широко, у єдності з державою, коли воно виражає свій соціально-політичний зміст (С. Алексєєв [16, с. 191]).

У процесі аналізу спеціально-соціальних функцій права більшість науковців відносять до них охоронну та регулятивну, висловлюючи спільну думку про поділ останньої на статичну та динамічну (С. Алексєєв, А. Олійник, В. Синюков, О. Скакун та інші) [16, с. 191-192; 114, с. 77-78; 160, с. 157; 147, с. 226-227]. Існує думка, відповідно до якої, до спеціальних функцій права відносять додатково установчу та інформаційну (В. Ковальський [64, с. 4]).

Проте відсутня єдність та чітка позиція науковців щодо поділу загальносоціальних функцій права. За винятком певних нюансів прихильники вказаного підходу відносять до загальних такі функції, як-от: політичну, економічну, соціальну, ідеологічну (В. Ковальський) [64, с. 4], культурно-історичну, виховну, функцію соціального контролю, інформаційно-орієнтаційну (В. Синюков) [160, с. 87-88], інформаційну, орієнтаційну, виховну (О. Скакун) [147, с. 225], гуманістичну, організаторсько-управлінську, інформаційну (комунікативну), оцінно-орієнтувальну, ідеологічно-виховну, гносеологічну (пізнавальну) (А. Олійник) [114, с. 77]. Зазначений підхід ґрунтується на тому, що право виконує у суспільстві виховну, інформаційну, оціночну, орієнтувальну та інші функції, так як взаємодіє з соціальними інститутами.

Як представник цієї позиції С. Дроботов зауважує, що важливим фактором, який повинен братись до уваги у процесі систематизації соціальних функцій права у демократичній і правовій державі є їх зв'язок з власне юридичними функціями [44, с. 102].

Відповідно до другого підходу пропонується розглядати функції права як систему, яка включає в себе багато рівнів (М. Байтін, Т. Радько та інші [23, с. 167, 175-176; 130, с. 230]).

І. Антошина вважає, що на сьогоднішній день класифікація (розподіл) функцій права на загальносоціальні та юридичні втрачає свій сенс. Функції права, такі як виховна, економічна та інформаційна, є також спеціальними (юридичними) функціями права, що свідчить про зміну відносин права і держави, тобто відбувається звільнення права від держави, що дозволяє інакше поглянути на класифікацію функцій права і свідчить про зміну функціональних характеристик

права. Вчена константує тісний системи права та його функцій, наполягає, що остання становить собою складне, багаторівневе, ієрархічне, динамічне утворення, яке вимагає комплексного дослідження [21, с. 26].

На думку Т. Радько, систему функцій права можна поділити на п'ять груп: загальноправові (до яких відносять регулятивну та охоронну), міжгалузеві, галузеві, правових інститутів та функції норми права [130, с. 230].

М. Байтін поділяє вказану вище досліджувану систему функцій на: основні загальноправові функції, виховну, загальні функції права, які впливають з основних, приватні функції права, які впливають з основних, функції галузей права, які впливають з основних, функції правових інститутів, які впливають з основних та галузевих функцій, функції окремих правових норм, які впливають з основних, галузевих та функцій правових інститутів [23, с. 175-176].

Одні представники цього підходу обґрунтовують свою позицію необхідністю введення в науковий обіг поняття підфункції або неосновної функції. Звертається увага на аналіз правового впливу на суспільні відносини, що дозволяє виокремити основні функції права, які властиві всім галузям права, а також функції менш загального значення, які властиві лише певним галузям права (Т. Радько) [130, с. 230-231]. Інші прихильники даної наукової позиції вводиться поняття двоєдиного критерію для виділення основних та інших загальних функцій, який складається з двостороннього впливу права на суспільні відносини – характер і ціль (М. Байтін) [23, с. 168].

Власну класифікацію функцій права пропонує І. Ситар. На його думку, доцільно поділити функції позитивного права на: науково-пізнавальну, пріоритетно-формуєчу, енциклопедично-рекомендуючу, владно-профілактичну (понапереджувальну, заборонну, імперативну, каральну). Аргументацією даної наукової позиції є те, що вказаний вище поділ функцій права охоплює традиційну класифікацію, а також відображає еволюцію формування правових норм, а дослідження функцій права відбувається в динаміці їх утворення та реалізації [146, с. 69].

Не можна обійти мовчанням позицію Є. Бурлая, для якого у загальному плані

право має одну генеральну функцію (макрофункцію) – регулятивну: право за найзагальнішим визначенням, яке своїм змістом є способом соціального регулювання. Оскільки воно є складною технологією, що передбачає численні складові, то макрофункція права розпадається на цілий ряд конкретних функцій, що здійснюються комплексно, одночасно, і в результаті організують і стабілізують суспільство на засадах відносно гарантованої обопільної відповідальності його членів. Вчений виділяє: 1) «функцію компромісу», тобто функцію балансування інтересів і відповідної поведінки суб'єктів з різними соціальними призначеннями; 2) функцію соціальної стабілізації, тобто фіксації наявних соціальних статусів і ствердження відповідної соціально-рольової структури суспільства; 3) конфлікторозв'язувальну, тобто функцію засобу і механізму розв'язання конфліктів, що виникають з приводу порушення узгоджених інтересів або загальних формалізованих, владно контрольованих стандартів необхідної поведінки; 4) відновлювально-компенсаційну, тобто функцію засобу та механізму поновлення довільно порушеного інтересу й адекватної компенсації витрат, яких зазнав суб'єкт у результаті чийхось довільних дій; 5) функцію засобу соціальної відплати, що полягає у вжитті від імені соціуму заходів за шкідливі дії [30, с. 37-41].

В. Ковальський звертає увагу на дихотомічне значення функцій права, класифікую їх на: організаційно-інтегративну, інформаційно-комунікативну, соціально-економічну, культурно-виховну, регулятивно-аксіологічну та охоронну [66, с. 20, 301].

Класифікуючи функції права за значенням напрямку впливу на громадське життя, обсягом правового регулювання, сталістю його здійснення, О. Наливайко виділяє основні і неосновні функції. Він вважає, що до перших відносяться регулятивна й охоронна функції, а кількість других не є постійною. На його думку, вони можуть збільшуватися або зменшуватися в залежності від історичних обставин, актуальності або неактуальності розв'язуваних правом завдань, збільшення або зменшення правового впливу. Серед неосновних соціальних функцій вчений виділяє: екологічну, соціальну (у вузькому розумінні цього слова), інформаційну [99, с. 142].

Аналіз вказаних вище наукових підходів до класифікації функцій права дає можливість підтримати частково позиції одних науковців, а також не погодитися з деякими поглядами інших. Розгляд досліджуваного поняття змушує відійти від наукової точки зору щодо поділу функцій права на дві групи: загальні та спеціальні без їх взаємозв'язку з системою права. Представники широкого підходу, класифікуючи функції права, виділяють серед спеціально-юридичних регулятивну та охоронну, а перелік загальносоціальних функцій розширюється залежно від власних наукових поглядів різних вчених. Основний аргумент на користь нашого бачення полягає у тому, що за вказаної вище позиції науковців функції права розглядаються окремо від системи права, що обмежує об'єктивність у спробі здійснити їх класифікацію.

На нашу думку, вказана точка зору цілком узгоджується з властивим праву багатостороннім впливом на суспільні відносини. Суспільний вплив права у своїх напрямках, а також мірі впливу не є чітко фіксованим. Ми вважаємо, що варто підтримати позицію науковців щодо постійної динаміки впливу права, а також можливість виникнення нових функцій права у зв'язку з посиленням значення певної сфери суспільного життя на певному етапі розвитку суспільства і держави (Т. Радько) [130, с. 234]. Проте такий ріст кількості функцій права, на наш погляд, не може бути безмежним, так як і не є доцільною їх надмірна деталізація, навіть зважаючи на можливу потребу у посиленому правовому регулюванні певної групи суспільних відносин. Річ у тім, що вказані вище функції права, як правило, мають узагальнюючий характер у тому розумінні, що майже кожна із функцій містить у собі підфункції. На відповідному етапі розвитку держави і суспільства за потреби посилення правового регулювання одні з них проявляються чіткіше, а інші залишаються менш проявленими [89, с. 16].

Ця позиція дає змогу звернути увагу на наявність серед відомих на сьогодні підфункцій права тих, яких потребують реалії нашого сьогодення, проте при цьому не виокремлюючи їх у самостійні функції, а також не вводячи в науковий обіг нові. Надмірне завантаження розуміння класифікації функцій права їх кількістю та новими назвами не вирішить питання їх класифікації, а навпаки створить уявлення

про них як про безсистемне утворення. На нашу думку, немає необхідності занадто деталізувати наявні функції права шляхом виокремлення з їх змісту підфункцій у самостійні функції з метою створити більш доступну для розуміння систему. Класифікація функцій права має бути простою для сприйняття та розуміння, що не позбавляє, на наше бачення, можливості розглядати та подавати дану класифікацію у межах кількох площин. Така позиція узгоджується з науковим поглядом І. Казьміна, який пропонує у якості функцій права виділяти лише найбільші та найважливіші напрями його впливу. Цей підхід представляє собою наукову цінність у тому, що функції права відрізняються між собою достатньо вирізненими власними цілями, способами їх досягнення та сферами реалізації. Крім того, дуже важливо для функцій права, щоб вони були властиві всьому праву в цілому, мали міжгалузевий характер [54, с. 64].

Ми вважаємо, що варто погодитися з науковою думкою про те, що система функцій права є складним, багаторівневим утворенням та безпосередньо пов'язана з системою права (Т. Радько) [130, с. 230]. Проте вказана вище складність досліджуваної системи, на наше переконання, не повинна зводитися до збільшення кількості функцій права, а є підставою для розгляду властивих праву функцій як системи, яка складається з кількох рівнів. Функції права – це саме ті напрями його впливу на суспільні відносини, які властиві йому в цілому, а не окремим його складовим. На нашу думку, не варто погоджуватися з представниками наукового підходу щодо існуючої залежності кількості самостійних функцій права від складових його системи. Галузь, підгалузь, інститут, норма права є елементами системи права. Тобто функції права в цілому поширюють свою дію на всі елементи його складових. Інша річ уже у тому, що певна галузь права зважаючи на її специфіку може певну функцію права використовувати в більшій мірі, а іншу в меншій. Проте даний факт не є підставою для того, щоб виокремлювати підфункції права у нові функції лише на тій основі, що певним галузям права така функція не властива на певному етапі розвитку держави і суспільства.

На наше переконання, доцільно розглядати систему функцій права виходячи з їх поділу залежно від власне правового та соціального впливу права на суспільні

відносини, так як об'єктивно право здійснює ці дві групи функцій. Проте вказані групи функцій мають завжди розглядатися у взаємозв'язку з його системою. Функції права можуть проявлятися на рівні всієї системи права в цілому, або ж на рівні її складових: галузей, підгалузей, інститутів, норм, або ж можуть мати міжгалузевий характер вияву. Тобто функції права варто розглядати як систему, яка складається з двох великих груп, які можуть проявлятися на рівні елементів системи права [89, с. 17].

На нашу думку, наявність різних наукових підходів класифікації функцій права має у своїй основі розрізненість у виборі критеріїв для її здійснення. На наше бачення, будь-яка класифікація функцій права є завжди відносною. Право є багатоаспектним, може виражати свою сутність по-різному, залишаючись при цьому єдиною системою. Функції права виражають його внутрішню сутність. На цій підставі, проведення їх класифікації дозволяє вивчити право як соціальне явище. З цього приводу С. Антошин та М. Міхалкін вказують, що кожна класифікація відносна і приблизна. Її ціль – систематизація знань. Класифікація створює розгорнуту систему, де кожен член полілу знову ділиться на нові члени. Класифікація дає можливість розглянути всю багатоманітність у визначеній системі, виділити види та типи, що нас цікавлять, і в огрубленій формі розкрити зв'язки між предметами класифікації [20, с. 43-42].

А. Абрамова вважає, що критерії класифікації можуть мати суб'єктивний характер та витікати з поняття функції, або об'єктивний характер і знаходитися поза даним поняттям. У будь-якому випадку варто вибирати єдиний критерій (основу) класифікації для того, щоб виконувались вимоги, які ставляться до наукової класифікації (об'єм поняття має бути рівним об'єму діленого, члени діленого мають виключати один одного і таке подібне). Вчений зауважує, що загальна кількість класифікації функцій права від цього може суттєво зрости, але дана обставина компенсується підвищенням якості («чистоти») класифікації, від чого вона тільки викрає. Крім того, велику кількість класифікації функцій права не можна вважати однозначно негативним фактором, оскільки це говорить про багатозначність даного явища і дозволяє висвітлити всі його грані, водивитися

на нього з самих різних сторін [1, с. 15].

На наше переконання, вказані аргументи мають бути взяті до уваги при здійсненні класифікації функцій права.

Беручи до уваги вказані вище наукові підходи, не претендуючи на вичерпну повноту, ми вважаємо за можливе класифікувати функції права за наступними критеріями. 1. За напрямками впливу права на суспільні відносини: а) загальносоціальні; б) спеціально-юридичні. 2. За сферами суспільних відносин, на які впливає право: а) економічна; б) політична; в) соціально-культурна. 3. За елементами системи права: а) загальноправові; 2) міжгалузеві; 3) галузеві; 4) інститутів права; 5) норм права. 4. За прямим впливом права на суспільні відносини: а) регулятивна; б) охоронна. 5. За опосередкованим впливом права на суспільні відносини: а) інформаційна; б) оціночно-орієнтаційна; в) виховна. 6. За характером впливу права на суспільні відносини: а) основні; б) похідні.

Зважаючи на те, що право здійснює безпосередній та опосередкований вплив на суспільні відносини, ми виділяємо серед його функцій спеціально-соціальні (безпосередньо юридичні) та загальносоціальні (опосередковано юридичні). До перших ми відносимо регулятивну та охоронну, а до других: економічну, політичну, культурну, соціальну виховну, інформаційну, оціночно-орієнтаційну.

Так як регулятивна і охоронна функції права регулюють відособлені сфери суспільних відносин, то, на нашу думку, відповідно, можна виділити: економічну, політичну, соціально-культурну його функції.

Беручи до уваги факт функціонування права на рівні всіх елементів його системи, ми вважаємо, що його функції можуть бути: загальноправовими, міжгалузевими, галузевими, правових інститутів та норм.

Основними функціями права, на наш погляд, є: регулятивна, охоронна, економічна, політична, соціально-культурна. До похідних, на наше переконання, можна віднести, наприклад: 1) виховну, історичну як підфункції культурної; 2) ідеологічну, оціночно-орієнтаційну, інформаційну, соціального контролю як підфункції виховної; 3) регулятивно-статичну та регулятивно-динамічну як підфункції регулятивної; 4) відновлювальну, каральну, компенсаційну,

профілактичну, контрольну, обмежувальна як підфункції охоронної. Вказаний перелік не є вичерпним, так як виокремлення підфункцій в межах самостійної функції залежить від підвищення чи зниження цінності суспільних потреб та інтересів на різних етапах його розвитку.

Варто зауважити, що існує точка зору, відповідно до якої інформаційна функція права визнається основною. Так, І. Антошина називає її самостійною, яка має визначальне значення у системі функцій права [21, с. 171-172]. Є. Корж щодо вказаного вище вважає, що вона є загальноправова, основна, соціальна, індивідуалізуючи і постійно діюча [77, с. 9].

Не маючи на меті применшити наукові досягнення вказаних вище вчених, ми вважаємо за необхідне зауважити наступне. Усі функції права здійснюють інформаційний вплив на учасників правових відносин. Аналогічний висновок можна зробити і про наявність у кожній з них виховного, регулятивного чи охоронного впливу. Річ у тім, що вони «показують» внутрішню сутність права, функціональними можливостями якого є: регулювати, охороняти, виховувати, інформувати і т.п. Залежно від критеріїв, обраних науковцями для поділу функцій права, характер вказаного впливу кожної з них виявляється прямо чи опосередковано. Як нами було вже зауважено вище, їх класифікація проводиться не з метою протиставлення одних іншим, а виключно для пізнання.

1.3. Поняття функцій адміністративного права

Сучасне розуміння функцій адміністративного права ґрунтується на наукових розробках вітчизняних вчених-адміністративістів, таких як: В. Авер'янов, Ю. Битяк, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Миколенко, Ю. Пирожкова, а також закордонних: Ю. Козлов, Л. Попов, Ю. Старілов, С. Тихомиров та інших.

Виокремити підходи до розуміння цього поняття досить складно у зв'язку з його малодослідженістю українськими вченими. Варто зауважити, що поняття «функція права» є загальним, родовим для «функція адміністративного права». Тому визначення останнього має базуватися на загальнотеоретичному. Проте, зважаючи

на галузевий характер функціональної спрямованості, матиме свою особливість.

Єдиним монографічним дослідженням з вказаного питання є робота Ю. Пирожкової «Функції адміністративного права: генеза, теоретичний, нормативний та праксеологічний аспекти». Науковець тлумачить це поняття як об'єктивно існуюче явище, за допомогою напрямків впливу якого на суспільні відносини можливі досягнення цілей, вирішення завдань, реалізація соціального призначення адміністративного права на певному етапі розвитку суспільства [107, с. 201]. У своїй монографії вона робить висновок, що як інтегративна категорія функції досліджуваної галузі права – це формально визначений, об'єктивно обітований, сучасно-перспективний напрям впливу, що виражається в активному способі діяльності адміністративного права (утворенні, зміні та припиненні адміністративних відносин), цілеспрямовани на досягнення мети, вирішення завдань, реалізацію соціального призначення галузі на певному історичному етапі розвитку суспільства [111, с. 110].

Цією вченою виділено такі юридичні ознаки функцій адміністративного права: 1) найбільш рельєфно виражають сутність і зміст цієї галузі, її роль та місце в національній системі права; 2) є активним способом діяльності права, що впливає на правовідносини, тобто на предмет адміністративного права; 3) пропорційно пов'язані із системою адміністративного права, утворюючи стійкі системно-функціональні зв'язки, що характеризують статичні та динамічні його властивості, адже система адміністративного права поза виміром його функцій залишається абстрактною конструкцією елементів права; 4) перебувають у стійких взаємозв'язках із джерелами адміністративного права, які виступають зовнішньою формою об'єктивізації напрямів і видів його впливу на суспільні відносини; 5) зважаючи на поліструктурність галузі, за своєю метою є множинними й неоднорідними, хоча водночас їх можна об'єднати в певні групи відповідно до визначених критеріїв класифікації [108, с. 152-153].

Ми вважаємо, що з позицією Ю. Пирожкової не можна не погодитися, проте все ж науковий розгляд функцій адміністративного права не втрачає своєї актуальності через їх малодослідженість.

Увагу «функціям адміністративного права» у своїх працях також приділяють такі адміністративісти як, наприклад: Л. Біла-Тіунова, С. Ківалов [60, с. 20, 26], О. Миколенко [88, с. 40], В. Колпаков, О. Кузьменко [74, с. 41], О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль [104, с. 9].

Досить змістовним є наукове бачення О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль, які функціями називають основні напрями адміністративно-правового впливу на відносини, що виникають у сфері публічного адміністрування та здійснення адміністративно-сервісної діяльності суб'єктами публічної адміністрації, а також у сфері охорони громадського порядку з метою їхнього упорядкування [13, с. 9].

Л. Біла-Тіунова, С. Ківалов вважають, що під функцією адміністративного права слід розуміти її напрям, у якому відображено соціальну роль та її основне призначення в суспільстві [60, с. 26].

Відповідно до точки зору О. Миколенко, функції адміністративного права як галузі – це відповідність правовому стану, який склався у суспільстві в результаті адміністративно-правового регулювання, цілям та засобам адміністративно-правового регулювання [88, с. 40].

В. Колпаков, О. Кузьменко наводять види функцій адміністративного права, проте досліджуване поняття не розкривають [74, с. 41].

С. Гончарук також приділив увагу розгляду функціонального впливу адміністративного права, зосередивши її на видах функцій адміністративно правового регулювання [36, с. 17].

Такі науковці як: Л. Біла-Тіунова, С. Ківалов [60, с. 26-27], Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11], В. Колпаков, О. Кузьменко [74, с. 49], В. Столбовий [157, с. 21], Л. Коваль [63, с. 6-7] виділяють функції адміністративно-правових норм. Вони наводять їх види, а саме поняття не визначають.

Наприклад, Л. Коваль вказує, що норми адміністративного права беруть на себе важливу функцію – узгодження особистої свободи із свободою загальною, що забезпечується державою саме підтриманням правового порядку [63, с. 6-7].

Не приділяючи уваги функціям адміністративного права, Р. Мельник

зосереджує її на дослідженні мети вказаної галузі права [51, с. 69], а Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44], Т. Коломоєць, П. Лютіков [10, с. 15] – на визначенні мети адміністративно-правових норм.

Так, Р. Мельник вважає, що мета адміністративного права полягає у створенні правових умов для гарантування органами публічної влади, насамперед суб'єктами публічної адміністрації, прав і свобод людини і громадянина, реалізація яких відбувається у сфері публічного управління [51, с. 69].

На думку Н. Писаренка, норми адміністративного права фіксують різні способи захисту прав громадян – від оскарження незаконної діяльності в адміністративному порядку до звернення до суду. Це, безперечно, ознака нового адміністративного права, яке має за мету гарантування права людини й встановлення цивілізованого паритету між інтересами особи та держави [6, с. 27].

З. Кісіль та Р. Кісіль зауважують, що норми адміністративного права виконують функцію регулятора суспільних відносин [62, с. 24]. Не заперечуючи позицію цих вчених щодо наявності регулятивного характеру норм вказаної галузі права, ми вважаємо, що З. Кісіль та Р. Кісіль збузили розуміння її функцій у своїх наукових розробках порівняно з минулими [13, с. 9].

Предметом наукового інтересу таких науковців як: С. Алфьоров, С. Ващенко, М. Долгополова, А. Купін [4, с. 15], В. Столбовий [157, с. 20], стали цілі адміністративно-правових норм.

Л. Коваль [63, с. 6] та Р. Мельник [51, с. 69-70] приділили увагу дослідженню завдання адміністративного права. Крім того, Р. Мельник вказує, що саме завдання вказаної галузі права визначають напрямки, у межах яких досягається її мета [51, с. 69].

Отже, на сьогодні в Україні не склалося єдиного підходу до визначення поняття «функція адміністративного права». Можна сказати, що серед науковців ключовим є його розуміння як наряду або ж явища з напрямом, яке відображає соціальне призначення та роль досліджуваної галузі права.

У ряданських та російських адміністративістів склалося два основних підходи

до визначення досліджуваного поняття. Представники першого: Ю. Мигачев, Л. Попов, С. Тихомиров вказують, що функції визначаються призначенням адміністративного права як регулятора суспільних відносин у сфері реалізації виконавчої влади (державного управління) [15, с. 40].

Прихильники другого підходу, наприклад: Ю. Козлов, Ю. Старилов, вважають, що досліджуване поняття розкривається через основні напрямки правового галузевого впливу на суспільні відносини [155, с. 390] або ж адміністративно-правового регулювання управлінських суспільних відносин [69, с. 68].

Крім того, не варто забувати про те, що детермінація визначення «функції адміністративного права» залежить від розуміння поняття «адміністративне право». Висвітлення останнього, у свою чергу, як зазначають О. Кузьменко, І. Пастух, М. Плугатир, М. Співак, зокрема, і забезпечується розглядом досліджуваної категорії [12, с. 12]. На тому, що предмет галузі права зумовлює його функції наполягає також К. Бельський [25, с. 5]. Так, О. Миколенко зауважує, що зважаючи на те у якому значенні використовують досліджуване поняття, дефініція «функція» буде набувати свого специфічного змісту [88, с. 39], [90, с. 130]. На необхідності розглянути динаміку трансформації уявлень і поглядів на предмет адміністративного права для найповнішого та всебічного дослідження його функцій, їх історичного становлення та перспективного розвитку наголошує Ю. Пирожкова [111, с. 45]. Не можна не погодитись з вказаною точкою зору, більше того, на нашу думку, розуміння поняття «функції права» напряду залежать від розуміння поняття «адміністративне право».

Досліджуючи вказане визначення, не можна обійти мовчанням історичні аспекти становлення адміністративного права. На думку В. Кампо, Н. Нижник, Б. Шльоера, у політико-правовій історії існувало три типи, або різновиди, адміністративного права:

- а) право, яким влада підпорядковувала собі суспільство (право адміністративного насильства);
- б) право, яким влада обмежувала суспільство (право поліцейсько-бюрократичної сваволі);

в) право, яким суспільство обмежує владу в інтересах прав громадян (право адміністративної свободи) [154, с. 22].

Тому, розуміти адміністративне право можливо як: а) систему норм права, якими необмежена влада держави за допомогою засобів насильства здійснює підпорядкування суспільства; б) систему норм права, якими частково обмежена законом влада держави, обмежує інтереси суспільства за допомогою засобів поліцейсько-бюрократичного апарату; в) систему норм права, якими обмежується законом та суспільством влада держави в інтересах прав громадян, фактично адміністративне право надає управлінські послуги.

Відповідним, ми вважаємо, буде і розуміння його функцій як: а) напрямів впливу адміністративного права, соціальним призначенням якого є підпорядкування суспільства необмеженій владі держави засобами насильства; б) напрямів впливу адміністративного права, соціальним призначенням якого є обмеження суспільних інтересів частково обмеженою законом владою держави за допомогою засобів поліцейсько-бюрократичного апарату; в) напрямів впливу адміністративного права, соціальним призначенням якого є надання управлінських послуг, а також здійснення управління в інтересах суспільства обмеженою законом та суспільством владою держави [90, с. 131].

Ю. Пирожкова зазначає, що в адміністративно-правовій доктрині у різні історичні періоди галузеві функції досліджувалися фрагментарно, а через призму галузевого предмету, як інтегративне явище, не розглядались взагалі, і виділяє чотири основні етапи її розвитку у зазначеній сфері:

1-й етап – у юридичній літературі дореволюційного періоду (з початку ХХ ст. до 1917 р.). Внаслідок остаточної трансформації поліцейського права в адміністративне, через здійснення одиничних спроб визначити мету та завдання адміністративного права (роботи Е. Берендтса, І. Єлістратова та ін.), відбувається лише постановка проблеми.

2-й етап (період з 1917 р. до початку 50 рр. ХХ ст.) – узагальнений огляд наукової та публіцистичної літератури того періоду демонструє чітку домінуючу лінію доктринальних досліджень – розробка теорії універсального державного

управління, яка фокусувалась переважно на дослідженнях особливостей органів державного управління, їх видів та порядку функціонування. У свою чергу, слід відмітити появу поодиноких розробок, присвячених загальним питанням радянського адміністративного права, у тому числі і його функціональній складовій.

3-й етап (приблизно 50-ті роки ХХ ст. – 80 рр. ХХ ст.) – активізація адміністративно-правових доктринальних досліджень в цілому, у тому числі і досліджень окремих галузевих функцій (дослідження А. Коронєва, Ю. Панейка, Р. Павловського, В. Попової, М. Студенікіна, В. Юсупова та ін.). Уперше змістовно охарактеризовано функції адміністративного права, приділена увага їх сукупості російським вченим-адміністративістом В. Юсуповим, обґрунтовані пропозиції якого істотно вплинули на формування теорії функцій адміністративного права та не втратили актуальності і до цього часу.

4-й етап (з 1991 р. і до сьогодні) – сучасний етап доктринального дослідження «теорії функцій» адміністративного права. Намітилася певна тенденція до дослідження функцій адміністративного права (роботи К. Бельського, Д. Галлігана, Є. Додіна, Р. Калюжного, Л. Ковалюка, Ю. Козлова, О. Миколенка, Ю. Старілова, Ю. Тихомирова, Г. Туманова, В. Шкарупи та інших), яку варто зберегти і надалі як один із основних векторів формування нового наукового базису [111, с. 137-138].

Так, вказана позиція є цікавою, проте, на нашу думку, в історії становлення розуміння функцій адміністративного права можна виділити три етапи: а) дореволюційний або імперський; б) післяреволюційний або радянський; в) український (після здобуття Україною незалежності) [94, с. 44].

Варто зауважити, що наявністю багатьох монографічних досліджень функцій адміністративного права у дореволюційний та радянський періоди вказана галузь не характеризується. Проте, на кожному з трьох етапів досліджувались загальнотеоретичні основи адміністративного права, як-от: предмет та методи його регулювання, завдання і т.д. Як нами вже було досліджено у попередніх параграфах дисертаційного дослідження, право виражає свою сутність через притаманні йому функції як напрями своєї дії у суспільних відносинах. Кожна їх якісно однорідна

сфера є предметом правового регулювання складових системи права – галузей. Адміністративне право виключенням не є. Зважаючи на це, еволюція його розуміння, а також предмета його регулювання відображає історію наукового бачення його функцій.

Кінець XIX–початок XX століть є періодом поступової трансформації поліцейського права в адміністративне. Зважаючи на це, потрібно здійснювати дослідження історії функцій галузі адміністративного права.

Аналізуючи напрямки регулятивного впливу норм адміністративного права у вченні В. Дерюжинського, І. Гриценко вказує, що останнім предмет досліджуваної галузі права обмежувався відносинами, які виникали у сферах: 1) управлінні економікою; 2) управління соціально-культурною сферою; 3) управління охороною громадського порядку. На цій основі вченим зроблено висновок, що наприкінці XIX– на початку XX століть у переважній більшості випадків завдання адміністративного права зводилося до регулювання тих суспільних відносин, які виникали у сфері внутрішнього управління [51, с. 20-21].

Не можна обійти мовчанням наукові погляди А. Єлістратова, який вважав, що термін «внутрішнє управління» звужує предмет адміністративного права. Вчений наголошував на необхідності упорядкованості та урегульованості публічних відносин вказаною галуззю права, зважаючи на багатовидовий та всеохоплюючий їх характер. На його думку, адміністративне право має ціллю упорядкувати відносини між правлячою владою та обивателями у справах державного управління. Завдання адміністративного права має величезне суспільне значення. Організуючи суспільство, державна влада не залишає не затронутою жодної сторони суспільного життя, жодного хоча б скільки значущого кутка цього життя [45, 87 с].

Отже, дореволюційний або імперський етап становлення адміністративного права характеризується дослідженнями про предмет вказаної галузі права як відносин у сфері державного управління між населенням та адміністративними органами. Крім того, адміністративне право розглядалося як регулятор вказаних відносин, а його метою визнавалась охорона прав членів суспільства. Зважаючи на вказане, на нашу думку, можна зробити висновок про наявність регулятивної та

охоронної функції досліджуваної галузі права на цьому етапі. Вченими прямо не виділялися вказані функції, наукових розробок з цього питання не проводилося. Проте зважаючи на регулятивний та охоронний характер дії адміністративного права, який дореволюційними вченими детермінувався як мета, ціль чи завдання досліджуваної галузі права, можливим є їх виділення у самостійні функції. Варто зауважити, що на імперському етапі наукові погляди регулюючий та охоронний напрями впливу адміністративного права (тобто його функції) спрямовують на впорядкування публічних відносин для охорони прав не лише правлячої верхівки, а й обивателів, тобто звичайних підданих. Отже, можна зробити висновок, що дореволюційний етап мав риси людиноцентристського характеру функцій адміністративного права.

Жовтневий переворот змінив акценти у предметі правового регулювання адміністративного права у бік радянської свідомості, пролетарських цінностей та партійної ідеології. На післяреволюційному етапі на передній план висувається владна діяльність суб'єктів державного управління. Відбувається відхід від ідеї розуміння адміністративного права як інструменту забезпечення та охорони прав особи при здійсненні державного управління. Натомість головне місце посідає ідея обмеженого розуміння предмета цієї галузі права як суспільних відносин управлінської діяльності державних органів для керівництва галузями суспільного та державного життя. Адміністративне право стає засобом досягнення цілей держави у сфері управлінської діяльності, регулятором відносин влади і підпорядкування між нерівноправними за правовим статусом учасниками превалюючим методом владних приписів [51, с. 23, 25, 26].

Таким чином, домінуюча теорія універсального державного управління перших десятиліть Радянської влади обумовила наукові дослідження, що фокусувалися аж до 90-х років ХХ століття на особливостях органів державного управління, їх ознак, видах та порядку функціонування, безпосередньо ж функції адміністративного права залишалися поза увагою вчених-адміністративістів [111, с. 115].

Поодинокі дослідження з вказаного питання у цей період не виводили бачення функцій адміністративного права поза управлінські відносини в радянському

державному управлінню. Наприклад, В. Юсупов, який вперше зацентрував увагу на функціях цієї галузі права, вказує, що вони обумовлюють його значення та роль у регулюванні (виникненні, зміні, припиненні) адміністративних правовідносин, віддзеркалюють природу управлінських суспільних відносин, що виникають у межах організації та функціонування виконавчої влади [174, с. 46].

Вказане, по-перше, як справедливо зазначає Ю. Пирожкова, негативно вплинуло на весь подальший розвиток адміністративно-правової доктрини [111, с. 119]. По-друге, регулятивний та охоронний вплив адміністративного права зазнав змін, був зосереджений на врегулюванні управлінської діяльності держави та охороні інтересів влади. Звідси, як регулятивну, так і охоронну його функції варто розуміти як державо спрямовані або точніше владно спрямовані.

Український етап (після здобуття Україною незалежності) характеризується зміною розуміння предмета правового регулювання вказаної галузі права. Праці таких вчених-адміністративістів як, наприклад: В. Авер'янов [3, с. 70-73], Л. Біла-Тіунова, С. Ківалов [60, с. 21], І. Голосніченко, М. Стахурський, Н. Золотарьова [8, с. 8-10], С. Гончарук [36, с. 19-20], Л. Коваль [63, с. 6], Т. Коломoeць, П. Лютіков [10, с. 4], В. Колпаков, О. Кузьменко [74, с. 34], Р. Мельник [51, с. 67], Н. Писаренко [6, с. 25-26], С. Стеценко [14, с. 19] та інших стали основою формування право розуміння вказаної галузі права на цьому етапі.

На сьогодні, однією з найбільш актуальних є позиція, відповідно до якої засобами цієї галузі права формуються, охороняються і захищаються публічні правовідносини, організується і забезпечується функціонування публічної адміністрації (публічне адміністрування) [104, с. 36].

Американські дослідники Річард А. Манн та Баррі С. Робертс визначають адміністративне право галуззю публічного права, яке створене адміністративними організаціями у формі правил, інструкцій, наказів та рішень для здійснення регулятивної влади та обов'язків таких організацій. Також, воно має справу зі спорами, які виникають між фізичними особами та посадовими особами й організаціями [134, с. 10]. Індійська вчена Суніта Залпурі зауважує, що ця галузь права по суті має справу з розташуванням влади та її обмеженнями [48, с. 6], а

її правила регулюють і контролюють адміністрацію [48, с. 13]. Британський науковець Керол Харлоу звертає увагу на те, що кожна європейська система визнає головною функцією адміністративного права наявність контролю публічної влади [58, с. 191].

Як зауважують Т. Коломoeць та П. Лютіков, якщо раніше вказана галузь права традиційно розглядалася як система норм, спрямована на врегулювання відносин у галузі державного управління, то на сьогоднішній день її роль і призначення істотно змінилися. Перехід від державоцентристських до людиноцентристських пріоритетів в адміністративно-правовому регулюванні зумовили зміну акцентів у спрямуванні адміністративно-правового регулювання, виділили у системі суб'єктів адміністративно-правових відносин громадянина з його правами, законними інтересами і свободами. Головне є призначення держави в особі органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування – забезпечити належний рівень реалізації громадянами своїх прав, свобод та законних інтересів у виконавчо-розпорядчій сфері відносин [10, с. 4].

З вказаною точкою зору важко не погодитися. Ми вважаємо, що в умовах формування України як правової держави, яка найвищою соціальною цінністю визнає людину, її охоронювані законом права, свободи, інтереси, функціонування адміністративного права має здійснюватися в ключі задоволення інтересів особи, створення умов для реалізації прав, свобод, а також їх захисту від протиправних посягань. Вказане не лише породило новизну смислового навантаження предмета правового регулювання досліджуваної галузі права, а також зумовило зміни наукового бачення його функцій. По-перше, як нами вже було зауважено на початку цього розділу дисертаційного дослідження, науковці почали звертати увагу на з'ясування різниці змісту понять: «функції», «мета», «завдання» адміністративного права, а також їх видів. По-друге, відбувся ідеологічний поворот функціонального призначення досліджуваної галузі права. Ми маємо на увазі те, що як регулятивний, так і охоронний вплив адміністративного права змінив акцент з державної влади на громадянина. Відповідно, пріоритетним на сьогодні є функціонування вказаної галузі права для регулювання відносин публічного управління з першочерговою

охороною прав, свобод та інтересів громадян. На думку Ю. Юринець, саме у захисті останніх у їх взаємовідносинах з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування полягає глибинна роль адміністративного права [173, с. 74]. Потретьє, розпочалися фундаментальні наукові дослідження функцій вказаної галузі права на монографічному рівні (Ю. Пирожкова).

Отже, український етап (після здобуття Україною незалежності) характеризується зміною державоцентриського розуміння предмета адміністративного права на людиноцентриський. Відповідно, його функції сприймаються як напрями впливу, регулюючим та охороняючим спрямуванням яких є першочергова охорона громадян в упорядкованих адміністративним правом публічних відносинах.

Разом з тим, як справедливо зауважує Ю. Пирожкова, дослідження функціонального призначення адміністративного права не стало традиційним для новітньої адміністративно-правової науки, відсутні фундаментальні безпосередні тематичні дослідження функцій адміністративного права; у сучасних доктринальних дослідженнях і до сьогодні спостерігається помилкове ототожнення функцій, задач, завдань та мети адміністративного права; приділяється увага окремим функціям <...>, але ж комплексне їх системне дослідження і до цього часу відсутнє [111, с. 136]. Безумовно, не можна не погодитися з її позицією, що такий стан справ не може бути визнаний задовільним, адже комплексна розробка сучасної теорії функцій адміністративного права дійсно є вимогою подільшого розвитку наукового фундаменту адміністративного права.

Зважаючи на вказані вище підходи науковців до визначення дефініції «функції адміністративного права», ми вважаємо, що, безумовно, вони заслуговують на увагу. Проте, на нашу думку, досліджуване поняття варто детермінувати як соціальне призначення та напрями впливу вказаної галузі права на суспільні відносини, які нею регулюються та охороняються. У цьому випадку, на наше переконання, розкривається та відображається основна роль та цінність адміністративного права в упорядкуванні, забезпеченні стабільного функціонування та розвитку суспільних відносин.

Зважаючи на те, що адміністративне право є системою норм, то, на нашу думку, дослідження їх функцій науковцями-адміністративістами є дослідженням функцій вказаної галузі права. Норми адміністративного права не існують відокремлено від галузі адміністративного права, є структурними елементами, що її складають. Тому їх функції є функціями адміністративного права. Інша вже річ у тім, що не всі норми є однаковими, а тому не всім їм властиві однакові функції. Проте це не може бути підставою для того, щоб протиставляти функції адміністративного права та функції його норм. Право як соціальне явище має систему, базовим елементом якої є норма права. Існують різні норми права. Наприклад, за критерієм функціональної спрямованості розрізняють регулятивні та охоронні правові норми. Відповідно, регулятивній нормі притаманна регулятивна функція права, а охоронній – охоронна. Будучи різними за своїми напрямками впливу на суспільні відносини, вони залишаються складовими елементами системи права, а виконання ними різних функцій не протиставляє їх праву як системі, яка з них і складається. Більше того, норми права у цій системі не виконують власних притаманних лише їм функцій окремо від системи права. Навпаки, правові норми виконують функції, які притаманні праву як соціальному регулятору на рівні базового елемента регулювання та охорони суспільних відносин. Таким елементом і є кожна норма права, через яку право виконує власні функції. Зважаючи на вказане вище, адміністративне право через норми своєї системи виконує свої функції. А тому функції норм вказаної галузі права одночасно є і її функціями.

Висновки до розділу 1

Розгляд сучасної концепції функцій в адміністративному праві дозволив зробити такі висновки та узагальнення:

1. Вивчення функцій адміністративного права має ґрунтуватися на основі загальнотеоретичного поняття «функція права». Ця категорія є загальноправовою та являє собою фундаментальне поняття, яке виступає як межа узагальнення в юриспруденції в цілому, так і в науці адміністративного права зокрема. Отже,

поняття «функція права» як загальнотеоретична категорія має наступні властивості. По-перше, взаємозв'язок права з явищами соціальної реальності виражають його функції, тому категорія «функція права» співвідноситься як окреме по відношенню до цілого, яким є філософська категорія «функція». Остання є загальною, родовою по відношенню до категорії «функція права». По-друге, є фундаментальним теоретичним поняттям, яке відображає соціальну роль та напрями впливу такого соціального регулятора як право на суспільні відносини. По-третє, є загальним, родовим для категорії «функція галузі права». Так, поняття «функція права» є загальним, родовим для категорії «функція адміністративного права». Тому визначення останнього має базуватися на загальнотеоретичному.

2. Розглянути функції права у системі, простежити відмінності та особливості її елементів можливо завдяки їх класифікаційному розподілу. Здійснено класифікацію функції права за критеріями: 1) напрями впливу на суспільні відносини; 2) сфери суспільних відносин, на які впливає право; 3) елементи системи; 4) прямий вплив права на суспільні відносини; 5) опосередкований вплив права на суспільні відносини; 6) характер впливу права на суспільні відносини.

3. Історичний аналіз досліджень функцій права, а також функцій адміністративного права дає можливість визначити тенденції їх розвитку та сприяє розкриттю змісту в сучасних умовах. Зміст останнього поняття може бути розкритий саме шляхом вивчення його історичних витоків, що, у свою чергу, збагатить обґрунтованість наукових висновків. Отже, виділено періоди розвитку уявлень про поняття «функції права» та «функції адміністративного права»: 1) дореволюційний або імперський; 2) післяреволюційний або радянський; 3) український етап (після здобуття Україною незалежності).

4. Розкриття основної ролі та цінності адміністративного права в упорядкуванні, забезпеченні стабільного функціонування та розвитку суспільних відносин, можливе через визначення його функцій.

Поняття «функція адміністративного права» детермінує соціальне призначення та напрями впливу вказаної галузі права на суспільні відносини, які нею регулюються та охороняються.

РОЗДІЛ 2.

ВИДИ ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

2.1. Класифікація функцій адміністративного права

Зважаючи на сучасні зміни розуміння поняття «адміністративне право», питання видів його функції досі залишається відкритим. У наукових колах єдиного підходу до їх кількості, класифікації чи системи немає. Більше того, як нами вже було зауважено у попередньому розділі дисертаційного дослідження, вчені по-різному детермінують напрями впливу вказаної галузі права, називаючи їх:

- функції адміністративного права (Л. Біла-Тіунова, С. Ківалов [60, с. 20, 26], О. Миколенко [88, с. 40], В. Колпаков, О. Кузьменко [74, с. 41], Є. Курінний [82, с. 39], О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль [13, с. 9], Ю. Пирожкова [111, с. 179-180];
- функції адміністративно-правового регулювання (С. Гончарук [36, с. 17]);
- функції адміністративно-правових норм (Л. Біла-Тіунова, С. Ківалов [60, с. 26-27], Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11], В. Колпаков, О. Кузьменко [74, с. 49], В. Столбовий [157, с. 21], Л. Коваль [63, с. 6-7], (З. Кісіль та Р. Кісіль називають їх функціями норм адміністративного права [2, с. 24]), С. Мосьондз [98, с. 36];
- мета адміністративного права (Р. Мельник [51, с. 69]);
- мета адміністративно-правових норм (Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44], Т. Коломоєць, П. Лютіков [10, с. 15]);
- цілі адміністративно-правових норм (С. Алфьоров, С. Ващенко, М. Долгополова, А. Купін [4, с. 15], В. Столбовий [157, с. 20]);
- завдання адміністративного права (Л. Коваль [63, с. 6] та Р. Мельник [51, с. 69 70]).

Подібна неузгодженість серед адміністративістів існує також і у видовому наповненні досліджуваних понять. Найбільш поширеною є наукова точка зору як українських, так і зарубіжних вчених про поділ функцій цієї галузі права на

регулятивну та охоронну (О. Миколенко, О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль, Ю. Козлов та інші) [88, с. 40]; [13, с. 9]; [69, с. 391]. О. Кузьменко, І. Пастух, М. Плугатир, М. Співак, називають останню правоохоронною [12, с. 104, 105]. Є. Курінний також підтримує цю позицію, проте вважає, що крім регулятивної та охоронної адміністративному праву притаманна також ще одна головна функція – виховна [82, с. 39]. Ю. Пирожкова наполягає на «тріаді» функцій адміністративного права, доповнюючи їх традиційний «дует» процедурною [111, с. 309].

На думку Ю. Тихомирова, вказаний перелік варто доповнити організаційною, захисною і функцією самореалізації прав [161, с. 77-78]. Адміністративне право, як вважає Ю. Козлов, виконує регулятивну функцію, що проявляється у формі: правовиконавчої, правотворчої (правоустановчої) та правоохоронної [69, с. 10-11]. До вказаного переліку В. Колпаков, О. Кузьменко пропонують додати організаційну [74, с. 41]. С. Петков також наполягає на наявності правотворчої, організаційної та правоохоронної функцій вказаної галузі права [106, с. 57].

На думку Л. Білої-Тіунової та С. Ківалова, при визначенні адміністративного права необхідно враховувати єдність трьох головних функцій, а саме:

- а) управлінської (тобто регулювання управлінської діяльності);
- б) правореалізаційної (реалізація прав і свобод громадян);
- в) правозахисної (захист порушених прав і свобод громадян) [61, с. 11-12].

Не можна обійти мовчанням точку зору В. Авер'янова, який вказує, що головними характеристиками у розумінні адміністративного права мають стати не «управлінська», а тим більше «каральна» його функції, а такі нові функції, як правозабезпечувальна (яка пов'язана із забезпеченням реалізації прав і свобод людини) і правозахисна (яка пов'язана із захистом порушених прав). Саме дві останні функції найповніше відтворюють справжнє суспільне призначення адміністративного права [3, с. 7].

Заслуговує на увагу та згоду наукова позиція С. Гончарука, який також досліджуючи саме вказану вище пару функцій адміністративного права, називає їх основоположними, такими, які, безперечно, визначають зміст і основні стандарти соціального призначення адміністративного права України [38, с. 126]. У своїй

попередніх наукових пошуках цей вчений крім правозабезпечувальної, називаючи правозахисну функцію правоохоронною (юрисдикційною), виділяв також регулятивну (організаційно-управлінську). Проте називав їх функціями адміністративно-правового регулювання [36, с. 17].

Такі науковці як: В. Колпаков, О. Кузьменко, крім функцій адміністративного права [74, с. 41] окремо виділяють функції його норм [74, с. 49].

В. Колпаков першим висловив точку зору про те, що саме нормам цієї галузі права притаманні наступні функції:

- забезпечення ефективної діяльності органів державного управління;
- забезпечення честі, гідності, прав, свобод і здоров'я особи;
- охорона системи суспільних відносин матеріальної і нематеріальної сфер;
- виховна;
- взаємодії з нормами інших галузей права;
- взаємодії з не правовими соціальними нормами (мораль, звичаї, корпоративні норми) [71, с. 65].

З деякими відмінностями, проте практично тотожно В. Столбовий визначив функції адміністративно-правових норм. Підтримуючи В. Колпакова в переліку вказаних функцій, він називає останню з них – функцією взаємодії з неправовими нормами; обмежує функцію забезпечення забезпеченням честі, гідності прав і свобод громадян; узагальнює функцію охорони охороною суспільних відносин без зазначення їх конкретних видів [157, с. 21].

Л. Біла-Тіунова та С. Ківалов підтримують висловлену вище позицію щодо місця виховної та функції взаємодії з нормами інших галузей права серед функцій адміністративно-правових норм. Вони вважають за доцільне входження до них також функцій: організації та регулювання управлінських відносин; захисту прав людини і громадянина, колективного суб'єкта у сфері державного управління; забезпечення ефективної діяльності органів виконавчої влади та інших органів державного управління [60, с. 27].

Очевидно, що вказана точка зору В. Колпакова справила помітний вплив на наукові погляди В. Столбового та Л. Білої-Тіунової з С. Ківаловим.

Досить цікаво відобразила своє наукове бачення досліджуваного питання Т. Коломоєць. У своїх працях з Г. Гулевською вчена звертає увагу на функції адміністративно-правових норм, серед яких визначено:

1) організація й регулювання відносин у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі державного і самоврядного управління в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадянського порядку;

2) інформаційна;

3) охорона (забезпечення законності й дисципліни у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також в процесі державного і самоврядного управління в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадянського порядку;

4) заохочувальна (стимулювання учасників відносин до участі, активізації ролі, самостійності);

5) соціально-моральна (формування правосвідомості, ставлення до громадського порядку, безпеки тощо) Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11].

Проте у своїх пізніших дослідженнях з П. Лютіковим Т. Коломоєць вказане вище з абсолютно тотожним змістом називає не функціями, а метою адміністративних правових норм [10, с. 15].

Очевидно, достатньої уваги розрізненню змісту категорій «функції норм адміністративного права» та їх «мета» приділено не було. На наше переконання, ототожнення Т. Коломоєць змісту вказаних категорій, не є свідченням їх тотожності, а показує необхідність їх подальшого дослідження.

Як нами вже було зазначено у попередньому розділі дисертаційного дослідження, на академічному науковому рівні «мета» розуміється як «те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль. Заздалегідь намічене завдання; замисел» [144, с. 683]. Проте вказане бачення, як можна зробити висновок, є відмінним від розуміння поняття «функція». Саме функція права відображає основні напрями його

впливу, роль у соціумі, через функції виконуються завдання, а також досягається наперед запланована мета.

На основі вказаного вище, ми вважаємо, що характеризуючи соціальне призначення та основні напрями впливу адміністративного права на суспільні відносини, доцільно використовувати саме поняття «функції адміністративного права», так як саме воно відображає у повній мірі вказане вище.

Як нами було зауважено вище, деякі науковці взагалі не виділяють такої категорії як «функції адміністративного права» у своїх теоретичних дослідженнях. Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка акцентують свою увагу на меті та цілях адміністративно-правових норм. Вказуючи, що основною метою останніх є належна організація управлінських відносин, вони виділяють їх цілі: інформаційну, охоронну, заохочувальну, соціально-моральну [5, с. 44]. Повністю тотожною цій є точка зору В. Столбового [157, с. 20].

Підтримують вказану позицію щодо наявності цілей у норм адміністративного права С. Алфьоров, С. Ващенко, М. Долгополова, А. Купін. Проте цікавим є те, що перелік таких цілей [4, с. 15] є повністю тотожним вказаному нами вище переліку Т. Коломоєць, названого нею спочатку функціями, а пізніше метою адміністративних правових норм.

Очевидно, наукові погляди Т. Коломоєць значно вплинули на наукові позиції С. Алфьорова, С. Ващенко, М. Долгополової, А. Купіна з тією лише відмінністю, що останніми було названо функції та мету адміністративно-правових норм їх цілями.

Вказане свідчить про те, що на сьогодні відсутня єдина наукова позиція про точне детермінування поняття напрямів впливу адміністративного права чи його норм на суспільні відносини, які ним регулюються. Крім того, вченими звернуто увагу на взаємозв'язок понять: мета, ціль, завдання, функції вказаної галузі права, проте єдиної позиції щодо їх розрізнення у визначенні функціонального впливу адміністративно-правових норм немає.

В. Колпаков також вбачає зв'язок між «реалізацією цільових установлень» адміністративного права та виконанням його функцій, проте ототожнення чи заміни понять не здійснює. На його думку, з якою, ми вважаємо, варто погодитися, цілі норм

та їхні функції тісно між собою пов'язані. Кожна ціль породжує відокремлену функцію системи адміністративно-правових норм, у той же час однією функцією можуть забезпечуватися відразу кілька конкретних цілей. Функції відображають складний механізм життєдіяльності норм у системі державно-управлінських відносин. Як регулятори даної групи суспільних відносин адміністративно-правові норми забезпечують функціонування системи державного управління як у цілому, так і окремих її ланок; визначають той чи інший варіант належної поведінки усіх осіб та організацій; забезпечують і підтримують режим законності і державної дисципліни у суспільних відносинах, що виникають у процесі державно-управлінської діяльності [71, с. 65].

Також, В. Колпаков та О. Кузьменко звертають увагу у своїх дослідженнях на те, що на адміністративне право припадає основне навантаження щодо юридичного забезпечення адміністративної реформи і створення ефективною системи державного управління, яка б відповідала стандартам демократичної правової держави з соціально орієнтованою ринковою економікою. Важливість цієї функції адміністративного права обумовлена, по-перше, тим, що зміна ідеології державного управління є одним з визначальних чинників забезпечення інституційної спроможності інтегрування України в ЄС, по-друге, тим, що структурна незавершеність адміністративної реформи стала чи не найголовнішим гальмом у поглибленні соціально-економічних і політичних перетворень [74, с. 41].

Варто зауважити, що досягнення вказаного вище такі науковці як: Р. Мельник, В. Галуцько, не виокремлюючи функцій адміністративного права, пов'язує з виконанням його завдань. Р. Мельник серед них приводить: конкретизацію прав і свобод приватних осіб, які можуть бути реалізовані у сфері публічного управління (реалізація конституційної форми «утвердження прав і свобод людини»); формування досконалих механізмів реалізації прав і свобод людини і громадянина у сфері публічного управління (реалізація конституційної формули «забезпечення прав і свобод людини»); уніфікація та закріплення на законодавчому рівні процедур прийняття правових актів суб'єктами публічної адміністрації; оптимізація механізмів контролю інституцій громадянського суспільства за

діяльністю суб'єктів публічної адміністрації; удосконалення інституту юридичної відповідальності суб'єктів публічної адміністрації [51, с. 69-70]. В. Галуцько, визначаючи дев'ять завдань адміністративного права, звертає увагу на необхідності приведення стандартів адміністративно-правового регулювання України до вимог “*acquis communautaire*” правової системи Європейського Союзу [7, с. 11].

Отже, зважаючи на вказану вище розрізненість наукових точок зору, питання видів, класифікації чи системи функцій адміністративного права залишається відкритим. На сьогодні єдиною ґрунтовною працею, у якій було приділено значну увагу як класифікації, так і системі функцій вказаної галузі права, залишається монографія Ю. Пирожкової «Функції адміністративного права: генеза, теоретичний, нормативний та праксеологічний аспекти» [111]. І хоча інших аналогічних розробок серед вітчизняних вчених немає, вказане дослідження дозволяє розпочати наукові дискусії на цю тематику.

У цьому контексті варто звернути увагу на розуміння понять «класифікація» та «система». Як нами вже було вказано у попередньому розділі дисертаційного дослідження, класифікацією є система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями. Класифікацією називається система розміщення предметів за класами на підставі схожості цих предметів у середині класу і їх відмінності від предметів інших класів [140, с. 175].

Система розглядається як порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь [143, с. 203]. Під системою (від грец. *systema* – поєднання, що складається із частин) розуміється сукупність елементів, які перебувають у відносинах і зв'язках між собою й утворюють певну цілісність та єдність між собою і дають відповідний ефект. Система утворюється у визначеному середовищі, якому протистоїть і у взаємодії з яким проявляє всі свої якості. Система, як правило, не виникає одразу, але формується повільно та неухильно [26, с. 48].

Отже, класифікацією функцій адміністративного права є їх розподіл за визначеними критеріями. Систему ж функцій вказаної галузі права варто розуміти як упорядковану сукупність їх видів.

Ю. Пирожкова вважає за доцільне класифікаційний каркас функцій адміністративного права побудувати за наступними критеріями:

1) у відповідності до діалектичного виникнення функцій адміністративного права: а) внутрішні, власне юридичні, які виникають в межах самої галузі права – регулятивна, охоронна та процедурна; б) зовнішні, загально-соціальні, які реалізують призначення галузі адміністративного права поза її межами – політична, економічна, соціально-культурна;

2) у залежності від способів правового впливу: регулятивна (у її статичному та динамічному вимірах) та охоронна функції (які традиційно завжди виділялися та досліджувалися вченими-адміністративістами);

3) у залежності від системного обсягу правового впливу – власне галузеві функції адміністративного права (регулятивна, охоронна, процедурна), міжгалузеві (аналітико-прогностична, організаційно-координаційна, синергетична), функції норм (у залежності від часу – постійні та тимчасові, у залежності від місця – загальнодержавні та локальні); у залежності від виду – матеріальні та процедурні) та функції інститутів (контрольна, ціннісно-орієнтаційна, виховна);

4) у залежності від правового впливу – власне юридичні (регулятивна, охоронна, процедурна) та умовно-соціальні – економічна, політична, соціально-культурна;

5) у залежності від сфери, об'єкту правового впливу – об'єктні функції – економічна, політична, соціально-культурна, інформаційна, екологічна, виховна тощо;

6) через призму предмету адміністративного права – регулятивна, охоронна, процедурна (орієнтовані на обслуговування інших матеріальних галузей права, що не містять власної процесуальної складової) та спрямовані на реалізацію адміністративних процедур не пов'язаних з примусом в межах самої галузі адміністративного права) [111, с. 179-180].

Безумовно, вказана позиція має велику наукову цінність. Вченою досить детально та змістовно здійснено класифікацію функцій адміністративного права. На нашу думку, вказана позиція є обґрунтованою, такою, з якою варто погодитися в

більшості її аспектів. Проте, ми вважаємо, що процедурна функція адміністративного права може мати місце лише у тому випадку, якщо розглядати адміністративний процес у його «звуженому» розумінні, тобто як форму правосуддя. Ю. Пирожкова, власне, і є прихильником вказаного «судочинського» підходу [111, с. 170, 311], що й зумовлює місце процедурної функції як у проведеній нею класифікації, так і системі функцій адміністративного права.

На сьогодні саме цією вченою змодельовано систему функцій адміністративного права, у якій вона умовно виділяє три блоки:

I блок – юридичні функції адміністративного права:

1) Загальноюридичні функції адміністративного права: а) регулятивна; б) охоронна; в) процедурна.

2) Власногалузеві функції адміністративного права, що є підфункціями загальноюридичних функцій: а) правостановлююча, правообмежуюча, правозобов'язуюча – підфункції регулятивної; б) павовідновлююча, певентивна, компенсаційна, каральна (у невеликому обсязі) – підфункції охоронної; в) правозабезпечуюча, публічно-сервісна – підфункції процедурної.

II блок – соціальні функції адміністративного права:

1) Загальносоціальні функції адміністративного права: а) економічна; б) політична; в) соціально-культурні.

2) Власногалузеві функції адміністративного права, що є підфункціями загальносоціальних функцій: а) стимулююча, розподільча, забезпечувальна – підфункції економічної; б) виховна, інформаційна (комунікативна), ідеологічна – соціально-культурної функції;

III блок – міжгалузеві функції адміністративного права: а) аналітико-прогностична; б) організаційно-координаційна; в) синергетична [111, с. 187-188; 109, с. 207].

Ми вважаємо, що позиція Ю. Пирожкової є ґрунтовною та має наукову цінність. Проте для проведення нашого власного класифікаційного розподілу та системи функцій адміністративного права, на наше бачення, потрібно брати до уваги наступне.

Як нами було вказано вище у цьому розділі, науковцями звертається увага на їх види. Адміністративне право є однією з галузей права, що зумовлює її зв'язок з загальною теорією права. У першому розділі дисертаційного дослідження нами було зауважено, що найбільш поширеною серед науковців є позиція про поділ функцій права на загальносоціальні та спеціально-соціальні (юридичні).

На нашу думку, вказаний підхід має глибоке теоретичне підґрунтя, хоча на сьогодні, на жаль, цей аспект не є достатньо дослідженим на науковому рівні. Річ у тім, що право забезпечує життєдіяльність суспільства шляхом здійснення правового впливу та правового регулювання. Вказані поняття не є тотожними як по змісту та обсягу, так і по механізму реалізації права.

На ці відмінності було звернуто увагу О. Скакун, яка чітко вказує, що правовий вплив здійснюється за допомогою системи неюридичних засобів: ідеологічних, психологічних, інформаційних та ін. У правовому ж регулюванні право реалізується через його механізми – систему правових засобів: норми права, правовідносини, акти реалізації та застосування норм права та ін. Правовий вплив не завжди має точний юридичний захід (крім норм права, він містить у собі інші соціальні засоби і форми впливу на поведінку людей), тоді як у правовому регулюванні він є обов'язковим (регулювання відбувається за допомогою певної правової норми). Предмет правового впливу ширший за предмет правового регулювання – його складають відносини, які не регулюються правом, але на які поширюється дія права. Тобто правовий вплив – це взятий у єдності та різноманітті весь процес впливу права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і не правових засобів. Проте правовим регулюванням є здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток [147, с. 488-490].

На основі вказаного, можна зробити висновок, що право, здійснюючи правовий вплив та правове регулювання, виконує загальносоціальні та спеціально-юридичні функції. Ми вважаємо, що особливість кожної галузі права, яка пояснюється власним предметом та методом правового регулювання, зумовлює особливості як загальносоціальних, так і спеціально-юридичних функцій права на рівні тієї чи

іншої галузі. Зважаючи на те, що адміністративне право входить до галузей права, то його норми також здійснюють дві вказані вище групи функцій права [90, с. 133-134].

Варто зауважити, що адміністративістами не висловлювалося заперечень з приводу запропонованого нами підходу. Більше того, при здійсненні ними видового розподілу чи функцій норм адміністративного права (В. Колпаков [71, с. 65], Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11]) чи його мети, цілей (Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44], В. Столбовий [157, с. 20]), спостерігається єдність відображення загальносоціальних та спеціально-соціальних напрямів дії адміністративного права.

Наприклад, Є. Курінний серед головних функцій адміністративного права називає виховну [82, с. 39]. В. Колпаков також вказує, що нормам адміністративного права притаманна виховна функція [71, с. 65] (що є загальносоціальною – зауважено нами). Останню Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11]) називають соціально-моральною функцією норм адміністративного права, а такі вчені як-от: Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44], В. Столбовий [157, с. 20] – його ціллю.

Також, висловлюється думка про наявність інформаційного напрямку впливу функцій норм адміністративного права (Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11]) чи його цілей (Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44], В. Столбовий [157, с. 20]). Інформаційна функція характерна для загальносоціального характеру впливу права.

Отже, вказані науковці хоч і опосередковано, проте відстоюють позицію виконання адміністративним правом загальносоціальних функцій.

Також усі ці вчені одностайно підтримують наявність охоронного напрямку впливу адміністративного права (що є його спеціально-юридичною функцією – зауважено нами), хоч і називають його функціями норм (В. Колпаков [71, с. 65], Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11]), чи його цілями (Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44], В. Столбовий [157, с. 20]).

У цьому контексті на галузевий характер охоронної функції адміністративного права вказує й Є. Курінний [82, с. 39]. Погоджуючись з його позицією,

Ю. Пирожкова називає цю функцію власне юридичною [111, с. 179]. Звернувши увагу на регулятивний вплив адміністративного права, Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44], В. Столбовий [157, с. 20]) зазначають, що організація управлінських відносин є основною метою адміністративно-правових норм.

Функції адміністративно-правових норм, як-от: забезпечення ефективної діяльності органів державного управління, а також забезпечення честі, гідності, прав, свобод і здоров'я особи (В. Колпаков [71, с. 65]), як не складно зрозуміти, напряду пов'язані з функцією організації й регулювання відносин у сфері забезпечення органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі державного і самоврядного управління в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадянського порядку, а також забезпечення законності й дисципліни у вказаних сферах (Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11]).

Отже, зазначені вище вчені у своїх дослідженнях визнають регулятивний та охоронний вплив адміністративно-правових норм, хоча і називають ці функції по-різному. Варто зауважити, що незважаючи на відсутність єдиного підходу щодо вказаного вище питання, ми вважаємо, що на сьогодні науковцями, які звернули увагу у своїх дослідженнях на функціональний вплив адміністративного права на суспільні відносини, визнано як регулятивний та охоронний напряду такого впливу, так і загальносоціальний. Відповідно, на наше бачення, можна зробити висновок, про можливість виділення й відповідних функцій.

На основі вказаного вище, на нашу думку, доцільно здійснити поділ функцій адміністративного права на спеціально-юридичні та загальносоціальні, які становлять систему його функцій. Отже, на наше переконання, що систему функцій цієї галузі права схематично можна представити наступним чином (Рис. 2.1).

Рис. 2.1 Система функцій адміністративного права

Також, не претендуючи на вичерпну повноту, ми вважаємо за можливе класифікувати функції адміністративного права за наступними критеріями.

1. За напрямками впливу адміністративного права на суспільні відносини:
а) спеціально-юридичні; б) загальносоціальні.

2. За сферами суспільних відносин, на які впливає адміністративне право: а) економічна; б) політична; в) соціально-культурна.

3. За елементами галузі адміністративного права: а) власне галузі адміністративного права; б) інститутів адміністративного права; в) норм адміністративного права.

4. За прямим впливом адміністративного права на суспільні відносини:
а) регулятивна; б) охоронна.

5. За опосередкованим впливом адміністративного права на суспільні відносини: а) інформаційна; б) оціночно-орієнтаційна; в) виховна.

б) За характером впливу адміністративного права на суспільні відносини:
а) основні; б) похідні.

Зважаючи на те, що адміністративне право здійснює безпосередній та опосередкований вплив на суспільні відносини, ми виділяємо серед його функцій спеціально-соціальні (безпосередньо юридичні) та загальносоціальні (опосередковано юридичні). До перших ми відносимо регулятивну та охоронну, а до других: економічну, політичну, соціально-культурну, виховну, інформаційну, оціночно-орієнтаційну.

Так як регулятивна і охоронна функції адміністративного права регулюють відособлені сфери суспільних відносин, то, на нашу думку, відповідно, можна виділити: економічну, політичну, соціально-культурну його функції.

Беручи до уваги факт функціонування адміністративного права на рівні власне галузі, його інститутів та норм, ми вважаємо, що його функції можуть бути: функціями адміністративного права як власне галузі, функціями його інститутів, а також його норм.

Основними функціями адміністративного права, на нашу думку, є: регулятивна, охоронна, економічна, політична, соціально-культурна. До похідних, на наше

переконання, можна віднести, наприклад:

- виховну, історичну як підфункції соціально-культурної;
- ідеологічну, оціночно-орієнтаційну, інформаційну, соціального контролю як підфункції виховної;
- регулятивно-статичну та регулятивно-динамічну як підфункції регулятивної;
- відновлювальну, каральну, компенсаційну, профілактичну, контрольну, обмежувальну як підфункції охоронної.

2.2. Регулятивна та охоронна функції адміністративного права

Спеціально-соціальні функції адміністративного права не стали предметом значної уваги українських вчених. Єдиним монографічним дослідженням є праця Ю. Пирожкової [111]. Тому виокремити наукові підходи до розуміння поняття, видів, змісту вказаних вище функцій досить складно.

Варто зауважити, що такі адміністративісти як: В. Авер'янов [3, с. 7], Л. Біла-Тіунова та С. Ківалов [61, с. 11-12], С. Гончарук [36, с. 17], Л. Коваль [63, с. 6], О. Кузьменко, І. Пастух, М. Плугатир, М. Співак [12, с. 104, 105], Є. Курінний [82, с. 39], О. Миколенко [88, с. 40], Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль [13, с. 9] приділили увагу визначенню їх видів та загальній характеристиці фрагментарно.

Наприклад, О. Кузьменко, І. Пастух, М. Плугатир, М. Співак, не розкриваючи змісту, вказують на наявність регулятивної та правоохоронної функцій адміністративного права [12, с. 104-105].

У своїх дослідженнях функцій адміністративно-правового регулювання С. Гончарук також виділив регулятивну та правоохоронну [36, с. 17].

Л. Коваль акцентує увагу на наявності двох каналів адміністративно-правового впливу, а саме: регулювання та правоохоронний вплив адміністративно-правових норм на суспільні відносини [63, с. 6; 95, с. 125].

Досліджуючи види функцій норм вказаної галузі права, Л. Біла-Тіунова та С. Ківалов [60, с. 27]), Т. Коломоєць, Г. Гулевська [11, с. 11], В. Колпаков [71, с. 65], В. Столбовий [157, с. 21] не заперечують їх регулятивного та охоронного характеру.

Аналогічною є позиція дослідників мети та цілей адміністративно-правових норм, як-от: Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44], В. Столбовий [157, с. 20], С. Алфьоров, С. Ващенко, М. Долгополова, А. Купін [4, с. 15].

Більше того, Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка адміністративні норми залежно від мети поділяють на регулятивні та правоохоронні [5, с. 41]. Т. Коломоєць у своїх працях з Г. Гулевською, а пізніше з П. Лютіковим за функціональним призначенням їх також поділяють на регулятивні та правоохоронні [11, с. 11; 10, с. 16]. Н. Писаренко за цільовим призначенням серед адміністративно-правових норм розрізняє регулятивні та охоронні [6, с. 25-26]. Відповідно, функції, які такими нормами можуть здійснюватися, є регулятивна та правоохоронна (охоронна). Отже, можна сказати, що ці вчені хоч і опосередковано, проте підтримують існування регулятивної та охоронної функцій вказаної галузі права, так як остання є системою адміністративно-правових норм. Як нами було вже зазначено у попередньому розділі дисертаційного дослідження, функції, які притаманні нормам галузі права, є функціями цієї галузі.

Зарубіжний дослідник Ю. Козлов також виділяє регулятивну та правоохоронну функції адміністративного права [70, с. 13-14]. Є. Курінний відносить їх, називаючи другу саме охоронною, до головних функцій цієї галузі права [82, с. 39]. О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль та О. Миколенко підтримують цю точку зору, а також є представниками небагатьох українських вчених, які вдаються до тлумачення змісту вказаних функцій [13, с. 9; 88, с. 40].

У своєму монографічному дослідженні Ю. Пирожкова наполягає на тому, що вказані дві функції є «парними», діалектично пов'язаними фундаментальними функціями галузі, засобами забезпечення його головного соціального призначення, що полягає у впорядкуванні суспільних відносин, забезпечення їх стабільності й стійкості та охорони [111, с. 195].

Отже, українськими адміністративістами не приділено достатньої уваги теоретичному обґрунтуванню видового розподілу спеціально-юридичних функцій адміністративного права, визначенню їх понять та особливостей. Наявність різних

точок зору вказаних вище науковців частково заповнює цю прогалину. Проте на сьогодні єдиний підхід до детермінування їх назв та розуміння їх змісту відсутній. Вказане зумовлює необхідність нашого дослідження як регулятивної, так і охоронної функцій адміністративного права на рівні цієї дисертації. Для цього, по-перше, необхідно з'ясувати зміст та види регулятивного впливу вказаної галузі права, проаналізувати точки зору адміністративістів щодо місця регулятивної функції в системі адміністративно-правових функцій. По-друге, потрібно дослідити поняття, види, значення охоронної функції адміністративного права.

У цьому контексті потрібно зауважити, що є адміністративісти, які визнають регулятивну функцію адміністративного права (О. Кузьменко, І. Пастух, М. Пługатир, М. Співак, Є. Курінний, О. Миколенко, Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль, Ю. Пирожкова) [12, с. 104; 82, с. 39; 88, с. 40; 13, с. 9; 111, с. 222-262]. С. Гончарук, досліджуючи функції адміністративно-правового регулювання, також вказує на наявність регулятивної або як ним ще названо організаційно-управлінської [36, с. 17].

Разом з тим, є ряд вчених, які схиляються до наявності регулятивного впливу адміністративного права на суспільні відносини, але його регулятивну функцію не виділяють.

Так, Л. Біла-Тіунова та С. Ківалов серед головних функцій вказаної галузі права виділяють управлінську, яку вони тлумачать як регулювання управлінської діяльності [61, с. 11-12]. В. Колпаков також, не називаючи регулятивної функції, виділяє правовиконавчу, правотворчу та організаційну [72, 81]. Очевидно, що точка зору В. Колпакова є аналогічною позиції зарубіжного науковця Ю. Козлова, на думку якого, регулятивна функція адміністративного права проявляється, зокрема, у формі: правовиконавчої та правотворчої (правоустановчої) [70, с. 10-11].

Т. Коломоець, досліджуючи з Г. Гулевською функції адміністративно-правових норм, з П. Лютіковим – їх мету, а С. Алфьоров, С. Ващенко, М. Долгополова, А. Купін – їх цілі, називають організацію й регулювання відносин у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а

також в процесі державного і самоврядного управління в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадянського порядку [11, с. 11; 10, с. 15; 4, с. 15]. На наше переконання, вказане формулювання є більш детальним, але визначенням у тому числі й регулятивної функції адміністративного права.

Ми вважаємо, що її поняття є широким, охоплює організаційну, організаційно-управлінську, правовиконавчу, правотворчу, правоустановчу форми її виразу або підфункції адміністративного права.

Так, академічний тлумачний словник визначає регулювати як впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі [142, с. 480], упорядковувати – доводити до ладу що-небудь, робити належний порядок у чомусь [144, с. 467], а організаційний – пов'язаний з організацією чого-небудь, здійснює таку організацію [141, 739].

Тобто, йдеться про упорядковуючий вплив адміністративного права на суспільні відносини, організацію керування ними з метою підпорядкування системі його норм, приведення існуючого стану речей до належного правового порядку. Вказане є ніщо інше як їх регулювання. Тому, ми вважаємо, що функціональний напрям впливу адміністративного права на суспільні відносини з метою організуючого або упорядковуючого управління ними, а, відповідно, і їх суб'єктами, варто визначити як регулятивну функцію адміністративного права.

На думку О. Миколенко, вона набуває свого прояву у впливі на суспільні відносини шляхом встановлення прав, обов'язків, заборон, обмежень, поновноважень суб'єктів адміністративного права [88, с. 40].

Ю. Пирожковою надано досить об'ємне та ґрунтовне визначення її змісту як обумовленого соціальним призначенням цілеспрямованого впливу адміністративного права, в наслідок якого відбувається регламентування суспільних відносин шляхом встановлення позитивних правил поведінки, прав та взаємних обов'язків суб'єктів адміністративних правовідносин, спрямованих на задоволення інтересів суспільства і громадян у процесі публічного управління, у сфері надання адміністративних послуг, ефективну реалізацію адміністративних процедур,

оптимальну регламентацію адміністративно-деліктних відносин [110, с. 44]. Також, вчена вказує, що зважаючи на сучасне посилення її соціального призначення актуалізується необхідність повномасштабного використання потенціалу всіх її складових – зобов'язань, заборон, дозволів <...> [111, с. 262].

Звичайно, позиції вказаних науковців представляють собою наукову цінність. В цілому ми з ними погоджуємося, проте, на нашу думку, вони містять неточність. Як О. Миколенко, так і Ю. Пирожкова до елементів вказаної функції відносять заборони, які, ми вважаємо, є складовою частиною охоронної функції адміністративного права. Як справедливо зазначив Т. Радько, регулятивна функція права – це обумовлений соціальним призначенням основний напрямок впливу права на суспільні відносини, який, перш за все, має свій прояв у встановленні позитивних правил поведінки, наданні позитивних прав та активних обов'язків суб'єктам права [129, с. 172]. Так, аналізуючи види правових норм, О. Лейст вказує, що за допомогою заборонних норм, тобто тих, які визначають склади правопорушень та санкції за їх скоєння, здійснюється охорона правопорядку, попередження та припинення діянь, які є шкідливими або небезпечними для суспільства. Ними передбачені дії, обставини, які право намагається не врегулювати, а попередити та присікти [115, с. 605-606]. В. Синюков звертає увагу на те, що головним чином заборонні правові норми знаходяться в основі охоронної функції права [160, с. 88].

З цією думкою важко не погодитися, зважаючи на її змістовність і загальнотеоретичну правильність. Очевидно, О. Миколенко та Ю. Пирожковою було не достатньо глибоко проаналізовано смислове навантаження «заборони». Наприклад, остання у своєму монографічному дослідженні вказує, що через встановлення зобов'язуючої, заборонної чи уповноважуючої норми здійснюється адміністративно-правове регулювання суспільних відносин [111, с. 230], а максимально повно «спект» його регулятивної функції реалізується, перш за все, у відносинах публічного управління – через встановлення прав, обов'язків, заборон для державних органів, державних службовців, фізичних осіб [111, с. 251]. Разом з тим, у цій же монографії вчена називає заборони на рівні з примусом основним засобом реалізації охоронної функції адміністративного права [111, с. 273]. Також,

вона зауважує, що шляхом реалізації заборонних адміністративно-правових норм саме охоронна функція адміністративного права впливає на суспільні відносини [111, с. 303].

Очевидно, що реалізація різних функцій права потребує різних засобів, тобто різних за цільовим направленням норм права. Тому, ми вважаємо, що з включенням заборон до засобів реалізації одночасно регулятивної та охоронної функцій адміністративного права погодитися не можна. На нашу думку, заборони притаманні охоронній функції адміністративного права [95, с. 127].

Як справедливо зауважує К. Волинка, саме охороняючи суспільні відносини, право забороняє дії, які порушують умови нормального розвитку, що суперечать інтересам суспільства, держави і громадян і тим самим витісняє їх [33, с. 102].

Зважаючи на вказане вище, ми переконані, що найбільш правильним та повним є розуміння регулятивної функції адміністративного права О. Остапенком, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль. Вони вбачають, що вона полягає у визначенні основних прав та обов'язків суб'єктів публічної адміністрації, визначенні правил поведінки інших учасників адміністративно-правових відносин, а також упорядкуванні відносин щодо публічного адміністрування адміністративно-політичної, соціально-культурної та економічної сфер суспільного життя [13, с. 9].

Отже, підтримуючи вказану точку зору, ми вважаємо за доцільне регулятивну функцію адміністративного права визначити як напрям його впливу, який полягає у встановленні прав та обов'язків учасників суспільних відносин, які є предметом його правового регулювання.

Разом з тим, ми погоджуємося з позицією В. Синюкова, який розкриває суть регулювання суспільних відносин регулятивною функцією права через: 1) фіксування суб'єктивних складів правових відносин; 2) визначення кола життєвих обставин (юридичних фактів), з якими норми права зв'язують настання тих чи інших юридичних наслідків; 3) формування права та обов'язків учасників (суб'єктів) правовідносин [160, с. 88].

До способів здійснення регулятивної функції права Т. Радько відносить: 1) визначення за допомогою норм права праводієздатності громадян; 2) закріплення

та зміна правового статусу громадян; 3) визначення компетенції державних органів, повноважень посадових осіб; 4) встановлення правового статусу юридичних осіб; 5) визначення юридичних фактів, пов'язаних з виникненням, зміною та зупиненням правовідносин; 6) встановлення конкретного правового зв'язку між суб'єктами права (регулятивні правовідносини); 7) визначення оптимального типу правового регулювання (загально дозвільного, дозвільного) стосовно конкретних правових відносин [103, с. 125-126].

Здійснення вказаного, на думку, С. Алексєєва [17, с. 68] та Т. Радько [103, с. 125-126], Ю. Пирожкової [111, с. 179] відбувається через дві його підфункції: регулятивну-статичну та регулятивну-динамічну. Їх функціональний вплив у адміністративному праві є малодослідженим. Тому з'ясувати їх розуміння можливо лише за умови обов'язкового врахування положень загальної теорії права.

Як вважає Т. Радько, перша виражається у впливі права на суспільні відносини шляхом їх закріплення в тих чи інших правових інститутах [103, с. 125-125]. Більш прозорою є позиція О. Скакун, яка називає цей напрям правового впливу функцією упорядкування суспільних відносин шляхом закріплення основних прав і свобод особи, компетенції державних органів і посадових осіб [147, с. 226]. Зважаючи на вказане, на нашу думку, регулятивна-статична підфункція адміністративного права є напрямом його впливу на адміністративно-правові відносини шляхом закріплення прав і свобод їх учасників. Так, відповідно до ст. 22 КУпАП при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням [67]. Вказаний приклад визначення можливості звільнення правопорушника від цього виду юридичної відповідальності шляхом заміни його зауваженням усного характеру з боку уповноваженого на це суб'єкта є проявом регулятивно-статичної підфункції адміністративного права.

Регулятивну-динамічну підфункцію досить чітко визначає також О. Скакун. На її думку, саме вона є забезпеченням активної поведінки суб'єктів права [147, с. 226]. Тому, на наш погляд, регулятивна-динамічна підфункція адміністративного права є

напрямом його впливу на адміністративно-правові відносини шляхом закріплення обов'язків їх учасників. Наприклад, відповідно до ст. 12 КУпАП адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку [67]. Тобто, визначення обов'язку правопорушника нести вказаний вид відповідальності при досягненні ним відповідного віку, є проявом регулятивної-динамічної підфункції адміністративного права.

Отже, на основі вказаного вище, ми вважаємо, за можливе визначити наступні ознаки регулятивної функції адміністративного права:

1) має уповноважувальний характер, так як «уповноважує» учасників адміністративно-правових відносин, надаючи їм права, свободи та обов'язки, у чому проявляється її статична та динамічна сторони;

2) має спрямовувальний характер, так як через наділення учасників адміністративно-правових відносин відповідними правами і свободами спрямовує їх вибір у побудові вказаних відносин на запропонований законодавцем, чим проявляє свою статичну сторону;

3) має моделюючий характер, так як через наділення учасників адміністративно-правових відносин відповідними обов'язки формує модель необхідного на думку законодавця варіанту поведінки учасників, чим проявляє свою динамічну складову;

4) її детермінантний зміст має елементи превентивного характеру. Річ у тім, що визначаючи права, свободи та обов'язки учасників адміністративно-правових відносин, вона тим самим детермінує норми можливостей у виборі користування правом та його обсягом, а також видів зобов'язаної поведінки учасників. Цим самим відмінні від дозволених та необхідних варіанти поведінки, які йдуть у розріз з законом, розуміються як правопорушення. Відповідно, учасники адміністративно-правових відносин «попереджуються» про протизаконний характер їх діянь, якщо вони відмінні від вказаної вище норми. На цьому етапі регулятивна функція адміністративного права охороняє адміністративно-правові відносини, у чому і проявляє свій превентивний характер [95, с. 128].

Якщо ж поставлений за межі вказаної норми варіант поведінки учасника ним обирається і втілюється в правовідносинах, то переходить з теоретично-можливого до практично-виконаного. Тим самим учасник порушує заборону, тобто вчиняє адміністративне правопорушення. Цей факт активізує охоронну функцію адміністративного права по відношенню до цього учасника, яка покликана врегулювати ситуацію, до якої призвело порушення ним заборони. На нашу думку, на цьому етапі можна говорити про точку переходу між регулятивною та охоронною функціями адміністративного права.

Як справедливо зауважує Ю. Пирожкова, регулюючи суспільні відносини, адміністративне право їх охороняє, і навпаки [111, с. 197]. З цього приводу В. Синюков наполягає на необхідності мати на увазі, що розмежування регулятивної та охоронної функцій як самостійних напрямів правового впливу має певну теоретичну умовність, так як, які і регулятивна функція, охоронна реалізує основне призначення права – упорядковувати суспільні відносини та забезпечувати їх стабільність, стійкість, незалежність від зовнішніх негативних впливів [160, с. 88]. У цьому сенсі Т. Радько вказує, що в регулятивній та охоронній функціях право одночасно та двоєдино проявляє свою сутність [129, с. 175].

Очевидно, що розділення вказаних функцій здійснюється лише з метою більш глибокого їх пізнання. Протиставляти їх одна одній не потрібно, так як кожна з них є виявом внутрішньої сутності адміністративного права, тим напрямом його дії, який взаємозумвлює та одночасно несе в собі як регулятивний, так і охоронний адміністративно-правові відносини характер.

Як справедливо зауважує К. Волинка, забезпечення нормального здійснення регулятивно-статичної та регулятивно-динамічної функцій права, охорону його від порушень, здійснюється його охоронною функцією [33, с. 102].

Цій функції адміністративного права також не приділено науковцями достатньої уваги. Варто зауважити, серед адміністративістів відсутнє єдине детермінування її як саме охоронної.

Так, Є. Курінний [82, с. 39], О. Миколенко [88, с. 40], О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р. Кісіль [13, с. 9], Ю. Пирожкова [111, с. 263] серед

функцій адміністративного права її виділяють.

С. Гончарук [36, с. 17], О. Кузьменко, І. Пастух, М. Плугатир, М. Співак [12, с. 104, 105], С. Петков [106, с. 57] називають цю функцію правоохоронною. Цю ж позицію підтримує радянський адміністративіст Ю. Козлов [70, с. 10-11].

Проте Ю. Тихомиров скеровує свою увагу на функцію захисту публічних інтересів [161, с. 77-78.].

На думку Л. Білої-Тіунової та С. Ківалова [61, с. 11-12], В. Авер'янова [3, с. 7] називати її доцільно правозахисною у контексті захисту порушених прав і свобод громадян.

Ряд науковців виділяють також охоронну функцію адміністративно-правових норм. Так, В. Колпаков, О. Кузьменко вважають, що їм притаманна функція охорони системи суспільних відносин матеріальної і нематеріальної сфер [74, с. 49]. Вказану позицію підтримує В. Столбовий [157, с. 21].

Як нами вже було зауважено у попередньому розділі дисертаційного дослідження, Т. Коломоєць адміністративно-правовим нормам надає у працях з Г. Гулевською [11, с. 11] функцію охорони, яку у пізніших дослідженнях з П. Лютіковим [10, с. 15] називає метою. Незважаючи на відсутність у вказаній позиції Т. Коломоєць розрізнення понять «функція» та «мета», вчена досить ґрунтовно тлумачить зміст «охорони» – забезпечення законності й дисципліни у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також у процесі державного і самоврядного управління в сферах соціально-економічного й адміністративно-політичного розвитку та охорони громадянського порядку [11, с. 11; 10, с. 15]. Неважко побачити, що науковець центром вказаного процесу ставить «захист прав свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб», тобто можна сказати, що вона зводить охоронну функцію (мету) норм адміністративного права до захисту.

Не досліджуючи функцій, Д. Беззубов, В. Гвоздецький, О. Дудник, В. Заросило, А. Міллер, А. Подоляка [5, с. 44] та В. Столбовий [157, с. 20] акцентують свою увагу на цілях адміністративно-правових норм, серед яких також називають охоронну.

С. Алфьоров, С. Ващенко, М. Долгополова, А. Купін також розглядаючи цілі норм адміністративного права, виділили охорону [4, с. 15]. Проте розкривають ці науковці її зміст ідентично позиції Т. Коломоєць (яку вона спочатку називає функціями, а потім метою – зауважено нами), що показує значний вплив її досліджень на наукові доробки цих вчених.

З вказаного вище випливає висновок, що всі вказані адміністративісти однозначно виділяють охоронний функціональний вплив адміністративного права, проте серед них відсутня єдина позиція щодо назви такого впливу.

У цьому контексті важливо дослідити значення прикметників «охоронний» та «захисний». Академічний тлумачний словник визначає перший як який охороняє кого-, що-небудь; призначений для охорони [141, 824], а другий – який захищає, оберігає кого-, що-небудь від шкідливого або небажаного впливу, дії і т. ін. [139, с. 378]. А одним із тлумачень поняття «охороняти» є захищати від чого-небудь [141, с. 825], а «захищати» – обороняти, *охороняти* кого-, що-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних і т. ін. дій [139, с. 380].

Разом з тим, «охорона» детермінується як дія за значенням охороняти [141, с. 824]. А «захист» розуміється як: 1) дія за значенням захищати, захистити і захищатися, захиститися; 2) заступництво, *охорона*, підтримка [139, с. 379].

Можна зробити висновок про те, що вони можуть розумітися як синоніми, тобто тотожні поняття [143, с. 185]. Отже, як слова, близькі або тотожні значенням до іншого, але відмінне від нього звуковою формою [143, с. 185], вони описують ідентичне явище дійсності. Цим явищем є функціональний вплив адміністративного права на суспільні відносини, виникнення, розвиток та припинення яких забезпечується, гарантується, оберігається [139, с. 380; 141, с. 825], тобто як захищається, так і охороняється нормами вказаної галузі права.

Тому, ми вважаємо, що розуміти охоронну та захисну функції адміністративного права потрібно з врахуванням вказаного вище, тобто, розділяти вказані функції з метою їх протиставлення необхідність відсутня [97, с. 38].

У цьому контексті цікавим є дослідження Ю. Пирожкової [111, с. 267], з яким ми не можемо не погодитися. Вивчаючи співвідношення понять «захист» та

«охорона» вчена підтримує точку зору О. Скакун щодо аналізу та визначення механізму (гарантії) охорони і механізму (гарантії) захисту у системі механізму соціально-правового забезпечення прав і свобод людини. Остання перший розуміє як заходи з профілактики правопорушень для утвердження правомірної поведінки особи, а другий – як заходи, що призводять до відновлення порушених прав неправомірними діями і відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення [147, с. 190]. Так, О. Скакун погоджується з існуванням різноманітних точок зору з приводу захисту та охорони прав людини, проте наполягає на неможливості їх ототожнення, хоча все ж визнає, що захист є найдієвішою охороною, другим її ступенем [147, с. 189-190].

Так, вказана позиція має право на існування, так як містить обґрунтування відмінності «охорони» та «захисту». Проте ми вважаємо, що у контексті розуміння функції, яку здійснює адміністративне право для забезпечення належної реалізації прав, свобод та зобов'язань його суб'єктів за умов як правомірного, так і протиправної їх поведінки, їх значення тотожне. Ми маємо на увазі, що розглядати цю функцію лише як охоронну у розумінні превентивної чи то захисну у значенні притягнення до юридичної відповідальності є надто вузьким її баченням. Так, О. Скакун зауважує, що охорона кожного права існує постійно і має на меті забезпечити дію права, передбачає превенцію, тобто недопущення протиправних дій, є станом правомірної реалізації права та свобод під контролем соціальних інститутів [147, с. 189-190]. Разом з тим, вчена акцентує увагу на тому, що необхідність захисту прав з'являється лише при перешкоді їх здійснення, або порушення, або погрозі порушення; здійснення захисту може здійснюватися шляхом втручання органів державної влади в процес реалізації прав і свобод як охоронна реакція на об'єктивні чинники відхилення від правопорядку [147, с. 189-190].

З вказаним вище погодитися ми не можемо, зважаючи на наступні аргументи. По-перше, на нашу думку, охорона прав, свобод, тобто виконання правом своєї охоронної функції, здійснюється не пасивно як профілактичний механізм невтручального контролю соціальних інститутів за умови правомірної їх реалізації, що є швидше розкриттям превентивної функції права, а не охоронної. Ми вважаємо,

що охоронна функція адміністративного права діє як у правомірному, так і неправомірному «середовищі» для реалізації прав, свобод, заборон та обов'язків суб'єктів адміністративних відносин. У першому випадку вона носить попереджувальний характер, так як сама наявність норм адміністративного права про ті, чи інші заборони для їх дотримання, порядок використання прав та виконання обов'язків, а також заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення, адміністративні стягнення, а також заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та адміністративно-відновлювальні заходи, уже має охоронний вплив на суб'єктів адміністративно-правових відносин. У другому ж випадку, вона є реакцією на недотримання заборон, порушення порядку використання права чи виконання або і взагалі невиконання обов'язків. Як вказує О. Скакун, що на нашу думку, є цілком обґрунтовано і вірно, ця реакція є охоронною. А, відповідно, у даному випадку саме охоронна функція має місце.

Ми переконані, що адміністративне право за межею порушення правомірного порядку реалізації прав, заборон та обов'язків його суб'єктами здійснює охоронну функцію, яка може проявлятися як захисна і відновлювальна [97, с. 39].

Проте й у цьому випадку вживання детермінанти «захисна» пов'язане не з наявністю окремої від охоронної функції адміністративного права, а швидше з необхідністю акцентування уваги на так званому захисному характері охоронної функції виключно з метою більш глибокого розуміння останньої. Наприклад, аналогічною є ситуацію з вживанням термінів «безпека авіації» та «авіаційні безпека» у Повітряному кодексі України [112] (далі по тексту – ПК України).

З першого погляду, мається на увазі без вивчення закладених у вказаний нормативно-правовий акт дефініцій цих категорій, можна зробити хибний висновок про синонімічність зазначених термінів. З одного боку, йдеться про детермінацію заходів безпеки в авіаційній галузі на законодавчому рівні, тому обидві категорії апріорі мають означати виключно способи чи напрямки забезпечення сфери повітряного транспорту та перевезень цим видом транспорту. Проте саме з метою акцентування уваги на різних за функціональною спрямованістю напрямів та видів

убезпечення авіаційної галузі законодавцем було навмисно здійснено розрізнення цих категорій, які за своєю природою відрізняються як на національному, так і міжнародному нормативно-правовому рівні.

Так, відповідно до п. 20 ч. 1 статті 1 ПК України, безпека авіації – це стан галузі цивільної авіації, за якого ризик завдання збитків людям чи майну знижується до прийняттого рівня у результаті безперервного процесу визначення рівня небезпеки і керування ним та утримується на такому рівні, або знижується далі, у сферах безпеки польотів, авіаційної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, економічної безпеки та інформаційної безпеки [112]. Згідно з п. 2 ч. 1 статті 1 ПК України, авіаційна безпека – це захист цивільної авіації від актів незаконного втручання, який забезпечується комплексом заходів із залученням людських і матеріальних ресурсів [112].

Тобто авіаційна безпека є складовою частиною безпеки авіації, проте обидві категорії, акцентуючи увагу при їх розумінні на виокремлених заходах забезпечення безпеки у сфері повітряних перевезень, усе ж є понятійним відображенням напрямів, видів та способів приведення авіаційної сфери у стан, придатний для безпечного нею користування, тобто її забезпечення. Отже, у цьому випадку, законодавцем було здійснено відокремлення вказаних категорій на рівні кодексу не з метою їх протиставлення, а виключно з метою більш повного нормативно-правового розкриття категорії безпека в авіаційній галузі.

Разом з тим, обидві вказані категорії мають власні заходи безпеки, інтегруючись в єдину систему. Так, наприклад, безпека авіації (англійською – aviation safety) включає усі виконувані та можливі технічні, правові та інші засоби, які використовуються для створення належних умов забезпечення прийняттого та контрольованого рівня безпеки у деяких сферах, таких як: безпека польотів, економічна, екологічні, інформаційна безпека та попередження неправомірного втручання в діяльність цивільної авіації, тобто авіаційна безпека. Проте, остання (англійською – aviation security) спрямована на превенцію протиправних актів терористичного характеру щодо пасажирів та членів екіпажу повітряного судна, які включають захоплення повітряного судна, заручників.

З юридичної точки зору, забезпечення як національної, так і міжнародної цивільної авіації (*id est aviation safety*) здійснюється дієвим правовим механізмом структурної одиниці Організації Об'єднаних Націй – Міжнародної організації цивільної авіації (англійською – the International Civil Aviation Organization (ICAO), яка видає обов'язкові до виконання її державами-членами рекомендації та стандарти. Проте, особливої уваги ICAO приділяє й превенції можливих несанкціонованих втручань в роботу повітряного транспорту (*id est aviation security*), що відображається у наявному правовому механізмі міжнародного рівня, який має імперативний характер для країн-учасників цієї організації. Ми маємо на увазі ряд конвенцій таких як: Конвенція про уніфікацію деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень (Варшавська конвенція, підписана у Варшаві 12 жовтня 1929 р.), Конвенція про міжнародну цивільну авіацію (Чиказька конвенція, так звана Конституція ІКАО, підписана в Чикаго 7 грудня 1944 р.), додаткова до Варшавської конвенції Конвенція про уніфікацію деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, виконаних особою, яка не є перевізником за договором (Гвадалахарська конвенція, що доповнює Варшавську конвенцію 1929 р. (підписана у Гвадалахарі 18 вересня 1961 р.), Конвенція про правопорушення та деякі інші діяння, вчинені на борту повітряного судна (Токійська конвенція, підписана в Токіо 14 вересня 1963 р.), Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряного судна (Гаазька конвенція, підписана в Гаазі 16 грудня 1970 р.), Конвенція про боротьбу з протиправними діяннями проти безпеки цивільної авіації (Монреальська конвенція, підписана в Монреалі 23 вересня 1971 р.), Конвенція про маркування пластикових вибухових речовин з метою їх виявлення (підписана в Монреалі 1 березня 1991 р.), Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень (Монреальська конвенція, підписана в Монреалі 28 травня 1999 р.), Конвенція про боротьбу з протиправними діяннями, що стосуються міжнародної цивільної авіації (Пекінська конвенція, підписана в Пекіні 10 вересня 2010 р.) [101], Додаток 17 до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію з назвою «Стандарти та рекомендовані практики – Безпека – Захист

Міжнародної цивільної авіації від актів незаконного втручання» (укладено 22 березня 1974 року) [19].

Досліджуючи охоронну функцію адміністративного права, також можна зробити висновок про наявність законодавчо закріплених специфічних напрямів її реалізації. Так, зважаючи на примушувальний характер цієї функції, який проявляється зокрема у випадку порушення норм адміністративного та інших галузей права, охорону яких воно здійснює, розрізняються заходи адміністративного примусу. На думку С. Гончарука, з якою ми погоджуємося, вони можуть застосовуватися як при наявності, так і при відсутності правопорушень та включають: заходи адміністративного попередження (запобіжні, профілактичні), заходи адміністративного припинення та адміністративні стягнення, а також мають дві специфічні групи: адміністративно-відновлювальні та заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення [36, с. 74-75].

На думку Р. Калюжного та І. Сопілко, аналогічні заходи адміністративного примусу застосовуються і у сфері забезпечення безпеки польотів на авіаційному транспорті [57, с. 13-14].

Так, попереджувальний характер охоронної функції адміністративного права має місце, наприклад, при вимозі авіаперевізника до пасажирів пройти контроль на безпеку, який здійснюється службами авіаційної безпеки такого перевізника, аеропорту і надати багаж для догляду, а також здійснення догляду багажу за відсутності пасажирів відповідно до ч. 1 глави 8 розділу XI Наказу Державної авіаційної служби України Про затвердження Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» від 26 листопада 2018 року № 1239 [124].

Охоронна функція адміністративного права виявляє свій припиняючий зміст, наприклад, у випадку недотримання пасажиром повітряного судна вимог перевізника щодо заборони чи обмеження використання на борту повітряного судна електронної техніки, мобільних телефонів, переносних комп'ютерів, портативних магнітофонів, портативних радіоприймачів, CD-плеєрів, передавальних пристроїв, у тому числі іграшок з радіоуправлінням, портативних рацій тощо (за винятком

приладів штучного слуху та серцевих електрокардіостимуляторів) (п. 2 розділу XIX Наказу Державної авіаційної служби України Про затвердження Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» від 26 листопада 2018 року № 1239). Так, відповідно до п. 5 розділу XIX цих Правил, перевізник має право вжити таких заходів, яких вимагатиме ситуація і які перевізник буде вважати необхідними для недопущення такої поведінки [124]. Наприклад, це може бути імперативна вимога стюардеси повітряного судна перевести режим мобільного телефону пасажиром у режим “Flight mode” або відібрання іграшки з радіоуправлінням від пасажирів малолітнього віку, якщо вимога вербального характеру про припинення користування вказаною іграшкою під час польоту авіасудна таким пасажиром ігнорується.

Відповідно до п. 3 розділу XIX вказаних Авіаційних правил України, на борту повітряного судна пасажир не має права бути в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння або під впливом будь-якої іншої речовини, яка може призвести до небезпеки або становити небезпеку для інших пасажирів, речей, повітряного судна або його екіпажу. У випадку ж порушення вказаного згідно з п. 5 цього розділу перевізник може застосувати обмеження пересування пасажирів у салоні повітряного судна, висадка пасажирів, відмова в посадці на борт повітряного судна в будь-якому пункті за маршрутом повітряного перевезення і передання пасажирів державним органам для вжиття відповідних заходів [124].

Так, наприклад, відповідно до ст. 90 ПК України, невиконання законних вказівок або інструкцій членів екіпажу, що віддавалися в інтересах безпеки або підтримання порядку на борту повітряного судна, є правопорушенням, за яке до такого пасажирів можуть бути застосовані заходи стримування. Згідно з ч. 1 ст. 91 ПК України, вони застосовуються, якщо інші методи відновлення порядку на борту повітряного судна виявилися неефективними, і полягають у тимчасовому обмеженні дій і свободи пересування порушника, унеможливленні проявів фізичного насильства або психологічного тиску з його боку стосовно інших осіб, які перебувають на борту повітряного судна під час виконання польоту. Фактично мова йде про передбачене пунктом 4 частини 1 ст. 60 ПК України, право командира

повітряного судна відмовити в перевезенні особі, якщо вона перебуває під впливом алкоголю або медичних препаратів до такого ступеня, що може загрожувати безпеці літака або пасажирів [112].

Отже, на основі вказаного вище, на наше переконання, охоронну функцію адміністративного права варто визначити як напрям впливу цієї галузі права, який має попереджувальний, припиняючий, відновлювальний, забезпечуючий притягнення до адміністративної відповідальності та накладення адміністративного стягнення характер [97, с. 42].

До ознак охоронної функції адміністративного права, ми вважаємо, потрібно віднести:

- 1) перманентність попереджувального впливу на суспільні відносини, які становлять предмет правового регулювання цієї галузі;
- 2) ситуативність задіяння примушувального, відновлювального та припиняючого впливу на суб'єктів суспільні відносини, які становлять предмет правового регулювання цієї галузі;
- 3) специфічний характер забезпечення притягнення до адміністративної відповідальності;
- 4) можливість варіативності застосування заходів впливу та адміністративних стягнень залежно від вікового критерію суб'єкта адміністративного правопорушення [97, с. 42].

На нашу думку, проявлятися ця функція може як превентивна та захисна, яка у свою чергу може мати каральний, а також відновлювальний характер.

2.3. Загальносоціальні функції адміністративного права

На сьогоднішній день ґрунтовною працею з дослідження загальносоціальних функцій адміністративного є лише монографія Ю. Пирожкової [111]. На нашу думку, вони притаманні адміністративному праву. Ця галузь без сумніву виконує окрім спеціально-соціальних функцій ті, які у юриспруденції прийнято називати загальними, загально-юридичними чи загальносоціальним. Річ у тім, що вони

характерні для права як соціального регулятора в цілому, а тому й для адміністративного права як складової його системи зокрема.

Хоча розуміння загальносоціальних функцій адміністративного права засноване на працях вітчизнаних вчених-адміністративістів, наприклад: В. Авер'янова, Ю. Битяка, І. Бородіна, І. Голосніченко, С. Гончарука, О. Єщука, В. Колпакова, Т. Коломоєць, А. Комзюка, О. Миколенка та інших, а також зарубіжних: Л. Попова, Ю. Старілова, С. Тихомирова, проте, спеціальні дослідження з питання цих функцій адміністративного права відсутні.

Академічний тлумачний словник не містить визначення «загальносоціальний». Проте зважаючи на розуміння термінів «загальний» та «соціальний», можна зробити висновок щодо змісту досліджуваного поняття. Так, «загальним» зокрема визначається той, «який стосується, торкається всіх, усього, охоплює, поширюється на всіх, на все в цілому; у якому беруть участь усі присутні [139, с. 67]. А «соціальним» є той, який «пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві; породжений умовами суспільного життя, певного середовища, ладу; існуючий та здійснюваний у певному суспільстві [143, с. 476].

Отже, проектуючи вказане на функції адміністративного права, на наш погляд, можливо визначити загальносоціальні функції цієї галузі як напрями її впливу на суспільні відносини в цілому, відповідно до економіко-політичного рівня, етико-моральних стандартів та норм, які існують на певному етапі історичного розвитку суспільства.

Класифікуючи функції адміністративного права за критерієм їх діалектичного виникнення, Ю. Пирожкова розкриває його зовнішні або ж загальносоціальні функції як такі, що реалізують призначення галузі адміністративного права поза її межами, виділяючи політичну, економічну, соціально-культурну [111, с. 179].

Разом з тим, вчена до структури економічної функції адміністративного права вважає за доцільне віднести стимулюючу, розподільчу та забезпечувальну підфункції, а до соціально-культурної – ідеологічну, виховну, інформаційну (комунікативну) [111, с. 333-334].

Ми вважаємо, що вказана позиція може мати право на існування. Проте з

теоретичним обґрунтуванням розуміння природи загальносоціальних функцій цієї галузі права Ю. Пирожковою ми погодитися не можемо. Річ у тім, що вона відстоює позицію наявності системного взаємозв'язку між економічною [111, с. 351], політичною [111, с. 381], соціально-культурною [111, с. 383] функціями адміністративного права з його регулятивною, охоронною та процедурною, відокремлює перші три як відособлені від його спеціально-юридичних. Тобто, науковець досліджуючи загальносоціальні функції адміністративного права, приходять до висновку про можливість їх протиставлення спеціально-соціальним, відокремлює в окремі групи, обґрунтовує їх взаємовплив.

На нашу думку, вказане розуміння загальносоціальних функцій адміністративного права викликає сумніви. Річ у тім, що функції цієї галузі права є напрямами впливу її норм, які за функціональною спрямованістю, тобто за функціями права є регулятивними та охоронними. Це зумовлене загальнотеоретичним вченням про загальноприйнятій у юридичній науці видовий розподіл норм права на регулятивні та охоронні.

Так, наприклад, О. Скакун перші називає правилами поведінки, які встановлюють права і обов'язки, а другі – сторожами порядку, які встановлюють способи юридичної відповідальності за порушення прав і невиконання обов'язків, закріплених у регулятивних нормах [147, с. 189-190].

На наше бачення, регулятивна функція адміністративного права є напрямом впливу його регулятивних, а охоронна – охоронних норм, тобто ці норми є засобами реалізації вказаних двох функцій.

Відповідно, досліджуючи загальносоціальні функції адміністративного права, необхідно звернути увагу на засіб, за допомогою якого ця галузь права здійснює вплив на суспільні відносини, які не відносяться безпосередньо до предмета правового регулювання адміністративного права. Ми вважаємо, що такий функціональний вплив адміністративне право здійснює не чим іншим як нормами права, які за критерієм «функціональна спрямованість» можуть бути регулятивними або охоронними. Отже, загальносоціальні функції адміністративного права є його регулятивними та охоронними нормами в дії, тобто у їх функціонуванні [96, с. 111].

Зважаючи на вказане, на наше переконання, загальносоціальні функції адміністративного права варто розуміти як напрями його регулятивного та охоронного впливу на суспільні відносини, які мають характер загальних для суспільства, тобто таких, які регулюються як правом в цілому, так і кожною його галуззю зокрема, у тому числі адміністративною.

Таким чином, ознаками загальносоціальних функцій адміністративного права є те, що вони: 1) є напрямками регулятивного та охоронного впливу адміністративного права на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 2) мають сервісний характер щодо економічних, політичних та соціально-культурних відносин; 3) мають характер управлінського впливу на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 4) мають загальнонаціональний характер впливу ідеологічно формуючої природи на соціально прийнятні стандарти в економічній, політичній та соціально-культурній сферах; 5) є «зовнішнім» відображенням конкретно відділеного впливу регулятивної та охоронної функції адміністративного права на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 6) реалізуються одночасно з регулятивною чи охоронною функціями адміністративного права при регулюванні чи охороні економічних, політичних, соціально-культурних відносин; 7) мають засобом своєї реалізації не економічні, політичні чи соціально-культурні норми, а регулятивні та охоронні норми адміністративного права у відповідно економічній, політичній та соціально-культурній сферах [96, с. 111-112].

Ми вважаємо, що економічна функція адміністративного права є напрямом впливу його регулятивних та охоронних норм на економічні суспільні відносини. Тобто, вона фактично є його регулятивною та охоронною у площині регулювання та охорони економічних відносин нормами цієї галузі права.

Протиставляти економічну функцію адміністративного права його регулятивній та охоронній, на нашу думку, не варто, так як їх розрізнення здійснюється в теорії права швидше з метою більш глибокого акцентування уваги на дослідженні регулятивного та охоронного функціонального впливу цього виду норм адміністративного права щодо специфічного виду відносин – економічних. На наше переконання, це бачення є об'єктивно вірним та логічним, так як впливає з

загальнотеоретичного розуміння як норм права, їх видів за функціями, так і реальній дії (функціонуванню) права як явища.

Як нами вже було зауважено вище, з розуміння економічної функції адміністративного права Ю. Пирожковою можна зробити висновок, що ця функція та регулятивна і охоронна пов'язані між собою. Так як, виходячи з законів логіки, зв'язок можливий лише між відокремленими явищами, то очевидно, що ці функції вчена вважає різними. Проте, у такому разі цілком логічним є запитання про інструментарій економічної функції адміністративного права у її дії, тобто засіб її реалізації. Зважаючи на те, що будь-яка функція права здійснює свій вплив на суспільні відносини за допомогою норм права, то з визначення Ю. Пирожкової випливає, що економічна функція адміністративного права, як відмінна від його регулятивної та охоронної, функціонує за допомогою специфічних економічних норм. Проте, по-перше, за функціональною спрямованістю таких норм у теорії права не існує, а по-друге, функціональний вплив галузі права здійснюють виключно через їх регулятивні та охоронні норми. Адміністративне право виключенням не є. Отже, його економічна функція є його ж регулятивною та охоронною функціями при регулюванні економічних відносин [96, с. 112].

Вказане розуміння, на нашу думку, повною мірою стосується як політичної, так і виховної, оціночно-орієнтувальної, інформаційної, історичної, а також інших загальносоціальних функцій адміністративного права. По суті, їх виокремлення здійснюється не з метою їх протиставлення спеціально-соціальним, а виключно для більш глибокого вивчення загальносоціального аспекту регулюючого та охоронного впливу адміністративного права на суспільні відносини. Цей розподіл носить умовний характер для цілі наукового пізнання загальносоціального функціонального впливу спеціально-соціальних функцій цієї галузі права. Фактично, це можна сказати і про розподіл функцій адміністративного права на регулятивну та охоронну, так як регулятивна функція одночасно й охороняє суспільні відносини, а охороняючи автоматично їх регулює. Ми вважаємо, що загальносоціальні функції адміністративного права є тими ж його регулятивною та охоронною проте зосереджені на економічній, політичній

та соціально культурній сферах його впливу [96, с. 112].

Так, наприклад, стаття 164 КУпАП визначає провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, чи здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування, а так само без одержання дозволу, іншого документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди) порушенням порядку провадження господарської діяльності [67]. Фактично припис цієї статті містить охоронну норму, яка, відповідно, виконує охоронну функцію адміністративного права, що впливає на суб'єктів господарювання. Останні є учасниками економічних відносин, відповідно, охоронна функція адміністративного права у цьому випадку впливаючи на економічну сферу «відмежуванням» незаконної діяльності від законної, на нашу думку, і є окремим випадком прояву економічної функції адміністративного права.

Політичну функцію адміністративного права можна прослідкувати на прикладі ч. 1 ст. 212-14 КУпАП [67], відповідно до якої порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях громадянином є адміністративним проступком. Очевидно, що цей припис містить охоронну норму адміністративного права для утвердження правопорядку у політичних відносинах. Тому, ми вважаємо, що у цьому випадку охоронна функція адміністративного права, упорядковуючи та охороняючи вказаний аспект відносин суб'єктів політики, є політичною функцією цієї галузі права. Річ у тім, що при їх охороні не використовується якась окрема політична норма, проте охоронна норма адміністративного права. Зважаючи на це, говорити про відокремленість політичної функції адміністративного права від його, наприклад, охоронної, на наш погляд, не вірно. З вказаного вище прикладу очевидним є висновок про так звану «одночасність» реалізації політичної та охоронної функцій адміністративного права щодо встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної

реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях.

Отже, політичною функцією адміністративного права, ми переконані, потрібно визначити його регулятивну та охоронну функції при регулюванні та охороні політичних відносин.

Досить численні адміністративні матеріальні та процесуальні норми дозволяють прослідувати практичне втілення соціально-культурної функції адміністративного права. Так, наприклад: ч. 1 ст. 181-1 КУпАП (заняття проституцією), ч. 1 ст. 175-1 КУпАП (куріння тютюнових виробів у місцях, де це заборонено законом, а також в інших місцях, визначених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ч. 1 ст. 44 КУпАП (незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах) [67] є адміністративними правопорушеннями. У всіх трьох вказаних випадках шляхом їх визначення протиправними у приписах охоронних норм адміністративного права воно здійснює як охоронну, так і соціально-культурну функції.

Так, визначення заняття проституцією адміністративним проступком, що безумовно є відображенням охоронного впливу цієї галузі права, у той же час відображає загальнодержавну позицію щодо проституції як соціального явища. На сьогодні, систематична діяльність з надання послуг інтимного характеру за плату в Україні знаходиться поза законом, тобто фактично, наявність складу цього правопорушення в КУпАП є втіленням як охоронної, так і загальносоціальної функції адміністративного права, соціально-культурної, зокрема. У наші дні саме визнання проституції проступком характеризує своєрідний стандарт культурно-етичного змісту позиції українського суспільства до вказаної діяльності. Питання природи цієї суспільної позиції має коріння як в особливостях традицій, так і менталітету українського народу.

Аналогічним проявом культурного стандарту сучасного суспільства нашої держави є визначення незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах адміністративним правопорушенням. На прикладі цього

складу адмінправопорушення простежується охоронний вплив адміністративного права на суспільні відносини, яке у той же час відображає загальнодержавну позицію що міститься в диспозиції ч. 1 ст. 44 КУпАП [67], фіксує культурно-моральну позицію українського суспільства щодо виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах. На цьому прикладі соціально-культурна функція адміністративного права проявляє охоронний зміст, фактично і є його охоронною функцією.

Простежити виховну функцію адміністративного права можна на прикладі ч. 1 ст. 24-1 КУпАП, відповідно до якої, зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого, попередження, догана або сувора догана, передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінують, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання як заходи впливу, що застосовуються до неповнолітнього за вчинення адміністративних правопорушень мають чіткий виховний характер. На цьому прикладі саме заходами адміністративного впливу, тобто функціональною дією норм адміністративного права, можливе проведення поведінковокорегуючої дії на особу неповнолітнього. Тобто виховна функція цієї галузі права у цьому випадку здійснюється одночасно з її охоронною, так як засобами її функціонування є не виховні норми, а охоронні норми адміністративного права. Більше того, ми переконані, що виховний характер мають усі охоронні норми адміністративного права, тобто здійснюють виховну функцію.

Яскравим прикладом соціально-культурної, зокрема, ідеологічної, функції адміністративного права є п. 3 ч. 1 ст. 66 Кодексу адміністративного судочинства України (далі по тексту – КАСУ) щодо віднесення священнослужителя до категорії свідків, який не може бути допитаний в адміністративній справі про відомості, одержані ним на сповіді віруючих [68]. Незважаючи на відділення церкви від держави відповідно до ч. 3 ст. 35 Конституції України [75], цей приклад свідчить про «прийняття» законодавцем зокрема православного релігійного стандарту про непорушність таємниці сповіді. Відповідно, регулятивна функція адміністративно-

процесуального права на цьому прикладі є його ідеологічною функцією, яка відображає суспільну позицію до вказаного випадку. Навіть у цьому разі не ідеологічна норма адміністративного права, а саме його регулятивна-процесуальна стала засобом, за допомогою якого було визначено вказану загальнодержавну позицію. Тому, на нашу думку, вказане доводить не відокремленість, а єдність ідеологічної та регулятивної функції адміністративного права.

У цьому контексті цікавою є думка Р. Калюжного, який звертає увагу на те, що юридична система, у тому числі і правова ідеологія, не можуть залишатися осторонь від впливу релігії, її культури, її цінностей [55 с. 112]. Разом з тим, складно не погодитися з його точкою зору, що у державі необхідна єдина, загальна, домінуюча, офіційна правова ідеологія. Законодавство не може ґрунтуватися на різних типах правових ідеологій на користь тим чи іншим соціальним силам суспільства і потребам конкретної життєвої ситуації, яка, як правило, обмежена часовими і просторовими вимогами [55 с. 111].

Обґрунтуванням аналогічної позиції щодо нашого розуміння природи інформаційної функції адміністративного права є наступне. Регулятивні та охоронні норми адміністративного права, виконуючи відповідно регулятивну чи охоронну функції, одночасно здійснюють інформаційний вплив як на кожну особу, так і суспільство в цілому. Наприклад, можливість накладення стягнення у вигляді штрафу відповідно до ч. 1 ст. 24 КУпАП [67] має інформативний зміст як для особи, яка стає суб'єктом адміністративного правопорушення, так і взагалі для особи, яка отримує знання щодо видів адміністративних стягнень в Україні, при цьому не перебуваючи у статусі вказаного вище суб'єкта. Так, розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на вулицях, у закритих спортивних спорудах, у скверах, парках, у всіх видах громадського транспорту (включаючи транспорт міжнародного сполучення) та в інших заборонених законом місцях, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, у яких продаж пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на розлив дозволена відповідним органом місцевого самоврядування, або поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, що є адміністративним проступком

відповідно до ч. 1 ст. 178 КУпАП [67], одночасно з охоронним впливом здійснює інформативний, дозволяє особі дізнатися про суспільну та державу позицію, зорієнтувати свою поведінку перед тим, як вона, наприклад, почне вживати алкогольні напої у громадському місці.

Ми вважаємо, що у наші дні інформаційна функція адміністративного права має особливу загальнодержавну цінність, так як її реалізація можлива як локально, тобто на рівні кожної окремої особи, так і глобально – на рівні усього суспільства, визначаючи його майбутній вибір та напрям розвитку. У цьому контексті варто погодитися з точкою зору І. Сопілко про те, що в умовах інформаційної глобалізації формування інформаційної ідентичності є визначальним чинником подальшого ефективного розвитку інформаційного суспільства, творення власної інформаційної культури та інформаційної окремішності української нації, слугує напрямом та орієнтиром для розвитку концептуальних засад для інформаційної політики держави [151 с. 89]. Вчена справедливо вважає, що інформаційна ідентичність є проявом багатомірності ідентичності, яка є поліструктурним процесом людського становлення та розвитку, самопізнання, руху до прогресивного розвитку [152 с. 52].

Отже, соціально-культурна функція адміністративного права, має розумітися як його регулятивна та охоронна при регулюванні та охороні соціально-культурних суспільних відносин.

Висновки до розділу 2

Розгляд сучасної класифікації функцій адміністративного права, а також понять, ознак та видів його загально соціальних та спеціально-юридичних функцій дозволив зробити такі висновки:

1. Ми вважаємо, за можливе класифікувати функції адміністративного права за наступними критеріями.

1. За напрямами впливу адміністративного права на суспільні відносини:
а) спеціально-юридичні; б) загальносоціальні.

2. За сферами суспільних відносин, на які впливає адміністративне право:

а) економічна; б) політична; в) соціально-культурна.

3. За елементами галузі адміністративного права: а) власне галузі адміністративного права; б) інститутів адміністративного права; в) норм адміністративного права.

4. За прямим впливом адміністративного права на суспільні відносини: а) регулятивна; б) охоронна.

5. За опосередкованим впливом адміністративного права на суспільні відносини: а) інформаційна; б) оціночно-орієнтаційна; в) виховна.

б) За характером впливу адміністративного права на суспільні відносини: а) основні; б) похідні.

Зважаючи на те, що адміністративне право здійснює безпосередній та опосередкований вплив на суспільні відносини, ми виділяємо серед його функцій спеціально-соціальні (безпосередньо юридичні) та загальносоціальні (опосередковано юридичні). До перших ми відносимо регулятивну та охоронну, а до других: економічну, політичну, соціально-культурну, виховну, інформаційну, оціночно-орієнтаційну.

Так як регулятивна і охоронна функції адміністративного права регулюють відособлені сфери суспільних відносин, то, на нашу думку, відповідно, можна виділити: економічну, політичну, соціально-культурну його функції.

Беручи до уваги факт функціонування адміністративного права на рівні власне галузі, його інститутів та норм, ми вважаємо, що його функції можуть бути: функціями адміністративного права як власне галузі, функціями його інститутів, а також його норм.

Основними функціями адміністративного права, на нашу думку, є: регулятивна, охоронна, економічна, політична, соціально-культурна. До похідних, на наше переконання, можна віднести, наприклад:

- виховну, історичну як підфункції соціально-культурної;
- ідеологічну, оціночно-орієнтаційну, інформаційну, соціального контролю як підфункції виховної;
- регулятивно-статичну та регулятивно-динамічну як підфункції регулятивної;

- відновлювальну, каральну, компенсаційну, профілактичну, контрольну, обмежувальну як підфункції охоронної.

2. Регулятивну функцію адміністративного права визначити як напрям його впливу, який полягає у встановленні прав та обов'язків учасників суспільних відносин, які є предметом його правового регулювання. Її підвидами є регулятивна-статична та регулятивна-динамічна.

3. Регулятивна-статична функція адміністративного права є напрямом його впливу на адміністративно-правові відносини шляхом закріплення прав і свобод їх учасників.

4. Регулятивна-динамічна функція адміністративного права є напрямом його впливу на адміністративно-правові відносини шляхом закріплення обов'язків їх учасників.

5. Ми вважаємо за можливе визначити наступні ознаки регулятивної функції адміністративного права:

1) має уповноважувальний характер, так як «уповноважує» учасників адміністративно-правових відносин, надаючи їм права, свободи та обов'язки, у чому проявляється її статична та динамічна сторони;

2) має спрямовувальний характер, так як через наділення учасників адміністративно-правових відносин відповідними правами і свободами спрямовує їх вибір у побудові вказаних відносин на запропонований законодавцем, чим проявляє свою статичну сторону;

3) має моделюючий характер, так як через наділення учасників адміністративно-правових відносин відповідними обов'язки формує модель необхідного на думку законодавця варіанту поведінки учасників, чим проявляє свою динамічну складову;

4) її детермінантний зміст має елементи превентивного характеру. Річ у тім, що визначаючи права, свободи та обов'язки учасників адміністративно-правових відносин, вона тим самим детермінує норми можливостей у виборі користування правом та його обсягом, а також видів зобов'язаної поведінки учасників. Цим самим відмінні від дозволених та необхідних варіанти поведінки, які йдуть у розріз з

законом, розуміються як правопорушення. Відповідно, учасники адміністративно-правових відносин «попереджуються» про протизаконний характер їх діянь, якщо вони відмінні від вказаної вище норми. На цьому етапі регулятивна функція адміністративного права охороняє адміністративно-правові відносини, у чому і проявляє свій превентивний характер.

6. Включенням заборон до засобів реалізації одночасно регулятивної та охоронної функцій адміністративного права погодитися не можна. На нашу думку, заборони притаманні охоронній функції адміністративного права.

7. Охоронну функцію адміністративного права, на наш погляд, варто визначити як напрям впливу цієї галузі права, який має попереджувальний, припиняючий, відновлювальний, забезпечуючий притягнення до адміністративної відповідальності та накладення адміністративного стягнення характер.

8. До знак охоронної функції адміністративного права, ми вважаємо, потрібно віднести:

1) перманентність попереджувального впливу на суспільні відносини, які становлять предмет правового регулювання цієї галузі;

2) ситуативність задіяння примушувального, відновлювального та припиняючого впливу на суб'єктів суспільні відносини, які становлять предмет правового регулювання цієї галузі;

3) специфічний характер забезпечення притягнення до адміністративної відповідальності;

4) можливість варіативності застосування заходів впливу та адміністративних стягнень залежно від вікового критерію суб'єкта адміністративного правопорушення.

9. Підвидами цієї функції, на нашу думку, є превентивна та захисна, яка у свою чергу може бути поділена на каральну та відновлювальну.

10. Загальносоціальні функції адміністративного права варто визначити як його регулятивний та охоронний напрями впливу на суспільні відносини в цілому та їх економічну, політичну та соціально-культурну сфери зокрема, відповідно до економіко-політичного рівня, етико-моральних стандартів та норм, які існують на

певному етапі історичного розвитку цього суспільства.

11. Ознаки загально соціальних функцій адміністративного права впливають з того, що вони: 1) є напрямками регулятивного та охоронного впливу адміністративного права на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 2) мають сервісний характер щодо економічних, політичних та соціально-культурних відносин; 3) мають характер управлінського впливу на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 4) мають загальнонаціональний характер впливу ідеологічно формуючої природи на соціально прийнятні стандарти в економічній, політичній та соціально-культурній сферах; 5) є «зовнішнім» відображенням конкретно відділеного впливу регулятивної та охоронної функцій адміністративного права на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 6) реалізуються одночасно з регулятивною чи охоронною функціями адміністративного права при регулюванні чи охороні економічних, політичних, соціально-культурних відносин; 7) мають засобом своєї реалізації не економічні, політичні чи соціально-культурні норми, а регулятивні та охоронні норми адміністративного права у відповідно економічній, політичній та соціально-культурній сферах.

12. Серед загальносоціальних функцій адміністративного права вважаємо за можливе виділити економічну, політичну та соціально-культурну, виокремлення яких має відбуватися виключно з метою їх глибшого наукового осмислення проте з розумінням перебування їх у нерозривній єдності з його спеціально-соціальними функціями. Саме зважаючи на те, що засобом реалізації загальносоціальних функцій адміністративного права є не його економічні, політичні чи соціальні-культурно норми, а регулятивні та охоронні, то розуміти перші варто виключно як діяльність регулятивної та охоронної функцій адміністративного права у відповідно економічній, політичній та соціально-культурній сферах.

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

3.1. Теоретико-правові аспекти реалізації функцій адміністративного права

Поняття «реалізація норм права» залишається предметом уваги у вітчизняній і зарубіжній правовій науці. Такі дослідження здійснюються як теоретиками, так і представниками галузей права. Сучасне розуміння «реалізації норм адміністративного права» представлено у працях вчених-адміністративістів, таких як: В. Авер'янов, Ю. Битяк, С. Ківалов, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Миколенко, а також зарубіжних: Ю. Козлов, Л. Попов, Ю. Старілов, С. Тихомиров та інших. Проте на сьогодні не є достатньо дослідженим на науковому рівні визначення терміну «реалізація функцій адміністративного права», а також напрями її здійснення, що, безумовно, заслуговує на увагу у зв'язку з відсутністю ґрунтовних наукових праць з цього питання. В умовах реформи адміністративного права, зміни розуміння предмету цієї галузі права це поняття потребує наукового осмислення. Вказане не лише сприяє збагаченню та поглибленню наукових уявлень про реалізацію функцій адміністративного права, проте дозволяє запропонувати напрями удосконалення практичного здійснення функцій цієї галузі права на сучасному етапі розвитку України.

У першу чергу, варто звернути увагу на те, що походить термін «реалізація» від латинського «realis» – речовий, доказовий; юр. дійсний (реальний). Академічний тлумачний словник української мови під вказаним поняттям розуміє – дію за значенням реалізувати, тобто здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя [142, с. 466]. У юридичній літературі, говорячи про дію права в житті суспільства, втілення його функцій в суспільних відносинах, використовується поняття «функціонування права» [147, с. 225].

Як нами вже було зазначено у першому розділі нашого дослідження, «функцією» є: 1) явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і

змінюється відповідно до його змін; 2) робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; 3) призначення, роль чого-небудь [144, с. 653]. Розв'язання проблеми «реалізації функцій адміністративного права» можливе за обов'язкового дослідження таких категорій як: «правовий вплив», «правове регулювання», «реалізація функцій права», «реалізація норм права». Вказані поняття надають можливість розкрити процес реалізації функцій адміністративного права.

Під «впливом» розуміються дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета [137, с. 751], а під «регулюванням» – дія за значенням регулювати, тобто впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі [142, с. 480]. Практично тотожним щодо останньої дефініції є поняття «урегулювання або врегулювання» як дія у значенні урегулювати, тобто робити певний порядок в чому-небудь, налагоджувати щось [144, с. 475].

На основі наведеного вище робимо висновок, що «правовим впливом» є дія права на суспільні відносини та їх учасників. «Правовим регулюванням» є впорядкування суспільних відносин і поведінки їх учасників відповідно до встановлених правових приписів, тобто фактично «налагоджування» у значенні приведення до належного функціонування як відносин у суспільстві, так і поведінки його суб'єктів, які регулюються, тобто впорядковуються таким чином, який має відповідати рівню та формі, які цими ж приписами права і встановлені.

Так, О. Скакун чітко вказує, що смислове навантаження вказаних двох категорій є близьким, частково збігається, проте не є однозначним, а також подає відмінності між ними: за обсягом (вказуючи, що предмета правового впливу ширше предмета правового регулювання); за змістом (заходи правового впливу включають більше варіацій порівняно з заходами правового регулювання, тоді як останнє – лише норми права); за механізмом реалізації права (складові механізму правового регулювання – система правових засобів, а складові механізму правового впливу – система неюридичних засобів) [147, с. 489-490].

Тобто, «правове регулювання» є більш вужчим поняттям ніж «правовий вплив», що ніяким чином не применшує його значимості, крім того воно передбачає

приведення існуючого стану суспільних відносин та поведінки їх учасників до певної встановленої законом норми, тобто виписаної у юридичній формі належної та бажаної з боку законодавця моделі. «Правовий вплив» же не містить у визначенні обов'язковість приведення стану існуючого до належного, а є фактично процесом дії норм права на суспільство без акцентування уваги на кінцевому результаті у формі якогось бажаного виду чи форми упорядкованості суспільних відносин чи поведінки їх суб'єктів, хоча не виключає останній.

На основі вказаного вище ми дійшли до висновку, що реалізація функцій права знаходить своє відображення у формі правового впливу та правового регулювання суспільних відносин та поведінки їх учасників. У зв'язку з цим виявляється необхідним з'ясувати механізми правового впливу та регулювання, так як теоретичне осмислення інструментів, засобів впливу та регулювання права розкриває реалізацію його функцій у повній мірі.

Правове регулювання має механізм, який являє собою систему правових засобів, форм та способів, за допомогою яких право регулює суспільні відносини у розумінні їх впорядкування, тобто приведення до встановленого волею законодавця порядку. Фактично, правове регулювання діючи через елементи свого механізму здійснює взаємозалежну подвійну функцію – «втілення» в реальні суспільні відносини та поведінку їх учасників правових приписів, а також «перетворення» реального стану суспільних відносин та поведінки їх учасників на бажаний, належний та необхідний в даний час та в даних умовах, на думку законодавця, стан як відносин у суспільстві, так і поведінки суб'єктів.

Правове регулювання, використовуючи в своєму арсеналі всі елементи власного механізму, фактично втілює в об'єктивну реальність, тобто реалізує функції права. Наприклад, одним із засобів вказаного механізму є норма права. Класифікація норм права відбувається за різними критеріями. Зважаючи на те, що предмет нашого наукового інтересу зорієнтований на реалізацію функції права, то, на разі, до уваги варто взяти види норм права за функціональною спрямованістю. Відповідно до вказаного критерію норми права поділяються на: а) регулятивні та б) охоронні.

Регулятивні норми права за характером розпоряджень прийнято поділяти на: дозвільні, заборонні та зобов'язуючі. Право визначаючи у формі нормативного припису відповідно: права учасників правовідносин, заборони, а також обов'язки, уже починає виконувати свою регулятивну функцію, так як весь обсяг дії права спрямований у даному випадку на врегулювання поведінки суб'єктів та правовідносин як таких відповідно до нормативів. Коли мова йде про реалізацію дозволів, заборон та обов'язків у діях учасників правовідносин, то відбувається безпосередньо реалізація норм права. Отже, як можна зробити висновок, реалізація функцій права є поняттям ширшим за реалізацію його норм та включає реалізацію останніх у свій механізм [91, с. 78-79].

Вказане вище можна прослідкувати на прикладі галузі адміністративного права. Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 22 вересня 2005 року № 2899-IV заборонено куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів: 1) у ліфтах і таксофонах; 2) у приміщеннях та на території закладів охорони здоров'я; 3) у приміщеннях та на території навчальних закладів; 4) на дитячих майданчиках; 5) у приміщеннях та на території спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд та закладів фізичної культури і спорту; 6) у під'їздах житлових будинків; 7) у підземних переходах; 8) у транспорті загального користування, що використовується для перевезення пасажирів; 9) у приміщеннях закладів ресторанного господарства; 10) у приміщеннях об'єктів культурного призначення; 11) у приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ; 12) на стаціонарно обладнаних зупинках маршрутних транспортних засобів [126].

Встановлення на рівні цього нормативно-правового акту вказаної заборони є початком реалізації адміністративним правом регулятивної функції, так як спрямоване на врегулювання правовідносин щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення, які регулюються в Україні нормами адміністративного права. Як тільки суб'єкт цих правовідносин починає дотримуватися вказаної заборони, тобто дотримується

заборони паління тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів у вказаних вище громадських місцях, то відбувається подальша реалізація регулятивної функції адміністративного права щодо вказаних правовідносин, переходячи в реалізацію норми адміністративного права. Тобто, у цьому випадку реалізація норми адміністративного права щодо заборони палити у громадських місцях здійснюється у формі дотримання вказаної заборони суб'єктом вказаних правовідносин.

Охоронні норми права ж встановлюють способи юридичної відповідальності за порушення регулятивних норм. Тобто охоронна функція права реалізується тоді, коли законодавець визначає конкретні способи відповідальності за порушення норм регулятивного характеру, а також визначається і безпосередньо здійснюється процедура притягнення до відповідальності. На цій підставі реалізація охоронних норм права є складовою частиною реалізації охоронної функції права. На основі вказаного, реалізація охоронної функції адміністративного права включає в себе й реалізацію охоронних адміністративно-правових норм [91, с. 79].

Наприклад, встановлення відповідальності у формі попередження або накладення штрафу від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за порушення регулятивної норми щодо заборони куріння тютюнових виробів у місцях, де це заборонено законом, а також в інших місцях, визначених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради згідно з ч. 1 ст. 175-1 КУпАП [67] є першою частиною реалізації охоронної функції адміністративного права щодо охорони наведеної вище регулятивної норми від порушення з метою забезпечення прав та свобод громадян у цій сфері. Крім того, процедура притягнення до відповідальності за таке правопорушення, яка відбувається відповідно до КУпАП, є продовженням реалізації охоронної функції адміністративного права щодо вказаних вище правовідносин. Якщо у діях правопорушника є елементи складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 175-1 КУпАП, і органи (посадові особи), яким підвідомча справа про вказане адміністративне правопорушення (у даному випадку відповідні адміністративні комісії при виконавчих органах міських, сільських, селищних радах згідно зі

ст. 218 КУпАП, виконавчі комітети сільських, селищних міських рад відповідно до ст. 219 КУпАП, а також органи Національної поліції згідно з ч. 1 ст. 222 КУпАП), вчиняють дії щодо притягнення порушника до відповідальності, то відбувається подальша реалізація охоронної функції. У цьому випадку реалізація охоронної функції адміністративного права здійснюється у формі застосування встановленими законом державними органами заходів для притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності.

Таким чином, право через правове регулювання реалізує, на нашу думку, регулятивну та охоронну функції. Як тільки дія права за допомогою правового регулювання досягає належного результату – встановленої характеру, моделі, стану та виду суспільних відносин і поведінки їх учасників, вказані відносини виникають, змінюються, припиняються відповідно до нормативних приписів, а поведінка учасників веде їх до вибору виключно правомірної поведінки. У цьому і проявляється результативність правового регулювання як проявлення функціональної ролі права [91, с. 80].

Остаточною метою правового впливу, правового регулювання, як і права в цілому, є встановлення правопорядку. Проте питання полягає у тім як саме функціонують форми правого впливу і який результат має бути досягнуто цими формами перед тим як у своїй сукупній дії з правовим регулюванням вони приведуть до правопорядку.

Так, інформаційна форма правого впливу полягає у повідомленні учасників правовідносин про дозволені, заборонені, а також необхідні варіанти поведінки особи. Фактично право, надаючи всю необхідну інформацію учасникам правовідносин щодо їх прав, свобод, обов'язків, а також належної поведінки здійснює інформаційну функцію. Наприклад, встановивши перелік громадських місць, де заборонено куріння на рівні вказаного Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» адміністративне право здійснило інформаційний вплив на учасників правовідносин щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення.

Стан поінформованості суб'єкта правовідносин про обсяг його прав, а також обов'язків є інформаційною складовою правомірної поведінки цього суб'єкта. Вказаний елемент є передумовою виникнення поведінкового елементу зазначеного типу правової поведінки. У даному випадку, крім факту суто отримання правової інформації, ми маємо справу з уявленням суб'єкта про те як реалізувати свої права та обов'язки юридично допустимими способами. Тобто, на разі, мова йде про наявність правомірного орієнтира у суб'єкта правовідносин.

На нашу думку, сформованість правової установки на правомірну поведінку в результаті усвідомлення права як цінності, внутрішнього свідомого вибору в бік правомірної поведінки після оцінки як нормативних приписів, так і життєвої ситуації є результатом реалізації орієнтаційної або ж ціннісно-орієнтаційної функції права. Цей процес, що має результатом правомірні дії учасників правовідносин, веде до правопорядку та є дуже важливим для реальної дії права у суспільстві.

Щодо цієї тези, то справедливо О. Скакун зазначає, що через правомірну поведінку право діє, саме правомірна поведінка становить сутність правопорядку [147, с. 416]. Фактично, реалізація оціночно-орієнтаційної функції права відбувається тоді, коли суб'єкт правовідносин, які становлять предмет регулювання тієї чи іншої галузі права, приходять до свідомого вибору правомірної поведінки. Наприклад, з моменту одержання інформації щодо заборони куріння тютюнових виробів, а також електронних сигарет і кальянів згідно з вказаним Законом України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», а також міри відповідальності відповідно до ч. 1 ст. 175-1 КУпАП суб'єкти адміністративних правовідносин, обираючи для себе правомірний тип правової поведінки, реалізують оціночно-орієнтаційну функцію адміністративного права.

Для більш глибокого розуміння наведеного вище необхідно з'ясувати як саме здійснюється правовий вплив на правосвідомість. У даному випадку йде мова про виховання суспільної свідомості у межах права, вплив на формування у свідомості членів суспільства правових настанов на правомірний тип поведінки.

Досліджуючи це питання, не можна обійти мовчанням правове виховання, роль якого, безперечно, є значущою, так як має результат у вигляді правової вихованості, правової культури особи, її націленість у власних думках, а також діях на правомірний вибір власної поведінки, що веде до правопорядку. Правова освіта (правовий всеобуч), правова пропаганда, юридична практика державних органів та інших організацій, правомірна поведінка громадян, їх особиста участь у здійсненні (реалізації) та охороні правових норм, самовиховання є способами правового виховання [147, с. 482].

Саме названі способи у повній мірі можуть бути застосовані для реалізації виховної функції адміністративного права. Наприклад, правова освіченість громадян, зокрема щодо заборони куріння у громадських місцях, пропаганда дотримання цієї заборони, а також особистий приклад правомірної поведінки щодо цього питання учасниками адміністративних правовідносин, оприлюднення юридичних прецедентів щодо покарання за таке правопорушення є реалізацією виховної функції адміністративного права щодо правовідносин з попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення.

З вказаного вище реалізацію функцій права, на нашу думку, варто розуміти як:

- а) процес дії права через правовий вплив, результатом якого є формування правової установки, що веде до правомірної поведінки учасників правовідносин, яка є обов'язковим елементом реалізації функцій права, свого роду першим етапом, що є складовою невід'ємною частиною всього процесу реалізації правових функцій, та
- б) продовжується у процесі дії права через правове регулювання, яке має результатом реалізацію норм права, а в кінцевому результаті які ведуть до правопорядку [91, с. 81].

Отже, реалізуючись кожна із функцій права, а також усі функції права у сукупності, що здійснюється через правовий вплив та правове регулювання, мають загальний кінцевий результат у вигляді правопорядку. Ми вважаємо, що у цьому і полягає справжнє призначення як реалізації функцій права, так і функціонування права як регулятора суспільних відносин. Вказана теза співпадає з точкою зору

Т. Радько, який зазначає, що термін «реалізація функцій права» означає досягнення цілей тієї чи іншої функції, втілення її в життя, виконання правом своєї соціальної ролі [131, с. 93]. Тобто, цей вчений розглядає реалізацію функцій права як реалізацію кожної окремої функцій права, а також реалізацію ролі права у соціумі, яку, на нашу думку, неможливо розглядати від'ємно від здійснення функцій права.

На наш погляд, право функціонує, виконує свою соціальну роль, досягає цілей та виконує власні завдання через функції права, реалізація яких власне і є реалізацією права як соціального явища. Цікавим з теоретичної точки зору для розуміння вказаного є дослідити співвідношення реалізації функцій та норм права, прослідкувати їх тотожність чи відмінність.

Наприклад, А. Абрамов, звертаючи увагу у своїх дослідженнях проблем реалізації регулятивної функції права вказує, що поняття «реалізація регулятивної функції права» та «реалізація права» співвідносяться наступним чином. З одного боку, реалізація регулятивної функції ширша реалізації права, його норм – крім реалізації у правовідносинах, регулятивна функція права здійснюється шляхом встановлення, формування правових норм – правил поведінки. З іншого боку, при реалізації права відбувається реалізація всіх інших його функцій – охоронної, виховної та ін. Тому з цієї точки зору поняття «реалізація права», безумовно, ширше поняття «реалізація регулятивної функції права» [1, с. 9]. Вказане твердження в контексті співвідношення реалізації саме регулятивної функції права з реалізацією норм права заслуговує на згоду, проте, ми переконані, що розуміти співвідношення реалізації права та його функцій можна наступним чином.

На нашу думку, досліджуючи реалізацію функцій права, не варто протиставляти цей процес з реалізацією його норм. Ми вважаємо, що реалізація норм права є невід'ємним елементом реалізації його функцій. Дослідження цього питання надає можливість прийти до висновку про хибність розуміння реалізації норм права як повністю відокремленого елементу, який стосується виключно права проте не його функцій. Процес реалізації функцій права відбувається через правовий вплив та правове регулювання. Здійснюючись через правовий вплив та правове регулювання, вказаний процес на етапі реального використання прав, виконання

обов'язків, дотримання заборон, а також процесу правозастосування логічно переходить у форми реалізації норм права [91, с. 81].

Якщо форми реалізації норм права відповідають способам правового регулювання, а останнім – норми права за характером розпоряджень, а саме: дозвільні, зобов'язуючі, заборонні, що власне і є регулятивними, а регулятивні норми крім охоронних є видом норм права за функціональною направленістю, тобто за тими функціями які ці норми здійснюють, то можна прийти до висновку, що регулятивні норми реалізуються у формах реалізації норм права. Звідси приходимо до висновку, що регулятивна функція права здійснюється у формах реалізації норм права. Проте вказане зовсім не означає, що реалізацію функцій права потрібно розуміти виключно як реалізацію його норм. Факт недостатнього дослідження на науковому рівні «реалізації функцій права» представниками як загальної теорії права, так і галузевих юридичних наук говорить лише про актуальність цієї теми, відсутність належного інтересу з боку вчених до цього питання, проте аж ніяк не про ототожнення науковцями реалізації норм права з реалізацією його функцій.

Наприклад, вчені-адміністративісти: Н. Александрова [3, с. 85], С. Ківалов [9, с. 22-23], Ю. Козлов [70, с. 20], В. Колпаков [71, с. 76-77], М. Смоленський [150, с. 30] звертають увагу у своїх працях саме на форми реалізації норм адміністративного права, проте не на реалізацію його функцій. Так, ця прогалина потребує свого заповнення відповідними дослідженнями. На разі, на нашу думку, можна сформулювати визначення реалізації функцій цієї галузі права, яке, не претендуючи на вичерпну повноту, усе ж дозволяє розкрити досліджуване поняття.

Отже, під реалізацією функцій адміністративного права варто розуміти процес реалізації його норм у об'єктивній реальності через:

а) правовий вплив, результатом якого є формування правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин, та б) правове регулювання, результатом якого є реалізація функцій адміністративного права через форми реалізації його норм, які разом мають кінцевим результатом правопорядок у сфері, яка регулюється нормами адміністративного права [91, с. 82].

Ми вважаємо за доцільне це бачення визначити як широке, так як воно включає опосередковану (правовий вплив) та пряму (правове регулювання) дію адміністративного права. Перша має результатом реальну сформованість правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин (внутрішній аспект). Друга ж відображає прояв внутрішнього аспекту у об'єктивній реальності, тобто у реальних діях вказаних учасників. Саме вони через форми реалізації норм адміністративного права дозволяють правам учасників адміністративних правовідносин бути використаними, обов'язкам – виконаними, а заборонам – не бути порушеними (зовнішній аспект). А безпримусове з боку держави виконання обов'язків та дотримання заборон цими учасниками і показує дієвість правового впливу. Свідоме й активне використання прав – засвідчує, що вказаний вплив має позитивно-стимулюючий характер.

Також, на наше переконання, реалізація функцій адміністративного права включає в себе початковий та кінцевий етапи. Перший, закріплюючи на нормативно-правовому рівні, права, обов'язки, заборони та санкції за порушення заборон та невиконання обов'язків, створює потенційну можливість для їх реалізації. Другий відображає результативність першого в об'єктивній реальності. Ми маємо на увазі, що дотримання заборон, використання прав, виконання обов'язків втілює потенційно для цього передбачені на нормативно-правовому рівні обмеження, можливості та зобов'язання учасників адміністративно-правових відносин в реальне життя.

Разом з тим, недотримання заборон, невиконання обов'язків учасниками адміністративно-правових відносин веде до негативних наслідків у вигляді притягнення їх до юридичної відповідальності. При цьому невикористання ними прав такого наслідку не має, залишаючи вказаний вище перший етап у цьому аспекті на потенційному рівні. Варто також мати на увазі, що дотримання заборон, не потребує чіткої регламентації з боку законодавця. Її реалізованість відображається в утриманні учасників адміністративно-правових відносин від діяння, визначеного такою заборonoю. Проте використання прав та виконання обов'язків відбувається у відповідності до процесуальних форм, необхідних для

цього. Тобто має місце необхідність дотримання учасниками визначеного адміністративно-процесуальними нормами порядку використання такого права чи виконання обов'язку. Крім того, порушення учасниками цього порядку у першому випадку матиме наслідком унеможливлення використати права, а у другому – створить юридичну підставу для настання юридичної відповідальності. Останнє є аналогічним при недотриманні заборон.

На наше бачення, наведене вище доводить, що реалізація функцій адміністративного права повинна розумітися як правовий вплив та правове регулювання, які як внутрішній та зовнішній аспекти дієвості цих функцій з одного боку формують тип правомірної поведінки учасників адміністративно правових відносин, а з другого – втілюють в об'єктивній реальності задекларовані на нормативно-правовому рівні як потенційно здійснювані юридичні можливості, обмеження, зобов'язання (початковий етап) через форми реалізації норм адміністративного права, що мають результатом використання прав, дотримання заборон та виконання обов'язків (кінцевий етап).

Вказане, на нашу думку, можна назвати реалізацією функцій адміністративного права в позитивному сенсі. Разом з тим, прояв неправомірної поведінки таких учасників, який має результат у формі умисного порушення заборон чи невиконання обов'язків, відображає нерезультативність правового впливу. У свою чергу, це з одного боку унеможлиблює досягнення вказаного вище кінцевого етапу без застосування державного примусу, а з іншого його ж ініціює. Саме притягнення таких учасників адміністративних правовідносин до юридичної відповідальності доволяє якщо не здійснити дотримання ними заборон та виконання обов'язків, що, на наше переконання, можна вважати реалізацією функцій адміністративного права в негативному сенсі, то принаймні покладає початок перебудові внутрішньо свідомих поведінковоформуючих установок таких учасників правовідносин з метою сформувати їх правомірну поведінку на майбутнє.

3.2. Забезпечення ефективної реалізації регулятивної функції адміністративного права

Дієвість регулятивної функції адміністративного права прямо пов'язана з її ефективною практичною реалізацією. Зважаючи на визначення реалізації функцій цієї галузі права, яке нами викладено у попередньому параграфі дисертаційного дослідження, ми вважаємо, що можливо представити наступне розуміння однієї зі спеціально-соціальних функцій адміністративного права.

Отже, під реалізацією регулятивної функції адміністративного права варто розуміти процес реалізації його норм у об'єктивній реальності через:

а) загально-правовий вплив дозволів та обов'язків, результатом якого є формування правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин та

б) правове регулювання, яке має початкову стадію – нормативне визначення прав та обов'язків учасників адміністративно-правових відносин та кінцеву стадію – реалізація дозволяючих та зобов'язуючих норм адміністративного права через форми їх реалізації.

Ми переконані, що забезпечити ефективну реалізацію цієї функції можливо лише шляхом закріплення прав та обов'язків суб'єктів адміністративно-правових відносин на нормативно-правовому рівні відповідно до правил юридичної техніки, а також створення механізму для їх належної реалізації вказаними суб'єктами відповідно до процесуальних норм. З вказаного випливає, що реалізація регулятивної функції адміністративного права є можливою виключно тоді, коли відбувається реалізація прав та обов'язків відповідно до процесуальних норм, які покроково упорядковують процес їх реалізації. Фактично, йдеться не про лише декларативне закріплення на нормативно-правовому рівні правових можливостей та зобов'язань, а про створення механізму для їх здійснення нормативно-правовими засобами. Так, з одного боку, нормативне закріплення прав та обов'язків є важливим елементом, можна сказати, початковим етапом, можливої їх реалізації, проте стає абсолютно неможливим при відсутності нормативно закріпленого механізму

реалізації як прав, так і обов'язків. З іншого боку, навіть наявність чітко визначених процесуальними нормами процедур реалізації матеріальних норм хоч і є забезпеченням їх потенційного здійснення, проте не несе в собі гарантію такого результату. Річ у тім, що навіть при наявності нормативно-визначеної процедури практичне її впровадження потребує сумлінного її дотримання з метою забезпечення виконання зобов'язань (для реалізації обов'язків) та використання прав (з метою реалізації дозволів, що встановлюють права) суб'єктами адміністративно-правових відносин. Крім того, вказане потребує їх активної поведінки.

Так, реалізація прав та обов'язків можлива виключно за участю мінімум двох суб'єктів адміністративно-правових відносин, одним з яких є особа, яка має намір безпосередньо використати надану правом можливість або виконати юридично накладене зобов'язання, а іншим – суб'єкт владних повноважень, дії якого за активних дій першого дозволяють втілитися в реальне життя (реалізуватися) його правам та обов'язкам. Вказаний двосторонній процес відбувається не свавільно, проте у чіткій відповідності з нормами, які і роблять вказану реалізацію можливою, тобто процесуальними. Саме відповідно до певного комплексу процесуальних адміністративно-правових норм намір про використання права переходить у реальне його використання в той момент, коли суб'єкт адміністративно-правових відносин вчиняє покроково дії, які в результаті ведуть до реалізації такого права.

Наприклад, особа, яка має намір керувати транспортним засобом категорії В, після оволодіння знаннями правил дорожнього руху, отриманням навиків керування автомобілем вказаної категорії, складає відповідний іспит, отримує документ встановленого державою зразка, який дозволяє такій особі керувати такими транспортними засобами. Так, у цьому випадку, за відсутності медичних протипоказань, для повнолітньої особи передбачено право на керування транспортним засобом категорії В на нормативно-правовому рівні (встановлення юридичної можливості – початкова стадія реалізації регулятивної функції адміністративного права). Крім того, існує юридично визначений порядок (покроковий комплекс дій) для реалізації вказаного права. Він включає як оволодіння комплексом знань правового характеру, так і вироблення практичної

здібності до керування таким транспортним засобом, що після складення відповідного іспиту засвідчується відповідним документом (кінцева стадія реалізації регулятивної функції адміністративного права). Отже, має місце реалізація регулятивної функції цієї галузі права з боку так званого носія або користувача таким правом. Проте, на цьому прикладі можна зробити логічний висновок про неможливість реалізації вказаної функції виключно за наявності наміру та реальних дій цього суб'єкта навіть при існуванні юридично визначеної процедури, якщо ці правовідносини не будуть включати ще принаймні одного учасника, який є суб'єком владних повноважень.

Так, набути знання про правила дорожнього руху, внутрішню будову транспортного засобу, а також навички керування ним особа може отримати на спеціальних курсах для майбутніх водіїв. Проте складення вказаного виду іспиту, а також видача документа про право керування транспортним засобом, наприклад, категорії В, унеможлиблюється без участі представника держави, який допустить таку особу до складення іспиту у спеціально-відведеному приміщенні, перевірить навички керування транспортним засобом і, врешті, здійснить юридичне оформлення та видачу документа про право на керування таким засобом відповідної категорії. У свою чергу, суб'єкт публічного адміністрування також здійснює покроковий комплекс вказаних дій відповідно до встановлених на нормативно-правовому рівні процесуальних норм. Вони визначають порядок перевірки знань правил дорожнього руху, навиків керування транспортним засобом, а також оформлення та видачу документа про керування транспортним засобом відповідно до знову ж таки встановленої форми чи зразка.

Вільний розсуд суб'єкта публічного адміністрування у даному випадку звичайно має місце, але він зводиться до, наприклад: прийняття рішення про розміщенні осіб, які мають намір скласти іспит на предмет знання правил дорожнього руху, у спеціально відведеному приміщенні, контроль за недупещенням порушень такими особами при складенні іспиту, а при перевірці навиків керування транспортним засобом такий суб'єкт може, наприклад, на основі свого досвіду роботи дещо підбадьорити особу, яка має скласти іспит, з метою нормалізації її

емоційно-психологічного стану і т.п. Тобто, вільний розсуд суб'єкта публічного адміністрування має місце при реалізації регулятивної функції адміністративного права, проте він не є основою цього процесу. Саме неухильне і вірне виконання юридично визначених обов'язків суб'єктом публічного адміністрування і є сприятливим базисом для реалізації права іншого суб'єкта адміністративно-правових відносин. Закріплення комплексу таких обов'язків на нормативно правовому рівні (початковий етап реалізації регулятивної функції адміністративного права) та неухильне вірне покрокове їх виконання з розумним та логічно виправданим застосуванням власного розсуду суб'єктом публічного адміністрування (кінцевий етап реалізації регулятивної функції адміністративного права) і є власне реалізацією регулятивної функції адміністративного права з боку суб'єкта владних повноважень. Ми наполягаємо, що розглядати реалізацію регулятивної функції адміністративного права доцільно лише за вказаного розуміння, тобто вона є двосторонньою.

Аналогічною є реалізація обов'язку. Проте варто зауважити, що різниця полягає лише в тому, що у цьому випадку відбувається двосторонній процес виконання обов'язків як особи, яка повинна виконати обов'язок, проте не є суб'єктом публічного адміністрування, так і останнім.

На нашу думку, ефективність реалізації регулятивної функції адміністративного права залежить від вірного розуміння процесу реалізації та ефективності кожного з його етапів. Як реалізація функцій права взагалі, так і реалізація функцій адміністративного права в правовій науці є малодослідженими. Маємо зауважити, що праці з дослідження поетапного аналізу процесу реалізації, зокрема, регулятивної функцій адміністративного права відсутні взагалі. З одного боку, це пов'язано з тим, що юриспруденція минулих та теперішніх років знає поняття реалізації норм адміністративного права, почала аналізувати поняття та види його функцій, швидше зорієнтована на приведення галузі адміністративного права у відповідність з оновленим, так званим «людиноцентричним» розумінням його предмету. До сьогодні залишається дискусійним поняття та зміст адміністративного процесу, не говорячи вже про адміністративно-процесуальне право. Проте, ми переконані, що саме вірне розуміння процесу, етапів, а відповідно і ефективності

реалізації регулятивної функції адміністративного права напряду залежить від наукового осмислення вказаного вище.

Не претендуючи на виключну повноту та єдиноправильність у розумінні, ми все ж спробуємо відобразити наше бачення вказаного вище. Маємо зауважити, що ми є прихильниками так званого широкого розуміння адміністративного процесу, а тому і реалізацію, зокрема, регулятивної функції адміністративного права, будемо розглядати зважаючи на цей підхід.

Так, І. Бородін зазначає, що в Україні в цілому підтримана точка зору щодо широкого розуміння адміністративного процесу, що включає в себе крім юрисдикційних проваджень також і провадження управлінського (позитивного) характеру, тобто будь-яку діяльність щодо реалізації матеріальних адміністративних правових норм [27, с. 41].

У цьому контексті, ми підтримуємо точку зору Р. Калюжного та І. Атаманчук, які вважають, що при широкому розумінні юридичного процесу не допускається ніякого применшення ролі і значення правосуддя як специфічної форми діяльності держави. Мова йде тільки проте, що правозастосовний процес різноманітний і не може бути зведений тільки до вирішення спорів або справ про правопорушення тільки до діяльності суду [56, с. 54].

До складових адміністративно-юрисдикційного процесу І. Бородін вважає за необхідне відносити: а) дисциплінарні провадження; б) провадження за скаргами громадян; в) провадження у справах про адміністративні правопорушення (проступки) [28, с. 39].

На думку, С. Гончарука, сьогодні в адміністративному процесі слід виділяти дві основні його складові: публічно-управлінський адміністративний процес (так би мовити, позасудову його частину) та судовий адміністративний процес (його судову частину) [37, с. 49]. Так, він підтримує поділ адміністративних проваджень на два види: юрисдикційні та неюрисдикційні (останні називає ще адміністративно-регулятивними), а також не заперечує проти виділення третьої самостійної важливої складової – адміністративного судочинства [37, с. 48].

До групи юрисдикційних С. Гончарук відносить наступні провадження:

1) дисциплінарне; 2) за зверненнями (скаргами) громадян; 3) у справах про адміністративні праворушення; 4) щодо застосування заходів адміністративного попередження та адміністративного припинення; 5) адміністративно-відновлювальне; 6) виконавче [37, 54-61]. А до регулятивних (неюрисдикційних) адміністративних проваджень вчений відносить: 1) нормотворче; 2) дозвільно-ліцензійне; 3) реєстраційне; 4) сертифікаційне; 5) контрольно-наглядове; 6) з укладення адміністративних договорів; 7) установче; 8) приватизаційне; 9) заохочувальне; 10) кадрове; 11) пенсійне; 12) конкурсно-атестаційне; 13) щодо вирішення екологічних, земельних, фінансово-податкових, митних та інших справ, з діловодства [37, 89-112].

Як справедливо звернула увагу О. Кузьменко, адміністративно-правова наука на сьогодні не має чіткого уявлення про структуру адміністративного процесу, єдиної доктринальної концепції ще не існує [81, с. 50]. Нею здійснено детальний аналіз юрисдикційного, процедурного та адміністративно-управлінського видів адміністративного процесу [81, с. 61-65, 200-203].

Так, покладаючи в основу наявності або відсутності суперечки про право визначальним критерієм відображення структури адміністративного процесу, О. Кузьменко поділяє його на конфліктні та неконфліктні групи, які об'єднують відповідні провадження [81, с. 211]. До неконфліктних, тобто таких у яких відсутня суперечка про права, вона відносить наступні провадження: 1) нормотворче; 2) дозвільне; 3) реєстраційне; 4) контрольне; 5) атестаційне [81, с. 213]. До конфліктних, тобто таких якими розглядається суперечка про право, О. Кузьменко відносить провадження: 1) дисциплінарне провадження; 2) провадження з розгляду звернень громадян; 3) провадження у справах про адміністративні делікти; 4) провадження щодо розгляду справ в адміністративних судах [81, с. 263-307].

На основі вказаного вище, ми вважаємо, що реалізацію регулятивної та охоронної функцій адміністративного права схематично можна відобразити наступним чином (Рис. 3.2 та Рис. 3.3).

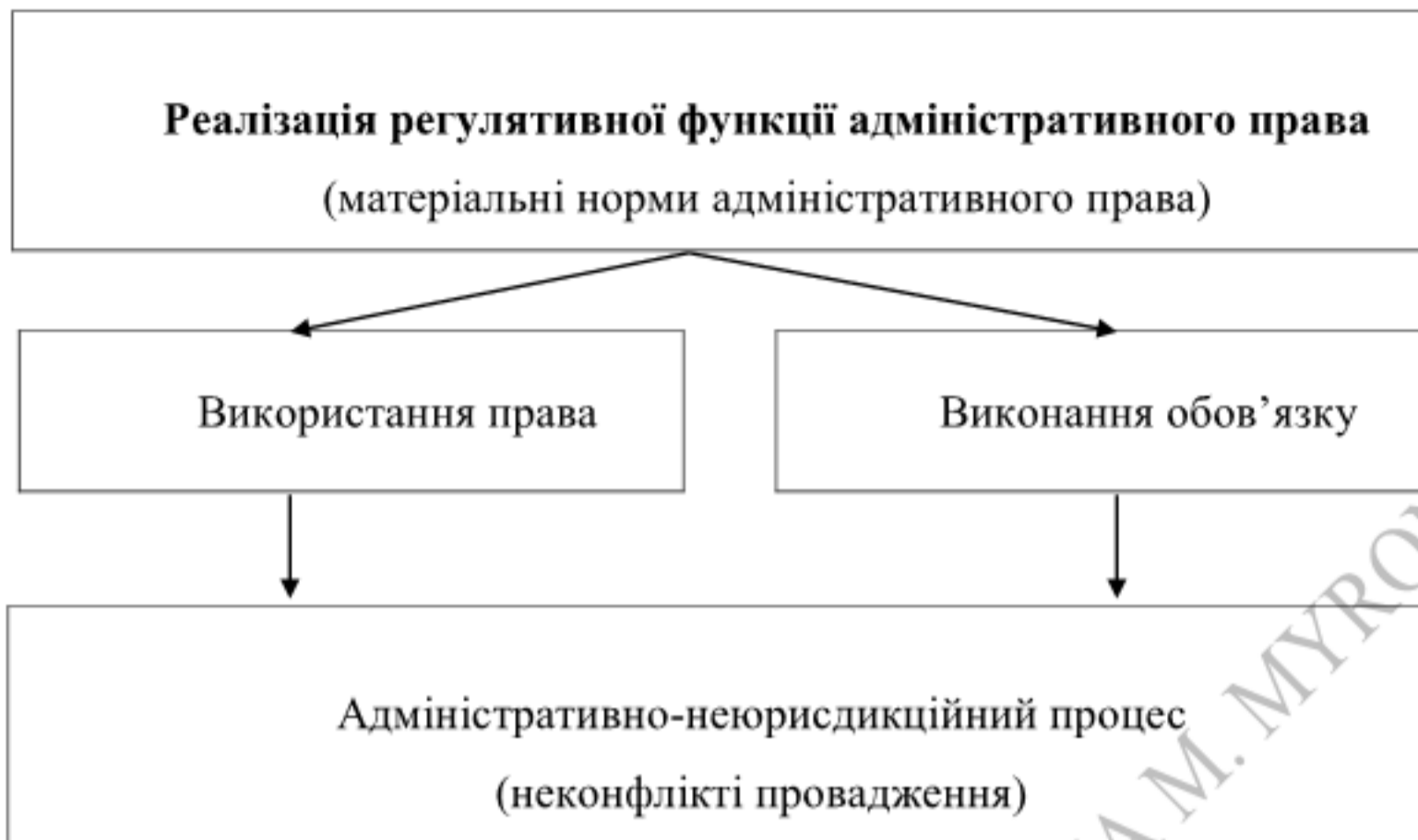

Рис. 3.2 Реалізація регулятивної функції адміністративного права

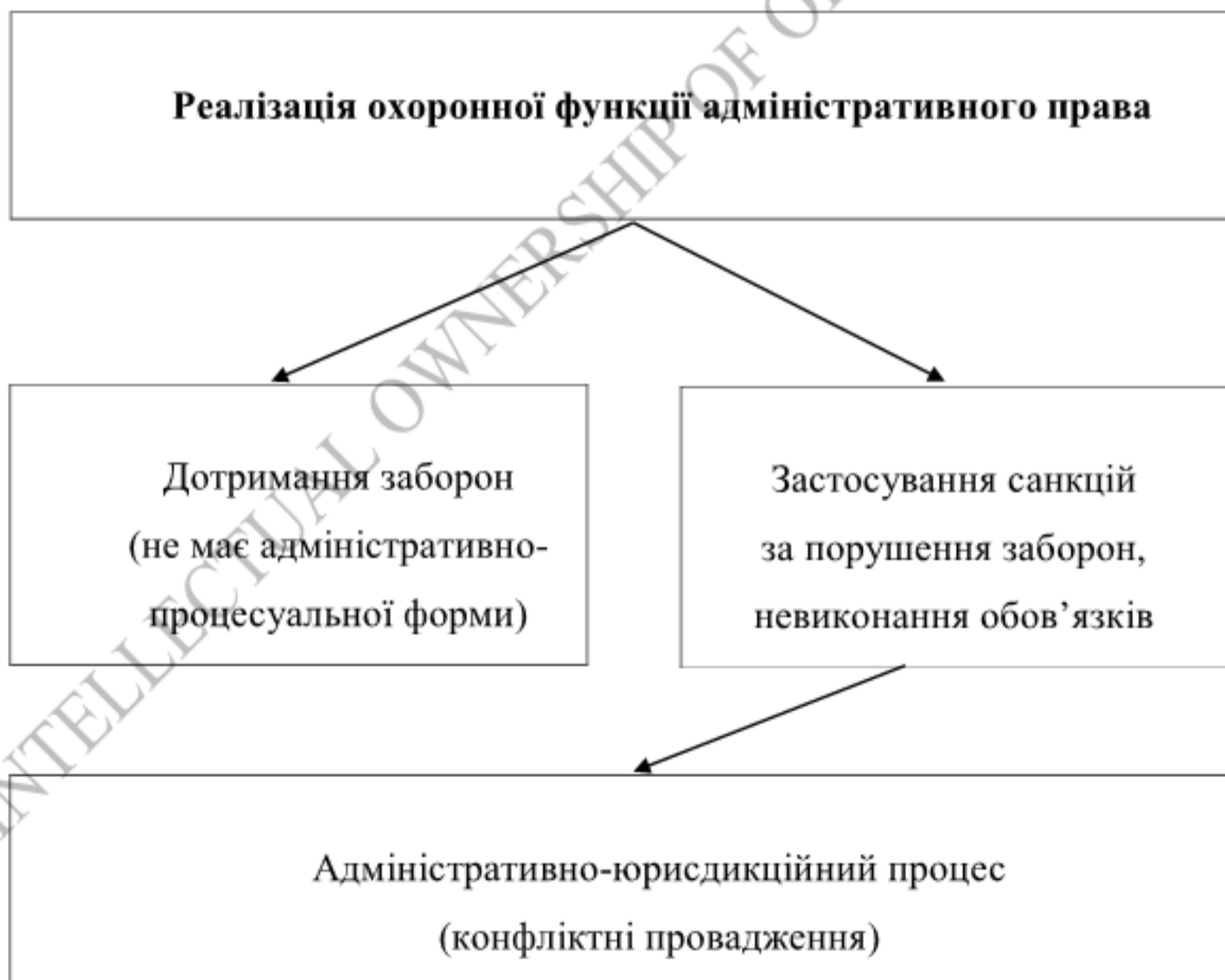

Рис. 3.3 Реалізація охоронної функції адміністративного права

Регулятивна функція адміністративного права може вважатися реалізованою в тому випадку, коли, по-перше, чітко визначено права, обов'язки, заборони, санкції за їх порушення та невиконання обов'язків; по-друге, чітко визначено адміністративно-процесуальними нормами порядок використання таких права, виконання обов'язків, а також порядок застосування санкцій за недотримання заборон та невиконання обов'язків; по-третє, забезпечено належний рівень правосвідомості та правової культури суб'єктів адміністративно-процесуальних відносин щодо, з одного боку (фізичні та юридичні особи, які не є суб'єктами публічної адміністрації), належного дотримання заборон, використання прав та дотримання обов'язків, а з іншого боку – належного виконання обов'язків щодо забезпечення порядку реалізації прав, обов'язків, а також застосування санкцій за невиконання останніх та недотримання заборон (суб'єкти публічної адміністрації).

Крім того, на нашу думку, у випадку використання прав та виконання обов'язків реалізація регулятивної функції адміністративного права досягає своєї мети, якщо було використано право або виконано обов'язок відповідно до порядку неконфліктного провадження (адміністративно-неюрисдикційний процес).

Відсутність бажання особи використовувати надане їй право логічно до реалізації функції адміністративного права не веде, так як не тягне за собою реалізацію самого невикористаного права. Зважаючи на факт визначення такого права особи на нормативно-правовому рівні, можна сказати про сворення потенційної можливості до здійснення регулятивної функції цієї галузі права, так як саме нормативне закріплення є початковим етапом реалізації регулятивної функції адміністративного права. Проте лише використання закріпленого права особою відповідно до встановленого адміністративно-процесуальними нормами порядку, тобто його реалізація (кінцевий етап реалізації функції адміністративного права), і реалізує саме функцію адміністративного права.

Невиконання визначеного обов'язку знову ж таки не реалізує як сам обов'язок, так і регулятивну функцію адміністративного права. На наше переконання, при формальному визначенні обов'язку (початковий етап реалізації регулятивної функції адміністративного права), саме його невиконання, тобто нереалізація веде

до ненастання кінцевого необхідного етапу для реалізації регулятивної функції адміністративного права. Натомість факт невиконання обов'язку породжує трансформацію в реалізації цієї функції, яка має наслідком активізацію реалізації охоронної функції адміністративного права. Остання може вважатися реалізованою у випадку застосування санкцій відповідно до конфліктних проваджень (адміністративно-юрисдикційний процес).

Аналогічним є недотримання заборон, яке автоматично активізує процес реалізації саме охоронної функції адміністративного права.

Проте, на нашу думку, у випадку невиконання обов'язків та недотримання заборон вказаним суб'єктом реалізацію регулятивної функції адміністративного права можна вважати завершеною лише після реалізації його охоронної функції. Тобто, ми маємо на увазі, що ефективне здійснення першої забезпечується ефективною реалізацією другої. Саме тому, відсутність, наприклад, адміністративно-процесуальних норм для реалізації адміністративно-матеріальних норм апріорі ставить другі на рівень декларативності без подальшого реального їх здійснення. А, відповідно, і регулятивна функція адміністративного права у цьому випадку аналогічно є нездійсненою.

Фактично реалізація регулятивної функції адміністративного права у випадку порушення заборон, невиконання обов'язків без реалізації охоронної функції цієї галузі права є неможливою. А тому, лише чітка регламентація прав, обов'язків, заборон суб'єктів адміністративного права, санкції за їх відповідно невиконання та недотримання, а також чітка регламентація порядку реалізації прав та обов'язків адміністративними процесуальними нормами в межах неконфліктних проваджень та порядку застосування санкцій за невиконання обов'язків та недотримання заборон адміністративно-процесуальними нормами в межах конфліктних проваджень створює ефективну потенційну можливість для реалізації регулятивної функції адміністративного права.

Крім того, необхідний рівень правової свідомості та правової культури у суспільстві, а також відповідна фахова підготовка суб'єктів публічної адміністрації для їх ефективної діяльності в рамках неюрисдикційного та юрисдикційного

адміністративного процесу створює належну основу для ефективної реалізації регулятивної функції адміністративного права.

Вказаний процес реалізації регулятивної функції можна спостерігати як при реалізації саме регулятивної функції адміністративного права, так і реалізації регулятивних функцій інших галузей права, функціонування яких і забезпечується адміністративно-процесуальними нормами.

На нашу думку, схематично вказане вище можна відобразити наступним чином (Рис. 3.4 та Рис. 3.5).

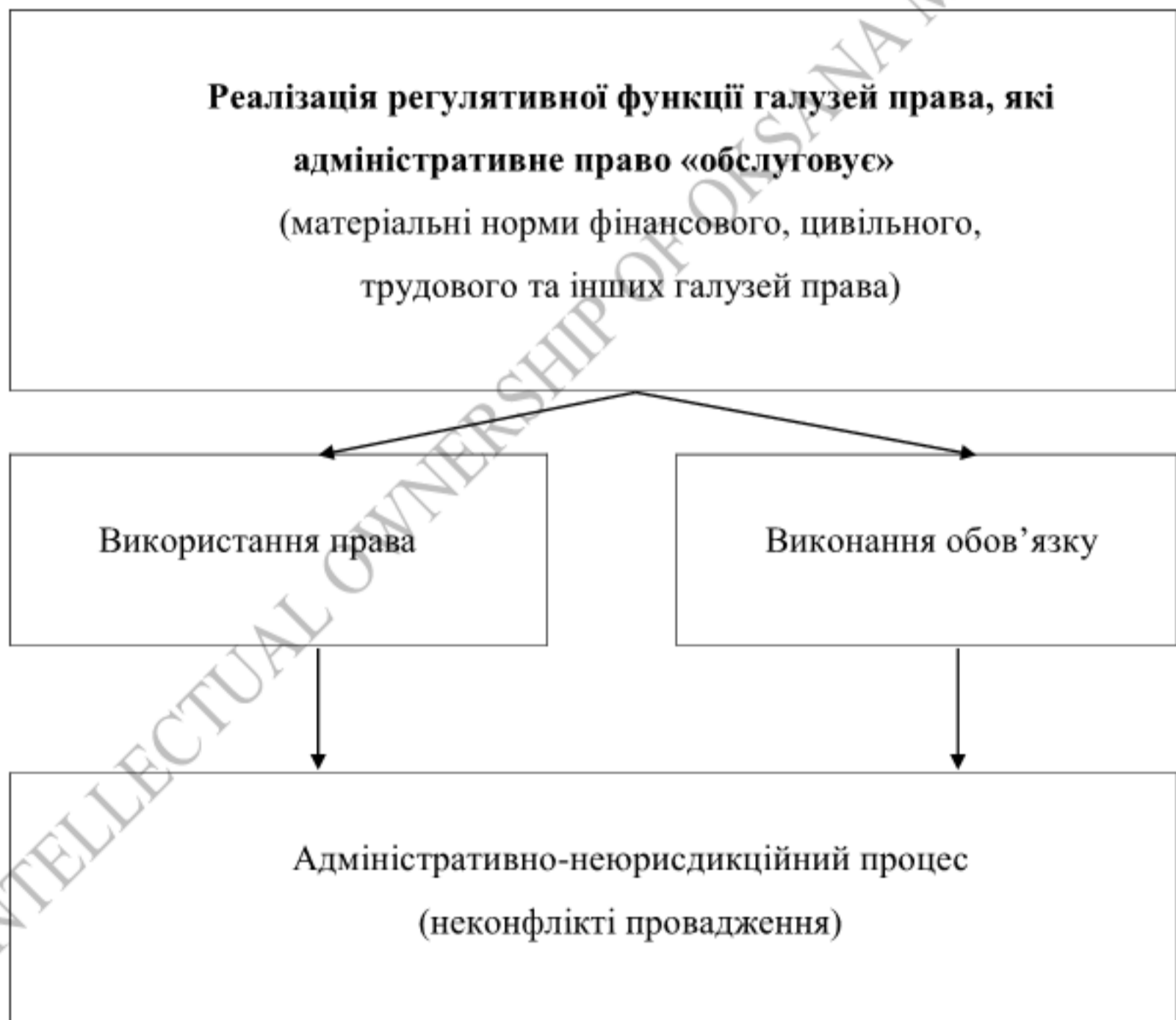

Рис. 3.4 Реалізація регулятивної функції галузей права, які адміністративне право «обслуговує».

Рис. 3.5 Реалізація охоронної функції галузей права, які адміністративне право «обслуговує»

Зважаючи на вказане вище, ми не можемо погодитися з точкою зору Ю. Пирожкової щодо існування процедурної функції адміністративного права [111, с. 303] навіть у тому контексті, що вона, на думку, цієї вченої ніби-то реалізується шляхом закріплення адміністративно-процедурних норм, які встановлюють певну модель, відповідно до якої визначається алгоритм реалізації матеріальних норм інших галузей права [111, с. 319]. Разом з тим Ю. Пирожкова наполягає, що саме її реалізація відбувається лише в межах тих зовнішньоспрямованих адміністративних процедур, які «обслуговують» певну регулятивну модель, встановлену матеріальними нормами інших галузей права [111, с. 317].

З вказаним погодитися ми не можемо, зважаючи на наступне. По-перше, якщо

так звана процедурна функція адміністративного права реалізується чере і в межах закріплення процедур реалізації норм галузей матеріального права відмінних від адміністративного, то що у такому разі є реалізацією саме регулятивних функцій тих відмінних від адміністративного права галузей? З цієї позиції випливає, що процедурна функція реалізує регулятивні норми інших галузей права через закріплення адміністративно-процедурних норм в межах визначених ними процедур. Як же у цьому разі відбувається реалізація регулятивної функції, якщо реалізація процедурної відбувається вказаним вище чином? Виходить, що регулятивна функція у цьому випадку залишається не реалізовано, чого бути не може. По-друге, якщо процедурна функція реалізує регулятивні норми інших галузей права, то як же відбувається реалізація саме регулятивної функції адміністративного права? Відповіді на це вчена також не дає.

На нашу думку, реалізація як регулятивної функції адміністративного права, так і регулятивних функцій інших, відмінних від нього галузей права, відбувається через адміністративно-процесуальні норми, які регулюють конфлікти та неконфліктні провадження. Комплекс послідовних дій, який необхідний для реальної дії закріпленого регулятивною нормою права або обов'язку, відбувається відповідно до адміністративно-процесуальних норм неконфліктних проваджень. Релізація ж невиконання обов'язку або недотримання заборони, санкції відбувається відповідно до адміністративно-процесуальних норм в межах конфліктних проваджень. На наше переконання, те, що таке право, обов'язок, заборона встановлено нормами адміністративного чи інших галузей права значення не має. Річ у тім, що процесуальні норми адміністративного права в обох цих випадках є засобом їх реалізації.

На нашу думку, особливість галузі адміністративного права полягає не у тім, що для релізації норм інших галузей права, які вого «обслуговує», є потреба у процедурній функції. Ми вважаємо, що особливість цієї галузі права у вказаному контексті полягає лише в тім, що його ж процесуальні норми в порядку неконфліктних та конфліктних проваджень є порядком реалізації як власних адміністративних норм, так і норм інших галузей права, які власних процесуальних

норм не мають, а тому за необхідності застосовують процесуальні норми адміністративного права. Ця ситуація має історичне підґрунтя, так як адміністративне право ще в радянські часи фактично регулювало також і такі галузі, які на сьогодні вже від нього відокремилися.

Так, наприклад, у наші дні повітряне право є самостійною галуззю права, яка має крім значної кількості нормативно-правових актів, навіть власний кодифікований – Повітряний кодекс України [112]. Проте при порушенні норм повітряного права, ніколи не накладається повітряний вид юридичної відповідальності, так як такого виду не існує. Разом з тим, статтями КУпАП (статті 111, 112, 113, ч. 2 статті 120, ч. 3 статті 133) [67] встановлюється адміністративна відповідальність. При цьому реалізація норм, якими встановлено ці санкції, відбувається відповідно до адміністративно-процесуальних норм.

Вказане вище можна прослідкувати на наступних прикладах. Так, згідно з п. 9 ч. 1 ст. 6 ПК України, керівник уповноваженого органу з питань цивільної авіації, що реалізує державну політику і стратегію розвитку авіації України, здійснює державне регулювання діяльності в галузі цивільної авіації, уповноважений на реєстрацію та облік об'єктів авіаційної діяльності, ведення державних реєстрів цивільних повітряних суден та аеродромів [112].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну авіаційну службу України» від 8 жовтня 2014 р. № 520 [122], Державна авіаційна служба (Державіаслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра інфраструктури, який реалізує державну політику у сфері цивільної авіації та використання повітряного простору України та є уповноваженим органом з питань цивільної авіації. Наприклад, відповідно до п. 25 ч. 4 цього положення, Державіаслужба здійснює реєстрацію і виключення з реєстру цивільних повітряних суден та аеродромів України, веде Державний реєстр цивільних повітряних суден України та Державний реєстр аеродромів цивільної авіації України [122]. Тобто як орган публічного адміністрування Державіаслужба надає вказані вище послуги відповідно до спеціально розробленого порядку,

затверджених Наказом Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Авіаційних правил України, Частина 47 «Правила реєстрації цивільних повітряних суден в Україні» від 25 жовтня 2012 р. № 636 [121] та Наказом Державної служби України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації «Про затвердження Правил реєстрації цивільних аеродромів України» від 25 жовтня 2005 р. № 795 [125].

Отже, у цьому випадку регулятивна функція повітряного права з державного регулювання діяльності в галузі цивільної авіації щодо реєстрації та обліку об'єктів авіаційної діяльності, ведення державних реєстрів цивільних повітряних суден та аеродромів реалізується органом публічного адміністрування в галузі цивільної авіації – Державіаслужбою. Тобто, на нашу думку, з моменту звернення суб'єктів авіаційної діяльності до Державіаслужби, саме остання забезпечує власною сервісною діяльністю її реалізацію. Це неконфліктне провадження з одного боку ініціюється суб'єктом авіаційної діяльності, а з іншого забезпечується послідовними діями працівників Державіаслужби відповідно до вказаних вище правил реєстрації цивільних авіасуден чи аеропортів. Фактично вказане вище є застосуванням положень Авіаційних правил України та Правил реєстрації цивільних аеродромів України суб'єктом публічного адміністрування за допомогою адміністративно-процесуальних норм. А тому, ми переконані, що результат цього неконфліктного провадження, наприклад, здійснення реєстрації повітряного судна чи аеропорту і є практичною позитивною реалізацією як регулятивної функції повітряного, так і адміністративного права. Схематично зобразити, на нашу думку, викладене вище можна наступним чином (Рис. 3.6).

Разом з тим, у випадку порушення норм повітряного права (порушення відповідних заборон або невиконання відповідних обов'язків) саме процесуальними нормами адміністративного права забезпечується можливість подальшої реалізації регулятивної функції повітряного права після «трансформації» реалізації останньої в реалізацію охоронної функції адміністративного права.

Рис. 3.6 «Трансформація» реалізації регулятивної функції повітряного права в реалізацію регулятивної функції адміністративного права (Адміністративно-неюрисдикційний процес (неконфліктне провадження))

Так, наприклад, розгляд справ про правопорушення у галузі цивільної авіації, накладення і стягнення штрафів за порушення вимог законодавства на повітряному

транспорті відбувається відповідно до Порядку накладення і стягнення штрафів за порушення вимог законодавства на повітряному транспорті, затвердженого Наказом Міністерства інфраструктури України від 26 грудня 2011 р. № 637 [113]. Згідно з п. 1.2. цього Порядку, він поширюється на суб'єктів авіаційної діяльності у разі здійснення ними правопорушення у галузі цивільної авіації та фізичних осіб у разі здійснення ними адміністративного правопорушення на повітряному транспорті. Останні за порушення правил безпеки польотів (стаття 111 КУпАП); порушення правил поведінки на повітряному транспорті (стаття 112 КУпАП); порушення правил міжнародних польотів (стаття 113 КУпАП); порушення правил пожежної безпеки на повітряному транспорті (частина друга статті 120 КУпАП), а також порушення правил перевезення небезпечних речовин або предметів на повітряному транспорті (частина третя статті 133 КУпАП) несуть адміністративну відповідальність, постанова про яку може бути оскаржена у порядку КУпАП шляхом подання адміністративної скарги до суду за місцем реєстрації такої фізичної особи. А згідно зі статтею 126 ПК України протиправні дії юридичні і фізичні особи, діяльність яких пов'язана з використанням повітряного простору України, розробленням, виготовленням, ремонтом та експлуатацією авіаційної техніки, здійсненням господарської діяльності в галузі цивільної авіації, обслуговуванням повітряного руху, забезпеченням безпеки авіації, несуть відповідальність згідно із законом [112].

Зокрема, до юридичних осіб-суб'єктів авіаційної діяльності згідно зі статтею 127 ПК України застосовуються фінансові санкції [112]. Оскарження такої постанови та фінансових санкцій можливе за правилами Кодексу адміністративного судочинства України шляхом подання адміністративної скарги (позову).

У цьому випадку на складення протоколів про вказані правопорушення уповноважені Голова Державіаслужби України, його заступники, державні інспектори та уповноважені на проведення перевірок посадові особи Державіаслужби України, керівники аеропортів, начальники служб авіаційної безпеки аеропортів або їх заступники (п. 2.2. Порядку), а на винесення постанов – державний інспектор або уповноважена на проведення перевірки посадова особа Державіаслужби України, що склала протокол (п. 4.1. Порядку) та Голова

Державіаслужби України або його заступники (п. 5.4. Порядку) [113]. Отже, як представники суб'єкта публічного адміністрування Державіаслужби вони при виконанні своїх посадових обов'язків здійснюють практичну реалізацію охоронної функції адміністративного права.

Ми вважаємо, що проведення ними перевірки суб'єкта авіаційної діяльності, складення протоколу, постанови у разі здійснення ним правопорушення у галузі цивільної авіації та фізичних осіб у разі здійснення ними адміністративного правопорушення на повітряному транспорті відбувається за адміністративно-процесуальними нормами конфліктного провадження. Тобто з моменту виявлення таких правопорушень Державіаслужбою та відповідного процесуального реагування відбулася трансформація реалізації регулятивної функції повітряного права у реалізацію охоронної функції адміністративного права. У зв'язку з тим, що власних процесуальних норм, які б забезпечили охорону порушуваних у цьому випадку заборон та недотриманих обов'язків у сфері цивільної авіації ПК України не має, то саме процесуальні норми адміністративного права і виконали цю функцію. Отже, як можна зробити висновок, у вказаному аспекті повітряне право реалізує свої функції виключно разом або навіть трансформуючись в реалізацію саме функцій адміністративного права.

Реалізацію регулятивної функції як адміністративного, так і галузей права, які власних процесуальних норм не мають, а тому за необхідності використовують процесуальні норми саме адміністративного права, у межах саме спільної системи можна прослідкувати і на наступному прикладі.

Відповідно до п. 6 ч. 3 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» від 2 вересня 2015 р. № 667, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) перевіряє додержання суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сфері торгівлі і послуг, вимог законодавства про захист прав споживачів, а також правил торгівлі та надання послуг. У випадку подання до Держпродспоживслужби заяви особою, права якої як споживача, наприклад,

порушив суб'єкт господарської діяльності що до ремонту автотранспортного засобу споживача, цей орган згідно з вказаним вище положенням має право провести позапланову перевірку, а також накладати стягнення за порушення законодавства про захист прав споживачів [117].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку накладення стягнень за порушення законодавства про захист прав споживачів» від 17 серпня 2002 р. № 1177, накладати на суб'єктів господарювання штрафи мають право Голова Держпродспоживслужби, його заступники, начальники територіальних органів Держпродспоживслужби та їх заступники у межах їх компетенції (п.3). Рішення про накладення штрафів приймається на підставі відповідних актів перевірки суб'єкта господарювання та інших матеріалів, пов'язаних з цією перевіркою, за наявності порушень, і оформляється постановою за формою, що встановлюється Мінекономрозвитку (п. 4 цієї постанови). Постанову про накладення штрафу за порушення законодавства про захист прав споживачів може бути оскаржено суб'єктом господарювання до Держпродспоживслужби або суду (п. 9 цієї постанови) [123].

При цьому за правилами Кодексу адміністративного судочинства України оскаржується постанова про накладення штрафу за порушення законодавства про захист прав споживачів на суб'єкта господарської діяльності шляхом подання адміністративної скарги (позову) про скасування постанови про накладення штрафу, а також скасовуються рішення контролюючого органу шляхом подання адміністративного позову визнання протиправними дій та скасування рішень (акта, припису, протоколу).

Скасування ж постанови про накладення адміністративного стягнення на керівника відбувається у відповідному суді загальної юрисдикції за місцем реєстрації керівника за правилами КУпАП шляхом подання адміністративного позову про скасування постанови у справі про адміністративне правопорушення.

На наше переконання, вказане вище одночасно є результатом реалізації як регулятивної функції адміністративного, так і цивільного права. При чому,

перешкодами до їх позитивної реалізації стали невиконання обов'язків та порушення заборон суб'єктами правовідносин, які склалися наступним чином.

По-перше, проведення, наприклад, позапланової перевірки суб'єкта господарювання Держпродспоживслужбою за скаргою споживача на неякісний ремонт його автотранспортного засобу є правом цього органу відповідно до вказаного Положення. Визначення цього права на нормативно-правовому рівні, як уставленої законодавцем юридичної можливості до здійснення контролюючої функції у якості представника держави, тобто фактично управлінського втручання в діяльність суб'єкта господарювання з метою контролю на предмет дотримання вимог закону, є початковим етапом реалізації регулятивної функції адміністративного права.

Проведення перевірки відповідно до порядку, встановленого законом, тобто у чіткій відповідності до адміністративно-процесуальних норм, з наступним складенням як акту за результатами перевірки, можливого припису, протоколів, а врешті решт вказаних вище постанов, є результативним (кінцевим) етапом реалізації регулятивної функції адміністративного права. Так, цей результат, як можна помітити, одночасно є результатом реалізації й охоронної функції адміністративного права. Останнє є наслідком логічного «переходу» в реалізації функції адміністративного права з регулятивної на охоронну. Річ у тім, що неможливість реалізації першої в межах неконфліктного провадження тягне за собою початок конфліктного провадження, юридичною основою якого є юридичний факт порушення відповідної заборони або недотримання відповідного обов'язку. Цей приклад чітко показує систему, за поетапним здійсненням елементів якої відбувається реалізація регулятивної функції адміністративного права.

По-друге, вказаний вище розвиток подій, як нами вже було вказано вище, одночасно реалізує й регулятивну функцію однієї з галузей права, які адміністративне «обслуговує», у данному випадку цивільного права. Вказана перевірка як результат реакції держави на звернення споживача про порушення його права, фактично є контролем дотримання виконавцем по-перше, договору про надання послуг з ремонту автотранспортного засобу між ним та замовником, а по-

друге, вимог чинного законодавства при виконанні такого ремонту.

Маємо зауважити, що першопочатково укладення вказаного договору стало юридичним фактом породження цивільно-правових відносин між цими сторонами, так як саме Цивільний кодекс України й регулює укладення договорів з надання послуг. Отже, початковий етап реалізації регулятивної функції цієї галузі права розпочався з моменту визначення на нормативно-правовому рівні у ч. 1 ст. 901 Цивільного кодексу України зобов'язання однієї сторони (виконавця) за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується її оплатити [168].

Вказане було ними застосовано з моменту укладення договору між ними, що було подальшим етапом реалізації вказаної функції права, та повинно було б мати результативний (кінцевий) етап у формі надання вказаного виду послуг (виконання ремонту) та його оплати замовником. Проте саме невиконання виконавцем вказаного вище обов'язку з одного боку є перешкодою до повної позитивної реалізації регулятивної функції цивільного права, а з іншого боку ініціює «трансформацію» її реалізації в реалізацію охоронної функції цієї галузі права. А тому настання санкцій за невиконання вказаного обов'язку виконавцем і буде лише після реалізації останньої мати наслідком реалізацію регулятивної функції цивільного права. Ми вважаємо, що у цьому випадку має йти мова не про нереалізованість регулятивної функції цивільного права, а про, по-перше, перехід її реалізації в реалізацію охоронної, а, по-друге, повну її ж реалізацію саме після настання негативних наслідків для виконавця відповідно до цивільного законодавства.

Ми переконані, що саме це і є вірним розумінням тези про те, що регулюючи суспільні відносини, право їх охороняє, а охороняючи, регулює. Ці два процеси відбуваються завжди одночасно, хоча у випадку відсутності підстави для вказаної «трансформації» реалізації регулятивної функції в реалізацію охоронної, початковий етап реалізації останньої завжди має місце. Річ у тім, що визначення заборон та санкцій за їх порушення та невиконання обов'язків і є тим початковим

етапом реалізації охоронної функції. Подальший процес її реалізації завжди є потенційно можливим та активізується фактом порушення заборони або невиконанням обов'язку, що відповідно «трансформує» реалізацію регулятивної функції права в реалізацію охоронної. Уже остання відповідно до процесуальних норм застосування відповідних санкцій здійснює реалізацію охоронної функції, що одночасно є і повною реалізацію регулятивної у свого роду негативному її характері реалізації (тобто в межах конфліктного провадження).

Крім того, у вказаному випадку саме позапланова перевірка визначеним вище органом публічної адміністрації не лише юридично зафіксувала факт невиконання договірної обов'язку виконавцем у акті перевірки та вказаних вище протоколах, а також активізувала охоронну функцію адміністративного права, так як застосування санкцій за це порушення відбувається відповідно до вимог останнього. Саме процесуальні адміністративні норми регулюють порядок: проведення перевірки, складення акту, припису, протоколів, а також постанов про притягнення до юридичної відповідальності. Так, по-перше, незважаючи на те, що ст. 23 Закону України «Про захист прав споживачів» [120] визначає обсяг такої відповідальності для суб'єкта господарювання, проте накладення стягнення відбувається саме у відповідності до КУпАП. Порядок складення протоколу, його розгляд Держпродспоживслужбою, складення постанови регулюється саме КУпАП. По-друге, аналогічною є ситуація з притягненням до адміністративної відповідальності керівника юридичної особи за це порушення. Різниця полягає лише в тому, що суб'єктом накладення адміністративного стягнення на останнього є не Держпродспоживслужба, а суд за місцем реєстрації проживання керівника.

Ми вважаємо, що саме невиконання обов'язку виконавцем у межах вказаних цивільно-правових відносин «трансформувало» позитивну реалізацію регулятивної функції цивільного права в реалізацію охоронної функції цієї ж галузі права, а також з моменту виявлення факту невиконання обов'язку контролюючим органом публічного адміністрування активізувало реалізацію охоронної функції адміністративного права. Тобто, ми переконані в єдності системи реалізації функцій права, яка зважаючи на реалії процесу їх реалізації може відбуватися як у площині

тієї ж самої галузі права, так і в площині кількох галузей одночасно.

Ще одним прикладом на підтвердження нашого висновку є наступний. Так, перевірка Державної архітектурно-будівельної інспекції України (ДАБІ України) на дотримання суб'єктом господарювання вимог чинного законодавства у сфері містобудування, може мати наступні наслідки.

Так, у випадку виявлення порушень юридичною особою, складення цим контролюючим органом акту перевірки, протоколів, а пізніше відповідних постанов уже відбувається реалізація охоронної функції адміністративного права. Скасування постанови про накладення адміністративного стягнення на керівника відбувається у відповідному суді загальної юрисдикції за місцем реєстрації проживання керівника за правилами КУпАП шляхом подання адміністративної скарги (позову) про скасування постанови у справі про адміністративне правопорушення. Рішення контролюючого органу скасовуються шляхом подання адміністративного позову про визнання протиправними дій та скасування рішень (акта, припису, протоколу) за правилами КАСУ [68]. Проте, у цьому випадку оскарження постанови про накладення штрафу на юридичну особу відбувається за правилами Господарського процесуального кодексу України [39] шляхом подання позовної заяви. Так, пункт 2 Листа Вищого господарського суду «Про деякі питання застосування законодавства у сфері містобудівної діяльності» від 22 січня 2013 р. № 01-06/84/2013 [119], підпункту 3.2. пункту 3 постанови пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» від 24 жовтня 2011 р. № 10 [118] з подальшими змінами, вказує, що справи у спорах, пов'язаних із застосуванням санкцій, в тому числі щодо оскарження постанов інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю у сфері містобудування, підвідомчі господарським судам.

Як справедливо зауважує О. Рябченко, обов'язковими учасниками адміністративних правовідносин у сфері господарювання мають бути управлінські інститути публічної влади (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування), їх посадові і службові особи, а метою діяльності – реалізація публічних інтересів, яка відбувається шляхом використання

приписів, встановлення заборон, надання дозволів [135, с. 13].

Ми вважаємо за необхідне також погодитися з її позицією, що коли учасником спору є державний чи інший орган, який не є суб'єктом підприємницької діяльності, цей спір може бути підвідомчим господарському суду, якщо предмет спору стосується господарської діяльності [136, с. 6].

На наше переконання, на підставі вказаного вище логічним буде висновок про одночасну реалізацію у вказану нами випадку як охоронної функції адміністративного, так і господарського права. Наведене вище ще раз підтверджує те, що реалізація функцій права відбувається не розрізнено та завжди відокремлено виключно в межах однієї галузі права, а навпаки є явищем системним, таким, що може змінюватися в залежності від практичних особливостей процесу їх реалізації. Ця зміна насамперед обумовлена тим, що не всі галузі права, які на сьогодні виділилися як самостійні, мають процесуальні норми для реалізації своїх матеріальних норм. А саме адміністративне право в межах неконфліктних, а також конфліктних проваджень забезпечує їх здійснення.

Отже, на підставі вказаного вище, можна робити висновок про єдино можливе забезпечення ефективної реалізації регулятивної функції адміністративного права при наявності належним чином регламентованих неконфліктних проваджень, неухильного дотримання їх порядку при використанні прав та виконанні обов'язків суб'єктами адміністративно-правових відносин, забезпечення належного рівня правової культури, грамотності та свідомості для обох сторін цих відносин. Проте, ми переконані, що порушення заборон або/та невиконання обов'язків не зупиняє, а трансформує реалізацію регулятивної функції адміністративного права в реалізацію охоронної. Її ж реалізація відбувається в межах конфліктного провадження, результативність якого у формі притягнення винних до юридичної відповідальності є одночасною реалізацією й регулятивної функції адміністративного права.

Разом з тим, реалізація функцій інших галузей права, які власних процесуальних норм не мають, у зв'язку з чим за потреби застосовують процесуальні норми адміністративного права, відбувається у спільній системі з реалізацією функцій адміністративного права. Саме такі галузі права в порядку

неконфліктного провадження через трансформацію реалізації їх регулятивної функції у реалізацію регулятивної функції адміністративного права забезпечують реалізацію цих функцій. А, відповідно, у порядку конфліктного провадження через трансформації реалізації їх регулятивної функції в реалізацію охоронної функції адміністративного права уможливають практичне здійснення як останньої, так і першої. На підставі вказаного вище, на наше переконання, необхідно зробити висновок про те, що реалізація функцій як адміністративного, так і галузей права, яке воно таким чином «обслуговує», відбувається у спільній системі, одночасно або послідовно після трансформації реалізації регулятивної функції таких галузей права у реалізацію регулятивної у випадку її позитивної реалізації, або ж – охоронної функцій адміністративного права у випадку її реалізації в межах конфліктного провадження.

3.3. Шляхи підвищення ефективності реалізації охоронної функції адміністративного права

Ефективність є оціночною категорією будь-якого соціального інституту. Академічний тлумачний словник української мови пояснює поняття «ефективний» як такий, що «приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект» [138, с. 492]. Як вірно зауважує В. Коростей, ефективність права визначають його функції [79, с. 124]. З вказаного вище можна зробити висновок, що ефективність функцій адміністративного права відображає їх результативність, тобто показує ступінь досягнення ними тих наслідків, які мали б бути досягнуті при реалізації функцій вказаної галузі права.

Варто зауважити, що у цьому випадку вказані наслідки є результатом виконання завдань адміністративного права, які воно виконує через функції. У зв'язку з цим характер та ступінь результату виконання завдань зумовлює характер та ступінь дієвості функцій адміністративного права. Якщо завдання вказаної галузі виконано, то можна зробити висновок про високу ефективність її функцій. Проте якщо завдань адміністративного права не виконано, то і дієвість його функцій або

відсутня, або не є достатньою для досягнення необхідного результату, тобто виконання завдань галузі.

Досліджуючи ефективність норм адміністративного права, О. Єщук пояснює її як співвідношення між завданнями та фактичним результатом дії адміністративно-правових норм щодо забезпечення публічних прав та свобод людини і громадянина [7, с. 231]. Але на думку О. Миколенка, відповідність правового стану, який склався у суспільстві в результаті адміністративно-правового регулювання, цілям та засобам адміністративно-правового регулювання, є функціями адміністративного права як галузі права [88, с. 42]. Зазначене заслуговує на увагу, проте, на наш погляд, вказує більше саме на ефективність функцій адміністративного права, а не на їх поняття.

Ми вважаємо, що належна результативність функцій адміністративного права прямо залежить від ефективності їх реалізації. Реалізація функцій адміністративного права, на нашу думку, є процесом реалізації його норм через правовий вплив та правове регулювання, що мають наслідком правопорядок у сфері, яка регулюється нормами адміністративного права. Тому, на підставі вказаного, ефективність правового впливу та регулювання адміністративного права зумовлює як дієвість його самого, так і його функцій [93, с. 164-165].

Наприклад, про ефективність регулятивної функції адміністративного права можна вести мову, якщо належним чином відбувається її реалізація, тобто має наслідком необхідні, передбачені законом, результати. У цьому випадку один із важливих чинників дієвості функцій адміністративного права є «досконалі» нормативно-правові акти.

Проте лише законодавче закріплення відповідно до правил юридичної техніки прав та обов'язків учасників адміністративних правовідносин не є достатнім для належної результативності регулятивної функції адміністративного права. Крім вказаного, необхідним фактором також є ефективна реалізація закріплених норм, тобто використання прав та виконання обов'язків учасниками адміністративно правових відносин.

Ефективність охоронної функції адміністративного права залежить від її

належної реалізації. Проте лише визначення на законодавчому рівні заборон та адміністративної відповідальності за порушення відповідних регулятивних норм не є запорукою дієвості охоронної функції адміністративного права. Зважаючи на те, що процес реалізації охоронної функції досліджуваної галузі включає також дотримання заборон учасниками адміністративних правовідносин та правозастосування, то його ефективність є невід'ємною для належної результативності вказаної функції.

Отже, ті чинники, які сприяють побудові відповідно до правил юридичної техніки, а також реальних потреб на відповідному етапі суспільного розвитку нормативно-правових актів для регулювання та охорони адміністративно-правових відносин, належній реалізації прав, обов'язків, заборон їх учасниками, а також визначення відповідальності та належної правозастосовної діяльності фактично є чинниками ефективності функцій адміністративного права. У той же час фактори, які не сприяють, а то й суперечать належній реалізації функцій адміністративного права, зумовлюють недієвість функцій досліджуваної галузі. Наприклад, О. Єщук до чинників ефективності адміністративно-правового регулювання відносить: відповідність норм адміністративного права рівню соціально-економічного розвитку суспільства, економічним умовам, реальним потребам суспільства; рівень досконалості законодавства; рівень правової культури громадян; рівень правосвідомості суб'єктів правозастосовної діяльності [7, с. 231].

Як справедливо зауважує О. Стасюк, з метою побудови ефективного адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функцій в Україні необхідно врахувати два головні напрями державної політики у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина: переосмислення характеру стосунків між органами публічної влади і приватними особами щодо захисту прав, свобод і законних інтересів останніх; реалізація людиноцентристського підходу до захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина за умов адміністративно-правової реформи [156, с. 138].

На нашу думку, розуміння поняття «ефективність функцій адміністративного права» обов'язково має враховувати відповідність результатів їх реалізації

відповідно до тих завдань, які було поставлено перед адміністративним правом. Визначаючи співвідношення мети та реальних результатів адміністративно-правового регулювання критерієм оцінювання його належної результативності [7, с. 230], О. Єщук вказує, що ефективність адміністративно-правового регулювання полягає у вмінні публічної адміністрації якісно та своєчасно забезпечувати права, свободи і законні інтереси невіддільних фізичних і юридичних осіб [7, с. 232].

Зазначене вище тісно пов'язане, наприклад, з ефективною роботою правоохоронних органів, одним з основних завдань яких відповідно до частини 1 статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави [128].

На жаль, вказане не завжди досягається на практиці, особливо у випадках наявності прогалин у законодавстві України. На сьогодні відсутній юридичний механізм входження на приватну житлову територію підозрюваної у вчиненні адміністративного правопорушення особи, яка не дає на це згоди правоохоронним органам, навіть з метою складення протоколу про адмінпроступок.

Слід зазначити, що частина 2 статті 30 Основного Закону України передбачає можливість порядку проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку тільки в невідкладних ситуаціях, пов'язаних з врятуванням життя людей та майна або ж з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються в скоєнні злочину [75]. Інший порядок проникнення до житла встановлено Кримінальним процесуальним кодексом України [80] (далі – КПК України). Відповідно до частини 2 статті 234 КПК України обшук проводиться на підставі рішення слідчого судді. Але інший порядок його проведення можливий згідно з частиною 3 статті 233 КПК України, яка дає право в аналогічних, передбачених Конституцією, випадках слідчому, прокурору до постанови рішення слідчого судді заходити в житло або інше володіння особи з подальшим невідкладно зверненням з клопотанням про проведення зазначеної дії до слідчого судді. Проникнення ж до житла чи іншого володіння особи, яка вчинила адміністративний

проступок чи підозрюється у його вчиненні, навіть з метою взяття пояснень і складання протоколу про адміністративне правопорушення законом не передбачено. Часто це є причиною того, що строк передбачений законом для накладення адміністративного стягнення (стаття 38 КУпАП [67]) закінчується, а особа, підозрювана у скоєнні адмінпроступку, адмінвідповідальності уникає.

З цієї ж причини до особи, яка підозрюється у скоєнні адміністративного проступку, не можна застосувати заходи забезпечення адміністративного провадження, передбачені статтею 260 КУпАП: адміністративне затримання, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, а також доставлення порушника відповідно до статті 259 КУпАП. Безумовно, реалізувати на практиці зазначені заходи в межах житла правопорушника можливо. Але жодна з зазначених дій не може бути виконана, якщо правопорушник добровільно не допускає правоохоронні органи на територію свого житла. За такої умови ставиться під сумнів можливість використання встановлених законом заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, а значить і їх практична ефективність.

Відсутність юридичної можливості скласти протокол посадовими особами правоохоронних органів через неможливість їх доступу до житла підозрюваної у скоєнні адміністративного проступку особи, яка не надає добровільно згоди на доступ до власного житла, а також не з'являється в правоохоронні органи, показує реально існуючу проблему. Залежність складення протоколу від бажання особи, щодо якої він повинен бути складений відповідно до КУпАП, на нашу думку, є неприпустимим, вказує на необхідність законодавчого вдосконалення процедури його складення.

Ми вважаємо, що одним з варіантів вирішення проблеми, яка склалася, може бути доповнення переліку заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Вказане питання досліджується науковцями, наприклад: І. Бородін та В. Круглов, звертаючи увагу на вдосконалення заходів забезпечення провадження у справах про адмінправопорушення за КУпАП, а також Процесуально-виконавчим

кодексом Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення, пропонують у якості останніх встановити в КУпАП обшук та виїмку [29, с.53].

Вказана точка зору була вперше висловлена Є. Додіним, який запропонував нормативне закріплення за рядом органів управління повноважень на проведення обшуку з детальною розробкою порядку здійснення вказаного повноваження [42, с.121]. Також ним серед способів виявлення речових доказів, крім вказаних вище, було вказано огляд [42, с.111].

На нашу думку, є необхідність передбачити в КУпАП можливість проникнення до житла чи іншого володіння особи, щодо якої має бути складений протокол про адміністративне правопорушення, з метою його складання на підставі рішення суду. Це, наприклад, можливо забезпечити шляхом передбачення у КУпАП огляду житла чи іншого володіння особи, щодо якої має бути складено протокол про адміністративне правопорушення [93, с. 167].

Таким чином, на наше переконання, існує практична необхідність доповнити ч. 1 ст. 260 КУпАП, передбачивши серед заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення «огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення». Пропонуємо назву статті 264 КУпАП доповнити вказаним вище та викласти у наступній редакції «Особистий огляд, огляд речей, огляд житла або іншого володіння особи». А також статтю 264 КУпАП доповнити частиною 7 у наступній редакції «Огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення, провадиться на підставі рішення суду. Огляд житла або іншого володіння особи здійснюється виключно з метою виявлення особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення. Огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення проводиться за присутності двох понять. Огляд житла або іншого володіння особи припиняється з моменту виявлення такої особи або ж встановлення факту її відсутності у приміщенні чи володінні, де проводився огляд».

Досліджуючи огляд, як спосіб виявлення речових доказів, Є. Додін вказує, що

його метою є: а) виявлення речових (та інших) доказів; б) їх сприйняття, вивчення та оцінка; в) з'ясування обставин, що мають значення для справи [42, с.129].

Два проекти Адміністративно-процедурного кодексу України [116] передбачають огляд житла або іншого володіння особи, що, очевидно, диктується реаліями сьогодення, проте, на жаль, і досі не знайшло свого закріплення на рівні закону.

Відповідно до частини 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», серед її повноважень вказано: виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, вживати заходів з метою їх виявлення, а також припинення, вживати заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення адміністративного правопорушення, здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення [128]. Практична реалізація зазначеного має бути забезпечена наявними законодавчими механізмами. Проте відсутність реальної законної можливості на проникнення до житла правопорушника у органів національної поліції України з метою складення протоколу про адмінправопорушення унеможливорює не лише реалізацію вказаних повноважень поліції, а і взагалі ставить під сумнів реальний захист нею потерпілих.

Як слушно зауважує Т. Гуржій, за відсутності адміністративно-процесуального механізму реалізації, значна кількість матеріальних норм є безсилими, а головне – бездієвими. У свою чергу, бездієвість матеріальних норм призводить до нестабільності функціонування регламентованих ними соціальних зв'язків, які залишаються беззахисними та нежиттєздатними [40, с. 128].

Ми вважаємо, що ефективність функцій адміністративного права має велику практичну цінність, так як зумовлена завданнями адміністративного права та повинна мати наслідки у вигляді реального захисту прав потерпілих від адмінправопорушень, тому, відповідно, притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності. На сьогодні наявна прогалина адміністративно-правового регулювання складення протоколу про адміністративне правопорушення за умови відсутності доступу до житла правопорушника, у якому він переховується

від поліції. На нашу думку, передбачення в КУпАП серед заходів забезпечення адміністративного провадження огляду житла, або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адмінправопорушення, на підставі рішення суду може вирішити вказану проблему. Цей захід на сьогоднішній день є необхідним як для забезпечення стабільної та ефективної роботи правоохоронних органів при провадженні у справах про адміністративні правопорушення, реального захисту прав, свобод і законних інтересів потерпілих від адміністративного проступку, так і для ефективної реалізації функцій адміністративного права [93, с. 168].

Разом з тим, ми не можемо не погодитися з позицією І.Голосніченко про те, що нормами особливої частини діючого дотепер КУпАП охоплені і такі проступки, які до сфери управління не мають ніякого відношення [35, с. 81]. Підтримуючи вказане вище точку зору, Т.Гуржій зауважує, що подібні делікти не мають прямого стосунку до сфери публічного адміністрування. Вони не посягають на адміністративні правовідносини, не підвідомчі органам публічної адміністрації та не «вписуються» в сучасну парадигму адміністративної відповідальності [41, с. 158]. Наприклад, проступки, які передбачені в статті 173 «Дрібне хуліганство», статті 51 «Дрібне викрадення чужого майна», статті 45 «Ухилення від обстеження і профілактичного лікування осіб, хворих на венеричну хворобу», статті 42-1 «Виробництво, заготівля, реалізація сільськогосподарської продукції, що містить хімічні препарати понад гранично допустимі рівні концентрації», статті 42-2 «Заготівля, переробка або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції» та багато інших. Ці проступки не є адміністративними, оскільки відносини, що охороняються названими вище нормами, не мають ніякого відношення до державного управління або місцевого самоврядування. Але це і не злочини, так як вони не несуть у собі великої суспільної небезпеки [35, с. 81]. Цілком очевидно, що норми про відповідальність за їх учинення мають бути включені до кореспондуючих галузевих кодексів (зокрема Цивільного кодексу України та Кодексу України про кримінальні проступки), а не до КУпАП, де вони завжди виглядатимуть чужорідними [41, с. 158].

У цьому контексті В. Колпаков зазначає, що проступки (малозначні злочини) за своєю правовою природою є діями кримінального характеру, але історично отримують назву адміністративних проступків (деліктів), як такі, що були підвідомчі органам адміністративної влади [73, с. 18].

І. Голосніченко, аналізуючи іноземний досвід з цього приводу, вказує, що більшість із зарубіжних країн в системі кримінального законодавства мають статті, норми яких передбачають склади злочинів, і статті, у яких передбачаються склади кримінального проступку (наприклад, Франція, Нідерланди, Великобританія, США, тощо). За вчинення кримінального проступку в основному передбачені невисокі стягнення, які не тягнуть за собою судимості [35, с. 81].

На основі вказаного вище, не вдаючись до деталей розмежування кримінального проступку та адміністративного правопорушення, ми вважаємо за можливе вирішити вище вказану практичну проблему шляхом переміщення статей з КУпАП, які за своєю природою є малозначними злочинами, до Кримінального кодексу України. З одного боку, це створить юридичну та реальну можливість для проникнення до житла правопорушника з метою складення протоколу. З іншого боку, вказане як юридична підстава для вимог потерпілих до органів Національної поліції України провести такий огляд, стало б інструментом впливу на ефективність їх роботи в сучасних умовах.

Так, на практиці кількість заяв про адміністративні правопорушення часто «перевантажує» можливості відділень Національної поліції України щодо їх належного розгляду і прийняття рішень згідно з законом. До того ж економічна нестабільність, політична і соціальна криза значно зменшують мотивацію правоохоронних органів щодо якісного виконання своїх обов'язків, підвищують рівень нігілізму, корупції, призводять до відсутності належної зацікавленості і свідомого ставлення до роботи по реальному виявленню причин правопорушень і їх усуненню, захисту прав і свобод суб'єктів адміністративних правовідносин. Натомість, спостерігається системність в пошуку і використанні шляхів обходу правоохоронними органами виконання визначених законом обов'язків.

Наприклад, у випадку вчинення дрібного хуліганства, відповідальність за яке передбачено статтею 173 КУпАП [67], провадження по притягненню винного до адміністративної відповідальності має здійснюватися відповідно до статей 38, 221, 254, 255, 257, 258, 283 КУпАП [67].

За статтею 221 КУпАП вказані справи розглядають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів. Згідно з частиною 2 статті 38 КУпАП адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше як через три місяці з дня його виявлення. За статтями 254, 255 КУпАП органами внутрішніх справ (Національною поліцією України) має бути забезпечено складання протоколу про правопорушення та його передання (стаття 257 КУпАП) до суду, який повинен винести постанову по справі відповідно до статті 258 КУпАП.

Заява потерпілого про хуліганство має бути розглянута правоохоронними органами виключно відповідно до КУпАП, і якщо правопорушник дійсно винен у скоєнні правопорушення, то притягнення його до відповідальності також має здійснюватися за процедурою КУпАП. На практиці ж досить часто її розгляд проводиться відповідно до Закону України «Про звернення громадян» [127]. За такої обставини заявника сповіщають лише про факт розгляду його заяви і про те, що остаточне рішення буде прийнято пізніше. Зазначене рішення, як правило, не приймається, а після закінчення тримісячного строку накладення адміністративного стягнення та притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності стає неможливим юридично.

Така практика вирішення справ про адміністративні правопорушення суперечить законодавству України. На нашу думку, закріплене в статті 1 вказаного вище Закону України «Про звернення громадян» право громадян України звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних

та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення, є реалізацією конституційного права громадян на звернення. Зазначене право людини передбачене статтею 40 Конституції України [75], згідно з якою всі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органи місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, які зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Як зазначає іноземний дослідник Д. Бахрах, право на захист життя, здоров'я, свободи, власності та інших благ – найважливіше, природне, невід'ємне право громадянина. Держава його легалізує, тобто формулює, уточнює обсяги, закріплює способи і процедури реалізації, встановлює обов'язки державних і муніципальних органів, службовців у визначені строки розглядати і вживати заходів у зв'язку зі зверненнями, і воно стає регульованим законом, юридичним правом [24, с.160].

Відповідно до частини 1 статі 2 Закону України «Про звернення громадян», законодавство України про звернення громадян включає цей закон та інші акти законодавства, що видаються відповідно до Конституції України та цього закону [127]. Відповідно до частини 2 статті 27 Конституції України кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [75]. Залежно від правових відносин, підставою виникнення яких є вказаний протиправний юридичний факт, процедура притягнення до юридичної відповідальності є різною, так як визначається відповідно, наприклад: Кодексом про адміністративні правопорушення України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України та ін. У випадку звернення потерпілого до органів державної влади за захистом від правопорушення, реалізація охорони з боку держави має відбуватися згідно з встановленою відповідним законом процедурою, який визначає повноваження учасників такої процедури щодо вирішення порушених у зверненнях питань.

Наприклад, Д. Бахрах, який різновидом права на звернення вважає право на скаргу, за правовими ознаками поділяє адміністративні (позасудові) скарги на загальні та спеціальні [24, с. 165]. Порядок розгляду перших, на його думку,

зважаючи на те, що право на загальну адміністративну скаргу фактично є абсолютним, необмеженим, невідчужуваним правом, має здійснюватися на підставі Федерального закону «Про порядок розгляду звернень громадян» від 21 квітня 2006 р. [24, с.165, 170] (у даному випадку загального закону про звернення громадян – зауважено нами). Проте підстави і порядок провадження за спеціальними скаргами, на його думку, встановлюються спеціальними нормами, що містяться в інших актах [24, с.165]. Вчений вважає, що право на спеціальну адміністративну скаргу найчастіше є ще одним способом захисту прав, що не конкурує з правом на загальну адміністративну скаргу, а доповнює його [24, с.168]. У цьому контексті І. Бордін вказує, що конституційне право громадян на скаргу (стаття 55) конкретизовано багатьма галузями права [27, с. 43].

Зважаючи на наведене вище, на нашу думку, фактично в Україні щодо розгляду звернень громадян існує загальний та спеціальний порядок. Загальний порядок ґрунтується на Законі України «Про звернення громадян», а спеціальний – на галузевих нормативно-правових актах, які деталізують процедуру притягнення правопорушників до юридичної відповідальності.

Тобто вказані вище процесуальні кодекси, а також частина КУпАП, де подано процедуру провадження у справах про адміністративні правопорушення, також виконують функцію спеціального порядку розгляду звернень громадян у випадку порушення їх конституційних прав, свобод та охоронюваних законом інтересів, що визначаються правопорушеннями за матеріальними нормами відповідних галузей права. Загальний порядок розгляду звернень громадян реалізує конституційне право громадян на звернення, проте це не означає, що він замінює собою, наприклад, процедуру розгляду заяв про адміністративні правопорушення, що має здійснюватися відповідно до КУпАП.

Вказане вище «змішування» правоохоронними органами двох різних – загального та спеціального порядку розгляду звернень громадян, на наш погляд, не тільки суперечить законодавству України, а й є свідченням наявності значної прогалини в праворозумінні застосування належного законодавчого акту відділеннями Національної поліції України, а також

наявності умисної «підміни» зазначених вище процедур.

Не можна не помітити, що КУпАП регулює процедуру притягнення правопорушників до відповідальності за передбачене статтею 173 цього кодексу правопорушення. Серед процедурних документів визначається протокол, складення якого повинні забезпечити відділення Національної поліції України, а також постанову, що приймається місцевим судом згідно зі статтею 283 КУпАП.

У КУпАП відсутня інформація про повідомлення як процедурний офіційний документ, який може бути прийнятий одним із вказаним вище або будь-яким іншим органом у порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення. Тобто на сьогодні прийняття відділеннями Національної поліції України подібних повідомлень здійснюється поза законом, а свого роду «перенесення» таким чином обов'язків вказаного органу по здійсненню дій таких як, наприклад, опитування правопорушника або складання протоколу про адміністративне правопорушення на невизначений строк є прямим свідченням ухилення Національної поліції України від виконання своїх встановлених законом обов'язків. Фактично, на практиці здійснюється систематична «фільтрація і відсікання» так званих малозначущих справ, які не те що не тягнуть за собою притягнення до адміністративної відповідальності правопорушника, а взагалі поза встановленою КУпАП процедурою ставлять їх у «режим очікування» до закінчення строку накладення адміністративного стягнення за вказаними справами. У кінцевому результаті по зазначеним справам реального захисту прав громадян правоохоронними органами не здійснюється.

На жаль, вказаний характер дій Національної поліції України носить системний характер, і для того, щоб дійсно отримати захист своїх прав, громадяни після отримання зазначених повідомлень змушені використовувати інститут скарги до закінчення тримісячного строку.

У результаті розгляду подібної скарги начальником відділення Національної поліції України дільничним інспектором повинен бути складений протокол про адміністративне правопорушення. Однак на практиці часто так не буває. Більш того, заявник може бути лише повідомлений про факт розгляду його скарги, що не є

гарантією ні зацікавленості дільничного інспектора в належному виконанні своїх обов'язків, ні подальшого здійснення ним всіх необхідних дій згідно КУпАП з метою складання протоколу. Якщо ж строк накладення адміністративного стягнення відповідно до статті 38 КУпАП закінчується до складення зазначеного документа, то необхідність у його складанні виключається сама собою.

Як справедливо зауважує В. Невядовський, одними з особливостей реалізації адміністративно-правових норм у діяльності Національної поліції України є теоретико-правові, які характеризуються наявністю прогалин у чинному законодавстві [100, с. 174].

Так, на сьогодні КУпАП не містить статті про відновлення вказаного в статті 38 строку, а це значить, що фактично будь-яке адміністративне правопорушення може залишитися безкарним. Слід зазначити, що після закінчення вказаного строку навіть у разі визнання в порядку, установленому Кодексом адміністративного судочинства України, протиправними дій особи, уповноваженої статтею 255 КУпАП на складення протоколу про адмінправопорушення, притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності за протиправне діяння за статтею 173 КУпАП є неможливим у зв'язку із закінченням строку накладення адмінстягнення.

На нашу думку, вказане є не тільки істотною прогалиною в КУпАП, але також значно зменшує ефективність реалізації охоронної функції адміністративного права. Ми вважаємо, що реальний стан речей свідчить про необхідність створення механізму відновлення строку накладення адміністративного стягнення на нормативному рівні.

На нашу думку, статтю 38 КУпАП необхідно доповнити частиною 6 у такій редакції – «строк накладення адміністративного стягнення може бути відновлений судом до вказаного в частині 1 цієї статті відповідно до порядку, встановленого Кодексом адміністративного судочинства України, за умови визнання дій осіб, уповноважених статтею 255 КУпАП складати протокол про адміністративне правопорушення, по його нескладанню протиправними» [92, с. 65].

Так, групуючи пропозиції щодо вдосконалення діяльності суб'єктів протидії дрібному хуліганству, А. Шевченко, Р. Калюжний та Л. Волкова вважають за

необхідне: вдосконалити нормативно-правове закріплення та організацію діяльності суб'єктів протидії дрібному хуліганству, а також посилити та вдосконалити профілактику дрібного хуліганства [170, с. 138]. У цьому контексті, ми вважаємо, запропоноване нами створить юридичну основу для усунення вказаної вище прогалини, стане додатковою гарантією захисту прав і свобод громадян. Крім того, це підвищить і багато в чому забезпечить ефективність реалізації охоронної функції адміністративного права.

Таким чином, на наше переконання, охоронна функція адміністративного права полягає в охороні цієї галузю відносин, які ним регулюються, а також порушених прав, свобод суб'єктів цього виду правовідносин. Її ж реалізація, на нашу думку, складається з закріплення на законодавчому рівні заходів юридичної відповідальності за адміністративні правопорушення, а також визначення та ефективності правозастосовчої діяльності по притягненню правопорушників до адміністративної відповідальності. Виходячи з вказаного, фактично охоронна функція адміністративного права функціонує постійно, тобто поки існує адміністративне право і регульовані ним відносини, а от характер її реалізації може змінюватися в залежності від поведінки суб'єктів адміністративно-правових відносин. На нашу думку, реалізація охоронної функції адміністративного права є поняття, яке виходить за рамки його розуміння виключно як «реакції» на порушення регулятивних норм досліджуваної галузі права. Слід зазначити, що дійсно в разі порушення норм регулятивного характеру охоронна функція «включається» в роботу, але це не означає, що до факту правопорушення вона не діє.

На наш погляд, під реалізацією охоронної функції адміністративного права варто розуміти процес реалізації його норм у об'єктивній реальності через:

а) загально-правовий вплив заборон та санкцій за їх порушення та невиконання обов'язків, результатом якого є формування правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин та

б) правове регулювання, яке має початкову стадію – нормативне визначення заборон та санкцій для учасників адміністративно-правових відносин та кінцеву стадію – реалізація забороняючих норм адміністративного права через форму їх

реалізації (дотримання) та застосування санкцій за порушення заборон та невиконання обов'язків.

Також ми переконані, що розуміння реалізації охоронної функції адміністративного права виключно як процесу правозастосовчої діяльності внаслідок порушення регулятивних норм, безумовно, хоча і несе в собі елемент обґрунтованості, але не бере до уваги всю широту роботи цієї функції в суспільстві. Ми вважаємо, що закріплення на нормативному рівні факту і заходів адміністративної відповідальності в реалізації функції адміністративного права відіграє важливу і невід'ємну роль, є етапом реалізації цієї функції. На думку Л. Заморської та В. Зінченко, не варто сприймати охоронну функцію права тільки в зв'язку зі скоєним правопорушенням. Саме факт встановлення заборони або санкції справляє серйозний вплив на деяких осіб, спонукають їх утримуватися від скоєння караних вчинків [49, с. 8; 50, с. 47].

Викладене вище також сприяє розумінню того як охоронні норми адміністративного права здійснюють загальносоціальний вплив, тобто, наприклад, виконують інформаційну, оціночно-орієнтаційну і виховну функції. Закріплення, як заходів адміністративної відповідальності, так і порядку притягнення до неї правопорушників, несе в собі інформацію для суб'єктів адміністративно-правових відносин. При цьому факт наявності цієї інформації, а також можливість з нею ознайомитися прямо вказує на те, що охоронні норми адміністративного права виконують інформаційну функцію. Крім того, у момент ознайомлення суб'єктів адміністративно-правових відносин з зазначеною інформацією відбувається внутрішньо свідомий процес її оцінки, що в підсумку має результатом орієнтування цього суб'єкта на правомірну або неправомірну модель його поведінки в майбутньому. Вказане свідчить про те, що охоронні норми адміністративного права виконують оціночно-орієнтаційну функцію.

У якійсь мірі інформація, яку несуть у собі охоронні норми адміністративного права, а також її оцінка суб'єктом адміністративно-правових відносин має виховний характер для вказаного суб'єкта. Річ у тім, що вибір того чи іншого внутрішнього відношення до вказаної інформації, тобто її оцінювання відбувається особою в міру

її розуміння, рівня правої культури і свідомості. У цьому випадку вплив охоронних норм адміністративного права має завданням вплив на вибір особою саме правомірного орієнтира у своїй майбутній поведінці, тобто зазначена інформація покликана зупинити негативну зацікавленість в свідомості людини порушити норму регулятивного характеру. Факт обізнаності особи у тому, що в разі порушення певної регулятивної норми адміністративного права настане певна міра адміністративної відповідальності, а також розпочнеться процедура притягнення до неї може змінити вибір виду правової поведінки особи з неправомірного на правомірний. Зазначене свідчить про те, що охоронні норми цієї галузі права, безумовно, виконують виховну функцію. Слід додати, що, на нашу думку, у разі притягнення особи до адміністративної відповідальності також відбувається реалізація охоронної функції адміністративного права, але в цьому випадку вона має дуже тісний зв'язок з виховною функцією зазначеного виду юридичної відповідальності.

Висновки до розділу 3

Вивчення сучасного розуміння поняття реалізації функцій адміністративного права, окреслення шляхів підвищення та забезпечення ефективності його регулятивної та охоронної функцій дозволило зробити такі висновки та узагальнення:

1. Реалізацію функцій адміністративного права варто розуміти як правовий вплив та правове регулювання, які як внутрішній та зовнішній аспекти дієвості цих функцій з одного боку формують тип правомірної поведінки учасників адміністративно правових відносин, а з другого боку – втілюють в об'єктивній реальності задекларовані на нормативно-правовому рівні як потенційно здійснювані юридичні можливості, обмеження, зобов'язання (початковий етап) через форми реалізації норм адміністративного права, що мають результатом використання прав, дотримання заборон та виконання обов'язків (кінцевий етап).

2. Під реалізацією регулятивної функції адміністративного права варто

розуміти процес реалізації його норм у об'єктивній реальності через:

а) загально-правовий вплив дозволів та обов'язків, результатом якого є формування правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин та

б) правове регулювання, яке має початкову стадію – нормативне визначення прав та обов'язків учасників адміністративно-правових відносин та кінцеву стадію – реалізація дозволяючих та зобов'язуючих норм адміністративного права через форми їх реалізації.

3. Єдино можливим забезпеченням ефективної реалізації регулятивної функції адміністративного права при наявності належним чином регламентованих неконфліктних проваджень, неухильного дотримання їх порядку при використанні прав та виконанні обов'язків суб'єктами адміністративно-правових відносин, забезпечення належного рівня правової культури, грамотності та свідомості для обох сторін цих відносин. Проте, порушення заборон або/та невиконання обов'язків не зупиняє, а трансформує реалізацію регулятивної функції адміністративного права в реалізацію охоронної. Її ж реалізація відбувається в межах конфліктного провадження, результативність якого у формі притягнення винних до юридичної відповідальності є одночасною реалізацією й регулятивної функції адміністративного права.

Разом з тим, реалізація функцій інших галузей права, які власних процесуальних норм не мають, у зв'язку з чим за потреби застосовують процесуальні норми адміністративного права, відбувається у спільній системі з реалізацією функцій адміністративного права. Саме такі галузі права в порядку неконфліктного провадження через трансформацію реалізації їх регулятивної функції у реалізацію регулятивної функції адміністративного права забезпечують реалізацію цих функцій. А, відповідно, у порядку конфліктного провадження через трансформації реалізації їх регулятивної функції в реалізацію охоронної функції адміністративного права уможливають практичне здійснення як останньої, так і першої. Обґрунтовано, що реалізація функцій як адміністративного, так і галузей права, які не маючи власних процесуальних норм за необхідності застосовують

процесуальні норми адміністративного права, відбувається у спільній системі, одночасно або послідовно після трансформації регулятивної функції таких галузей права у реалізацію регулятивної адміністративного у випадку її позитивної реалізації, або ж охоронної адміністративного права у випадку її реалізації в межах конфліктного провадження.

4. Під реалізацією охоронної функції адміністративного права варто розуміти процес реалізації його норм у об'єктивній реальності через:

а) загально-правовий вплив заборон та санкцій за їх порушення та невиконання обов'язків, результатом якого є формування правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин та

б) правове регулювання, яке має початкову стадію – нормативне визначення заборон та санкцій для учасників адміністративно-правових відносин та кінцеву стадію – реалізація забороняючих норм адміністративного права через форму їх реалізації (дотримання) та застосування санкцій за порушення заборон та невиконання обов'язків.

5. Шляхами підвищення ефективності реалізації охоронної функції адміністративного права є:

1). Практична необхідність доповнити ч. 1 ст. 260 КУпАП, передбачивши серед заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення «огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення».

2). Назву статті 264 КУпАП доповнити та викласти у наступній редакції «Особистий огляд, огляд речей, огляд житла або іншого володіння особи». А також статтю 264 КУпАП доповнити частиною 7 у наступній редакції «Огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення, провадиться на підставі рішення суду. Огляд житла або іншого володіння особи здійснюється виключно з метою виявлення особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення. Огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення проводиться за присутності двох понятих. Огляд житла або іншого

володіння особи припиняється з моменту виявлення такої особи або ж встановлення факту її відсутності у приміщенні чи володінні, де проводився огляд».

3). Статтю 38 КУпАП необхідно доповнити частиною 6 у такій редакції – «строк накладення адміністративного стягнення може бути відновлений судом до вказаного в частині 1 цієї статті відповідно до порядку, встановленого Кодексом адміністративного судочинства України, за умови визнання дій осіб, уповноважених статтею 255 КУпАП складати протокол про адміністративне правопорушення, по його нескладанню протиправними».

INTELLECTUAL OWNERSHIP OF OKSANA M. MYRONETS

ВИСНОВКИ

У дисертації містяться теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності і змісту функцій адміністративного права. Відповідно до поставленої мети та сформульованих завдань, на основі проведеного аналізу, було зроблено такі висновки:

1. На основі аналізу поняття «функція адміністративного права» у співвідношенні та взаємозв'язку з поняттям «функція права» в загальній теорії права, зроблено висновок, що перше детермінує соціальне призначення та напрями впливу галузі адміністративного права на суспільні відносини, які нею регулюються та охороняються.

Виділено періоди розвитку уявлень про поняття «функції адміністративного права»: 1) дореволюційний або імперський; 2) післяреволюційний або радянський; 3) український етап (після здобуття Україною незалежності). Визначено особливості кожного з вказаних вище періодів, що характеризуються відмінностями розуміння функцій адміністративного права залежно від розуміння предмета правового регулювання галузі адміністративного права.

Представлено класифікацію функцій адміністративного права за наступними критеріями. 1. За напрямками впливу адміністративного права на суспільні відносини: а) спеціально-юридичні; б) загальносоціальні. 2. За сферами суспільних відносин, на які впливає адміністративне право: а) економічна; б) політична; в) соціально-культурна. 3. За елементами галузі адміністративного права: а) власне галузі адміністративного права; б) інститутів адміністративного права; в) норм адміністративного права. 4. За прямим впливом адміністративного права на суспільні відносини: а) регулятивна; б) охоронна. 5. За опосередкованим впливом адміністративного права на суспільні відносини: а) інформаційна; б) оціночно-орієнтаційна; в) виховна. 6. За характером впливу адміністративного права на суспільні відносини: а) основні; б) похідні.

2. Регулятивну функцію адміністративного права визначено як напрям його впливу, який полягає у встановленні прав та обов'язків учасників суспільних відносин, які є предметом його правового регулювання.

Названо ознаки регулятивної функції адміністративного права: 1) має уповноважувальний характер, так як «уповноважує» учасників адміністративно-правових відносин, надаючи їм права, свободи та обов'язки, у чому проявляється її статична та динамічна сторони; 2) має спрямовувальний характер, так як через наділення учасників адміністративно-правових відносин відповідними правами і свободами спрямовує їх вибір у побудові вказаних відносин на запропонований законодавцем, чим проявляє свою статичну сторону; 3) має моделюючий характер, так як через наділення учасників адміністративно-правових відносин відповідними обов'язками формує модель необхідного відповідно до позиції законодавця варіанту поведінки учасників, чим проявляє свою динамічну складову; 4) її детермінантний зміст має елементи превентивного характеру, так як визначаючи права, свободи та обов'язки учасників адміністративно-правових відносин, вона тим самим детермінує норми можливостей у виборі користування правом та його обсягом, а також видів зобов'язаної поведінки учасників, які таким чином «попереджаються» про протизаконний характер їх відмінних від дозволених та необхідних варіантів поведінки.

Підвидами регулятивної функції адміністративного права визначено: регулятивну-статичну та регулятивну-динамічну. Регулятивна-статична функція адміністративного права є напрямом його впливу на адміністративно-правові відносини шляхом закріплення прав і свобод їх учасників. Регулятивна-динамічна функція адміністративного права є напрямом його впливу на адміністративно-правові відносини шляхом закріплення обов'язків їх учасників.

3. Охоронну функцію адміністративного права визначено як напрям його впливу, який має попереджувальний, припиняючий, відновлювальний, забезпечуючий притягнення до адміністративної відповідальності та накладення адміністративного стягнення характер.

До ознак охоронної функції адміністративного права віднесено:

1) перманентність попереджувального впливу на суспільні відносини, які становлять предмет правового регулювання цієї галузі; 2) ситуативність задіяння примушувального, відновлювального та припиняючого впливу на суб'єктів суспільні відносини, які становлять предмет правового регулювання цієї галузі права; 3) специфічний характер забезпечення притягнення до адміністративної відповідальності; 4) можливість варіативності застосування заходів впливу та адміністративних стягнень залежно від вікового критерію суб'єкта адміністративного правопорушення.

Підвидами охоронної функції адміністративного права названо: превентивну та захисну, яку запропоновано поділяти на каральну та відновлювальну

4. Сформульовано визначення загальносоціальних функцій адміністративного права як його регулятивний та охоронний напрями впливу на суспільні відносини в цілому та їх економічну, політичну та соціально-культурну сфери зокрема, відповідно до економіко-політичного рівня, етико-моральних стандартів та норм, які існують на певному етапі історичного розвитку суспільства.

Обґрунтовано ознаки загальносоціальних функцій адміністративного права:

1) є напрями регулятивного та охоронного впливу адміністративного права на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 2) мають характер сервісного обслуговування економічних, політичних та соціально-культурних відносин; 3) мають характер управлінського впливу на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 4) мають загальнонаціональний характер впливу ідеологічно формуючої природи на соціально прийнятні стандарти в економічній, політичній та соціально-культурній сферах; 5) є «зовнішнім» відображенням конкретно відділеного впливу регулятивної та охоронної функцій адміністративного права на економічні, політичні та соціально-культурні відносини; 6) реалізуються одночасно з регулятивною чи охоронною функціями адміністративного права при регулюванні чи охороні економічних, політичних, соціально-культурних відносин; 7) мають засобом своєї реалізації не економічні, політичні чи соціально-культурні

норми, а регулятивні та охоронні норми адміністративного права у відповідно економічній, політичній та соціально-культурній сферах.

Серед загальносоціальних функцій адміністративного права запропоновано виділити економічну, політичну та соціально-культурну, виокремлення яких має відбуватися виключно з метою їх глибшого наукового осмислення проте з розумінням перебування їх у нерозривній єдності зі спеціально-соціальними функціями цієї галузі права.

5. Реалізацію функцій адміністративного права запропоновано розуміти як правовий вплив та правове регулювання, які як внутрішній та зовнішній аспекти дієвості цих функцій з одного боку формують тип правомірної поведінки учасників адміністративно-правових відносин, а з другого – втілюють в об'єктивній реальності задекларовані на нормативно-правовому рівні як потенційно здійснювані юридичні можливості, обмеження, зобов'язання (початковий етап) через форми реалізації норм адміністративного права, що мають результатом використання прав, дотримання заборон та виконання обов'язків (кінцевий етап).

6. Під реалізацією регулятивної функції адміністративного права варто розуміти процес реалізації його норм у об'єктивній реальності через:

а) загально-правовий вплив дозволів та обов'язків, результатом якого є формування правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин та

б) правове регулювання, яке має початкову стадію – нормативне визначення прав та обов'язків учасників адміністративно-правових відносин та кінцеву стадію – реалізація дозвільних та зобов'язуючих норм адміністративного права через форми їх реалізації.

Зауважено, що єдино можливим забезпеченням ефективної реалізації регулятивної функції адміністративного права при наявності належним чином регламентованих неконфліктних проваджень є неухильне дотримання їх порядку при використанні прав та виконанні обов'язків учасниками адміністративно-правових відносин, забезпечення належного рівня правової культури, грамотності та свідомості для обох сторін цих відносин. Звернуто увагу на те, що порушення

заборон або/та невиконання обов'язків не зупиняє, а трансформує реалізацію регулятивної функції адміністративного права в реалізацію охоронної. Її ж реалізація відбувається в межах конфліктного провадження, результативність якого у формі притягнення винних до юридичної відповідальності є одночасною реалізацією й регулятивної функції адміністративного права. Разом з тим, реалізація функцій інших галузей права, які власних процесуальних норм не мають, у зв'язку з чим за потреби застосовують процесуальні норми адміністративного права, відбувається у спільній системі з реалізацією функцій адміністративного права.

7. Під реалізацією охоронної функції адміністративного права варто розуміти процес реалізації його норм у об'єктивній реальності через:

а) загально-правовий вплив заборон та санкцій за їх порушення та невиконання обов'язків, результатом якого є формування правових установок на правомірну поведінку у правосвідомості учасників адміністративних правовідносин та

б) правове регулювання, яке має початкову стадію – нормативне визначення заборон та санкцій для учасників адміністративно-правових відносин та кінцеву стадію – реалізація забороняючих норм адміністративного права через форму їх реалізації (дотримання) та застосування санкцій за порушення заборон та невиконання обов'язків.

Шляхами підвищення ефективності реалізації охоронної функції адміністративного права є:

1). Практична необхідність доповнити частину 1 статті 260 КУпАП, передбачивши серед заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення «огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення».

2). Назву статті 264 КУпАП доповнити та викласти у наступній редакції «Особистий огляд, огляд речей, огляд житла або іншого володіння особи». А також статтю 264 КУпАП доповнити частиною 7 у наступній редакції «Огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення, проводиться на підставі рішення суду. Огляд житла або іншого володіння особи здійснюється виключно з метою виявлення особи, щодо якої

необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення. Огляд житла або іншого володіння особи, щодо якої необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення проводиться за присутності двох понять. Огляд житла або іншого володіння особи припиняється з моменту виявлення такої особи або ж встановлення факту її відсутності у приміщенні чи володінні, де проводився огляд».

3). Статтю 38 КУпАП необхідно доповнити частиною 6 у такій редакції – «строк накладення адміністративного стягнення може бути відновлений судом до вказаного в частині 1 цієї статті відповідно до порядку, встановленого Кодексом адміністративного судочинства України, за умови визнання дій осіб, уповноважених статтею 255 КУпАП складати протокол про адміністративне правопорушення, по його нескладанню протиправними».

INTELLECTUAL OWNERSHIP OF OKSANA M. MYRONETS

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов А.И. Проблемы реализации регулятивной функции права : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юр. наук: 12.00.01. Нижний Новгород, 2005. 28 с.
2. Абрамов А.И. Теоретические и практические проблемы реализации функций права : монография. Самара: ООО «Офорт», 2008. 318 с.
3. Адміністративне право України: підруч. : в 2 т. / ред. В. Б. Авер'янов. К. : Юридична думка, 2004. Т. 1: загальна частина. 584 с.
4. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. К. : Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
5. Адміністративне право України : навчальний посібник / Беззубов Д.О., Гвоздецький В.Д., Дудник О.В., Заросило В.О., Міллер А.Й., Подоляка А.М. К. : «МП Леся», 2014. 320 с.
6. Адміністративне право : підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. К. : Юрінком Інтер. 2005. 544 с.
7. Адміністративне право України. Т. 1 Загальне адміністративне право : навчальний посібник / за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
8. Адміністративне право України : основні поняття. Навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора І.П. Голосніченка. К. : ГАН, 2005. 232 с.
9. Административное право Украины : ученик / под общей ред. С.В. Кивалова. Х. : «Одиссей», 2004. 880 с.
10. Адміністративне право України: підруч. / за заг. ред. Т.О. Коломoeць. К. : «Істина», 2010. 480 с.
11. Адміністративне право України: навчальний посібник / за заг. ред. Т.О. Коломoeць, Г.Ю. Гулевської. К. : Істина, 2008. 216 с.

12. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем) [текст] навч. посіб. / Кузьменко О.В., Пастух І.Д., Плугатир М.В., Співак М.В. Київ, «Центр учбової літератури», 2015. 232 с.
13. Адміністративне право : навчальний посібник / Остапенко О.І., Кісіль З.Р., Ковалів М.В., Кісіль Р.В. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 553 с.
14. Адміністративне право України: навчальний посібник. Вид. 2-ге, перероб та доп. Київ : Атіка, 2009. 640 с.
15. Административное право России: учеб. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Проспект, 2009. 752 с.
16. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2-х т. Т. I. М. : Юридическая литература, 1981. 361 с.
17. Алексеев С.С. Общая теория права. В двух томах. Т. II М. : Юрид. лит. 1982. 360 с.
18. Андрусак Т. Г. Теорія держави і права. Львів : Фонд «Право України», 1997. 197 с.
19. Annex 17 to the Convention with the title “Standards and Recommended Practices – Security – Safeguarding International Civil Aviation against Acts of Unlawful Interference” URL : http://dgca.gov.in/intradgca/intra/icao%20annexes/an_17_cons.pdf (date of access : 01.02.2019).
20. Антошин С.С., Михалкин Н.В. Логика : учебное пособие. М. : РАП, 2013. 256 с.
21. Антошина І.В. Інформаційна українського функція права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національний університет Одеська юридична академія. Одеса, 2015. 200 с.
22. Бадоев М.Т. Место демографической функции в системе функций права. *Юридические записки молодых ученых и аспирантов ЯрГУ. Сборник статей.* Ярославль : Изд-во Яросл. ун-та , 2003. Вып. 2. С. 25-28.
23. Байтин М. И. Сущность права (Современное нормативное правопонимание на грани двух веков). 2-е изд. доп. М. : ООО ИД «Право и государство», 2005. 544 с.

24. Бахрах Д.Н. Административное права : учебник / Д.Н. Бахрах, Б.В. Россинский, Ю.Н. Стариков. 3-е изд. пересмотр. и доп. М.: Норма_Учебник, 2008. 816 с.
25. Бельський К.С. О системе административного права. *Государство и права*. 1998. № 3. С. 5-12.
26. Бельский К. С. Налоговая система : генезис, основные элементы, принципы. *Государство и право*. 2006. № 9. С. 48–55.
27. Бородін І.Л. Адміністративно-юрисдикційні провадження *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право» Зб. наук. пр.* 2014. № 2 (31). С. 41-45.
28. Бородін І.Л. Адміністративно-юрисдикційний процес : монографія. К. : Алерта, 2007. 184 с.
29. Бородін І.Л., В.О. Круглов. До питання вдосконалення заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право» Зб. наук. пр.* 2013. № 2 (23). С. 51-55.
30. Бурлай Є. До питання про функції права. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3. С. 31-42. С. 37-41.
31. Виленкин Н. Как возникло и развивалось понятие функции. *Научно-популярный физико-математический журнал Квант*. М. 1977. № 7. С. 41-45.
32. Виноградов П. Г. Очерки по теории права. М. : Т-во А. А. Левинсон, 1915. 164 с.
33. Волинка К.Г. Теорія держави і права: навч. посіб. К. : МАУП, 2003. 240 с.
34. Вопленко Н.Н. Сущность, принципы и функции права : учеб. пособ. Волгоград : Изд-во Волгогр. ун-та, 1998. 56 с.
35. Голосніченко І.П. До проблеми запровадження в Україні кримінального проступку та відмежування його від адміністративного правопорушення. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 1 (21) 2014*. С. 80-83.
36. Гончарук С.Т. Основи адміністративного права України : навчальний посібник. К.: 2004. 200 с.

37. Гончарук С.Т. Адміністративний процес: навч. пос. К. : НАУ, 2012. 184 с.
38. Гончарук С. Т. Спеціально-юридичні функції адміністративного права України. *Аеро-2011. Повітряне і космічне право* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 24 лютого 2014 р. Київ: НАУ, 2014. С. 125-127.
39. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
40. Гуржій Т.О. Система функцій адміністративного-процесуального права України. *Вісник Запорізького національного університету*. № 2 (1). 2012. С. 124-129.
41. Гуржій Т.О. Перспективи розвитку адміністративно-деліктного законодавства України. *Адміністративне право і процес*. № 3 (9). 2014. С. 156-168.
42. Додин Е. В. Доказательства в административном процессе. Москва : «Юрид. лит.», 1973. 192 с.
43. Домаков В. В. Онтология понятий функции права и нормы права на этапе реформирования российской экономики. *Философия права*. 2007. № 1. С. 27-34.
44. Дроботов С.А. Реалізація функцій права в умовах розвитку демократичної, правової держави : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національний університет «Острозька академія». Острог, 2011. 184 с.
45. Елистратов А.И. Административное право : лекции. М.: тип. тов. И. Д. Сытина, 1911. 235 с.
46. Еллинек Г. Общее учение о государстве. СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. 752 с.
47. Емельянов А.С. Юридическая квалификация и реализация охранительной функции финансового права. Тюмень : Изд-во Тюмен. юрид. ин-та МВД России, 2002. 107 с.
48. Zalpuri Sunita. Training package on Administrative Law. J&K IMPA (Jammu). Anchor-DOPT-UNDP. 2005. 268 p.
49. Заморська Л.І. Функції права : змістовно-теоретичний аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. 2015. С. 3-9.
50. Зінченко В.М. До питання про сутність і значення охоронної функції права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 44-48.

51. Загальне адміністративне право : підручник / Гриценко І.С., Мельник Р.С., Пухтецька А.А. та інші; за заг.ред. І.С. Гриценка. К. : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
52. Загальна теорія держави і права : підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
53. Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории права. М., 1961. 390 с.
54. Казьмин И. Ф. Общие проблемы права в условиях научно-технического прогресса. М., 1986. 191 с.
55. Калюжний Р.А. Правова ідеологія як фундаментальний чинник становлення в Україні правової держав та громадянського суспільства. *Вісник Запорізького національного університету*. № 1 (1), 2012. С. 109-112.
56. Калюжний Р.А., Атаманчук І.В. Розвиток процесуального права України. К. : «МП Леся». 2015. 188 с. С. 53.
57. Калюжний Р.А., Сопілко І.М. Організаційно-правове забезпечення безпеки польотів на авіаційному транспорті. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право» Зб. наук. пр.* № 3 (38). 2013. С. 10-16.
58. Carol Harlow. Global Administrative Law : The Quest for Principles and Values. *The European Journal of International Law*. 2006. Vol. 17 no.1. P. 187–214.
59. Кистяковский Б.А. Философия и социология права. СПб. : РХГИ, 1999. 800 с.
60. Ківалов С.В., Біла-Тіунова Л.Р. Адміністративне право України : навчальний посібник. 6-е вид., стереотипне. Одеса : Фенікс, 2012. 400 с.
61. Ківалов С. В. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник. 2-е вид., перероб. і доп. Одеса : Юридична література, 2002. 312 с.
62. Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне права : навч.пос. 3-є вид. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 696 с.
63. Коваль Л. Адміністративне право України. К. : Основи. 1994. 154 с.
64. Ковальський В. Функції права : поняття, джерела, динаміка. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 2. С. 3-10.

65. Ковальський В. С. Система і види функцій права. *Теорія і практика інтелектуальної власності: наук.-практ. журн.* 2009. № 3(47). С. 3-11.
66. Ковальський В.С. Охоронна функція права : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2010. 336 с.
67. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР.* 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.
68. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
69. Козлов Ю. М. Административное право : учебник. М. : Юристъ, 2005. 554 с.
70. Козлов Ю. М. Административное право : учебник. М. : Юристъ, 1999. 320 с.
71. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
72. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен. К. : Юрінком Інтер, 2004. 528 с.
73. Колпаков В.К. Деліктний феномен в адміністративному праві України : Автореф. дис. ... докт. юрид. наук за спец. : 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2005. 37 с.
74. Колпаков В. К., О. В. Кузьменко. Адміністративне право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
75. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
76. Корж Є.М. Реалізація інформаційної функції права в діяльності органів внутрішніх справ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2010. 20 с.
77. Коркунов Н.М. Лекции по общей теории права. СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. 430 с.

78. Коркунов Н.М. О научном изучении права. *Журнал гражданского и уголовного права*: Май. Издание С.-Петербургского Юридического Общества. СПб. : Тип. Правительствующего Сената, 1882. Кн. 5. С. 159-194.
79. Коростей В. Про функції права. *Право України*. 2004. № 9. С. 124-127.
80. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
81. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. К. : Атіка, 2005. 352 с.
82. Курінний Є.В. Адміністративне право України : тенденції трансформації в умовах реформування : навчальний посібник. Дніпропетровськ: Юридична академія МВС України, 2002. 92 с.
83. Левина С.В. Место и роль воспитательной функции в системе функций права. *Общество и право*. 2010. № 1 (28). С. 68-73.
84. Логика : учеб. пособ. / под ред. Г. А. Левина. Мн. : Изд-во БГУ, 1974. 336 с.
85. Матійко М.В. Інформаційна функція цивільного права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2009. 20 с.
86. Мацелик Т.О. Суб'єкти адміністративного права : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2014. 400 с.
87. Мелентьев М. П. Функции советского исправительно-трудового права и механизм их осуществления. М. : Изд-во ВНИИ МВД СССР, 1980. 132 с.
88. Миколенко О.М. Функції адміністративного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 4. С. 39-42.
89. Функції права: поняття та класифікація. *Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2014. № 2. С. 15-17.
90. Миронець О.М. Теоретико-правові аспекти функцій адміністративного права та їх класифікації. *Інформація і право*. 2015. № 14. С. 129-135.
91. Миронець О.М. Теоретико-правові аспекти реалізації функцій адміністративного права. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Svazek 3. 1. vydání. S. 77-82.

92. Миронець О.М. Реалізація охоронної функції адміністративного права. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»* : зб. наук. праць. К. : НАУ, 2016. № 2 (39). С. 62-67.

93. Миронець О.М. Ефективність функцій адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (75). С. 162-170.

94. Миронець О.М. Функції адміністративного права: історико-правовий аспект. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К. : НАУ, 2017. № 3 (44). С. 42-47.

95. Миронець О.М. Регулятивна функція адміністративного права. *Науковий журнал «Право і суспільство»*. Дніпро : Дніпровський гуманітарний університет, 2018. № 4, частина 2. С. 124-130.

96. Миронець О.М. Загальносоціальні функції адміністративного права. *Науковий журнал «Юридичний бюлетень»*. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. № 6. С. 109-115.

97. Миронець О.М. Теоретико-правовий аналіз охоронної функції адміністративного права. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К. : НАУ, 2019. № 1 (44). С. 37-45.

98. Мосьондз С.О. Адміністративне право України у визначеннях та схемах: навчальний посібник. К. : Прецедент, 2006. 176 с.

99. Наливайко О.І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2002. 178 с.

100. Невядовський В. О. Особливості реалізації адміністративно-правоових норм у діяльності Національної поліції України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (75). С. 170-176.

101. Official website of the International Civil Aviation Organization (ICAO). URL : <https://www.icao.int/secretariat/legal/lists/current%20lists%20of%20parties/allitems.aspx> (date of access : 01.02.2019).

102. Общая теория государства и права : учебник / ред. В. В. Лазарев. М. : Юристъ, 1996. 465 с.
103. Общая теория права и государства : учебник / под ред. В.В. Лазарева. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юристъ, 1996. 472 с.
104. Курс адміністративного права : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та ін.]. 2-ге вид. перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
105. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. СПб. : Тип. М. Меркушева, 1910. Т. 1. 648 с.
106. Петков С.В. Теорія адміністративного права: навчальний посібник. К. : КНТ, 2014. 304 с.
107. Пирожкова Ю. Функція адміністративного права : філософський та правовий аспекти. *Право і суспільство*. № 6-1 частина 2. 2014. С. 197-202.
108. Пирожкова Ю. Функції адміністративного права : оновлений доктринальний погляд в умовах перегляду постулатів про систему права України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 148-154.
109. Пирожкова Ю.В. Система функцій адміністративного права України : сучасна архітектура і властивості. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3(9). С. 205-209.
110. Пирожкова Ю. Регулятивна функція адміністративного права: генеза та сучасна трансформація в умовах реформаційних правотворчих процесів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : збірник наукових праць*. Серія «Юриспруденція». 2016. Вип. 21. С. 41-45.
111. Пирожкова Ю. Функції адміністративного права : генеза, теоретичний, нормативний та праксеологічний аспекти : монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 548 с.
112. Повітряний кодекс України : Закон України від 19 травня 2011 р. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48-49. Ст. 536.
113. Порядок накладення і стягнення штрафів за порушення вимог законодавства на повітряному транспорті : Наказ Міністерства інфраструктури

України від 26 грудня 2011 р. № 637. *Офіційний вісник України*. 03.02.2012 р. № 7. Стор. 163. Стаття 272. Код акта 60175/2012.

114. Правознавство: підручник / С. Е. Демський, В. С. Ковальський, А. М. Колодій [та ін.]; ред. В. В. Копейчиков. 7-е вид., стер. К.: Юрінком Інтер, 2003. 736 с.

115. Проблемы теории государства и права : учебное пособие / под ред. М.Н. Марченко. М. : Юристъ, 2001. 656 с.

116. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України: проект закону України від 18.07.2008 № 2789 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33073 (дата звернення : 07.12.2016). Проект Адміністративно-процедурного кодексу України: проект закону України від 03.12.2012 № 11472 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44893 (дата звернення : 07.12.2016).

117. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. *Офіційний вісник України*. 22.09.2015 р. № 73. Стор. 44. Стаття 2402. Код акта 78496/2015.

118. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам : Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 24 жовтня 2011 р. № 10. *Вісник господарського судочинства*. 2011 р. № 6. С. 13.

119. Про деякі питання застосування законодавства у сфері містобудівної діяльності : Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 22 січня 2013 р. № 01-06/84/2013. *Все про бухгалтерський облік*. 2014. № 23. С. 30.

120. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 30. Ст. 379.

121. Про затвердження Авіаційних правил України, Частина 47 «Правила реєстрації цивільних повітряних суден в Україні» : Наказ Міністерства

інфраструктури України від 25 листопада 2012 р. № 636. *Офіційний вісник України*. 14.12.2012 р. № 93. Стор. 330. Стаття 3814. Код акта 64631/2012.

122. Про затвердження Положення про Державну авіаційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 520. *Офіційний вісник України*. 21.10.2014 р. № 82. Стор. 63. Стаття 2332. Код акту 74234/2014.

123. Про затвердження Порядку накладення стагнень за порушення законодавства про захист прав споживачів : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1177. *Офіційний вісник України*. 17.08.2002 р. № 34. Стор. 108. Стаття 1587. Код акта 23056/2002.

124. Про затвердження Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу» : Наказ Державної авіаційної служби України від 26 листопада 2018 р. № 1239. *Офіційний вісник України*. 05.03.2019 р. № 18. Стор. 65. Стаття 626. Код акту 93542/2019.

125. Про затвердження Правил реєстрації цивільних аеродромів України : Наказ Державної служби України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації від 25 жовтня 2005 р. № 795. *Офіційний вісник України*. 30.11.2005 р. № 46. Стор. 108. Стаття 2917. Код акта 34321/2005.

126. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22 вересня 2005 р. № 2899-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст.565.

127. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

128. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

129. Радько Т.Н. Теория функций права : монографія. М. : Проспект, 2014. с. 272.

130. Радько Т. Н. Теория государства и права : учебник для вузов. М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2004. 576 с.

131. Радько Т. Н. Методологические вопросы познания функций права. ВСШ МВД СССР. Волгоград : НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 1974. 150 с.

132. Радько Т. Н. Основные функции социалистического права : учеб. пособ. Волгоград : НИиРИО ВСШ МВД СССР, 1970. 142 с.
133. Рождественский А. А. Основы общего учения о праве и государстве. Ярославль : Тип. Губ. земск. управы, 1917. 58 с.
134. Rachard A. Mann, Barry S. Roberts. Essentials of Business Law and the Legal Environment. 11th edition. Mason : Cengage Learning, 2013. 14 p.
135. Рябченко О.П. Новелізація категорій адміністративного права і процесу : окремі питання трансформації їх змісту. *Право України*. 2014. № 3 С. 12-17.
136. Рябченко О.П. Проблемні питання розвитку сучасної доктрини адміністративного права і процесу. *Юрист України*. 2011. № 1 (14). С. 5-10.
137. Словник української мови : в 11 томах / Білодід І. К. [та ін.]. К. : Наукова думка. Том 1. 1970. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.02.2019).
138. Словник української мови : в 11 томах / Білодід І. К. [та ін.]. К. : Наукова думка. Том 2. 1971. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.02.2019).
139. Словник української мови : в 11 томах / Білодід І. К. [та ін.]. К. : Наукова думка. Том 3. 1972. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.02.2019).
140. Словник української мови : у в 11 томах / Білодід І. К. [та ін.]. К. : Наукова думка. Т. 4. 1973. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.02.2019).
141. Словник української мови : в 11 томах / Білодід І. К. [та ін.]. К. : Наукова думка. Том 5. 1974. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.02.2019).
142. Словник української мови : в 11 томах / Білодід І. К. [та ін.]. К. : Наукова думка. Том 8. 1977. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.02.2019).
143. Словник української мови : в 11 томах / Білодід І. К. [та ін.]. К. : Наукова думка. Том 9. 1978. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.02.2019).
144. Словник української мови : в 11 томах / Білодід І. К. [та ін.]. К. : Наукова думка. Том 10. 1979. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.02.2019).
145. Ситар І. М. Онтологічні функції права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2008. 16 с.
146. Ситар І.М. Онтологічні функції права : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 240 с.

147. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підруч. пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
148. Смирнов В.Г. Функции советского уголовного права. Предмет, задачи и способы уголовно-правового регулирования. Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1965. 188 с.
149. Смирнова К. Європейська інтеграція та Україна. *Право України*. 2011. № 4. С. 153-158.
150. Смоленский М.Б. Административное право. Ростов-на-Дону : «Феникс». 2005. 346 с.
151. Сопілко І.М. Шляхи формування інформаційної ідентичності в умовах інформаційної глобалізації. *Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість, якість, застосування та вдосконалення*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 20-21 грудня 2013 р. Донецьк : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2013. С. 89-91.
152. Сопілко І.М. Типи інформаційної ідентичності. *Підприємництво, господарство і права*. № 1. 2014. С. 49-52.
153. Спаський А. Функціонування права: загальний та спеціальний аспекти. *Право України*. № 1. 2008. С.18-20.
154. Становлення нового адміністративного права України. Науково-популярний нарис / В.М. Кампо, Н. Р. Нижник, Б. П. Шльоер; ред. В.М. Кампо. К. : Видавничий Дім «Юридична книга», 2000. 60 с.
155. Стариков Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Т. 1. М. : НОРМА-ИНФА-М, 2002. 728 с.
156. Стасюк О.Л. Адміністративно-правове забезпечення реалізації правозахисної функції в Україні: сучасний стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Науковий журнал «Юридичний бюлетень»*. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. № 6.133-139.
157. Столбовий В.М. Адміністративне права України: посібник для підготовки до іспитів. К. : КНТ, 2009. 150 с.
158. Теорія держави і прав : навч. посіб. / В.М. Субботін, О.В. Філонов, Л.М. Князькова, І.Я. Тодоров. К. : Знання, 2005. 327 с.

159. Теорія держави і права : підручник. Практикум. Тести: підручник / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвеева. К. : Юрінком-Інтер, 2015. 584 с.
160. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. М. : Юристъ, 1997. 672 с.
161. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса. М. : Юринформцентр, 1998. 798 с.
162. Ткаченко Ю. Г. Методологические вопросы теории правоотношений. М., 1980. 176 с.
163. Федоров С. Л. Предмет и функции уголовного права России. *Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева*. 2004. Вып. 44. С. 19-26.
164. Филимонов В.Д. Охранительная функция уголовного права. СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. 198 с.
165. Философский словарь. М. : А.С.К., 2006. 1056 с. С. 980.
166. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. М. : Политиздат, 1991. 560 с.
167. Хвостов В.М. Общая теория права. Элементарный очерк. М. : Тип. Вильде, 1906. 136 с.
168. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2013 р. 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
169. Шевель В. А. Реализация охранительной функции права в сфере обеспечения прав и свобод человека в современной России. *Актуальные проблемы юриспруденции*. Сборник научных трудов. Владимир : ВГПУ, 2005. Вып. 5. С. 247-249.
170. Шевченко А.Є., Калюжний Р.А., Волкова Л.М. Дрібне хуліганство як вид адміністративного правопорушення: монографія. К. : «МП Леся», 2012. 172 с.
171. Шершеневич Г.Ф. О праве и государстве : лекции. М. : Изд-во Т-ва И. Д. Сытина, 1908. 154 с.
172. Щербина В. І. Функції трудового права : монографія. Дніпропетровськ : Акад. митної служби України, 2007. 425 с.

173. Юринець Ю. Л. Правозабезпечувальна та правозахисна функції адміністративного права : антропологічний вимір. *Наукові праці Національного авіаційного університету*. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право» Зб. наук. пр. 2014. № 2 (31). С. 70-75.

174. Юсупов В.А. Теория административного права. М. : Юридическая литература, 1985. с. 160.

175. Яценко А. С. Теория федерализма. Опыт синтетической теории права и государства. Юрьев : Тип. К. Маттисена, 1912. 852 с.

INTELLECTUAL OWNERSHIP OF OKSANA M. MYRONETS

Додаток 1. Список публікацій здобувача за темою дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України та періодичних наукових виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз:

1. Миронець О. М. Функції права : поняття та класифікація. *Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2014. № 2. С. 15-17.
2. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти функцій адміністративного права та їх класифікації. *Інформація і право*. 2015. № 14. С. 129-135.
3. Миронець О. М. Реалізація охоронної функції адміністративного права. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»* : зб. наук. праць. К.: НАУ, 2016. № 2 (39). С. 62-67.
4. Миронець О. М. Ефективність функцій адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (75). С. 162-170.
5. Миронець О. М. Функції адміністративного права : історико-правовий аспект. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К.: НАУ, 2017. № 3 (44). С. 42-47.
6. Миронець О. М. Регулятивна функція адміністративного права. *Науковий журнал «Право і суспільство»*. Дніпро : Дніпровський гуманітарний університет, 2018. № 4, частина 2. С. 124-130.
7. Миронець О. М. Загальносоціальні функції адміністративного права. *Науковий журнал «Юридичний бюлетень»*. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. № 6. С. 109-115.
8. Миронець О. М. Теоретико-правовий аналіз охоронної функції адміністративного права. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К.: НАУ, 2019. № 1 (50). С. 37-45.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

9. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти реалізації функцій адміністративного права. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Svazek 3. 1. vydání. S. 77-82.

Матеріали наукових конференцій:

10. Миронець О. М. Functions of Administrative Law in aviation sphere. *Aviation in the XXI-st century : the sixth world congress, September 23-25, 2014*. Kyiv, National Aviation University. P. 11.35-11.39.

11. Миронець О. М. Теретико-правові аспекти функцій адміністративного права. *АЕРО-2014. Повітряне і космічне право : матеріали Всеукраїнської конференції молодих учених і студентів, 20 листопада 2014 р. м. Київ, Національний авіаційний університет*. С. 35-37.

12. Миронець О. М. Теоретичні аспекти функцій адміністративного права та науки адміністративного права. *Тенденції розвитку юридичної науки в XXI столітті : матеріали Всеукраїнська науково-практична конференція до Дня науки, 22 травня 2014 р. м. Київ, Національний авіаційний університет*. С. 150-153.

13. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти класифікації функцій адміністративного права. *Юридична наука і практика: виклики часу : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 12 березня 2015 р. м. Київ, Національний авіаційний університет*. С. 67-69.

14. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти реалізації функцій та норм адміністративного права. *Экономика. Государство и право. Научный поиск/ Economy. Państwo i Prawo. Naukowe Wyszukaj : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 30-31 жовтня 2015 р. м. Сопот, Республіка Польща*. С. 35-37.

15. Миронець О. М. Теоретико-правові аспекти функцій адміністративного права у сфері авіаційного транспорту. *Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського і транспортно права : матеріали V*

міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 квітня 2015 р. м. Київ. С. 152-158.

16. Миронець О. М. Ефективність функцій адміністративного права. *Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 26 лютого 2016 р. м. Київ, Національний авіаційний університет. С. 89-91.

17. Миронець О. Н. Реализация охранительной функции административного права. *Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для правоохранительных органов* : тезисы докладов Международной научно-практической конференции, 7 апреля 2016 г. г. Минск, Республика Беларусь. С. 27-28.

18. Миронець О. М. Поняття реалізації охоронної функції адміністративного права. *Від громадянського суспільства – до правової держави* : збірник тез-доповідей XII міжнародної наукової конференції молодих вчених та студентів, 22 квітня 2016 р. м. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна. С. 261-263.

19. Миронець О. М. Належний розгляд заяв про адмінправопорушення – запорука ефективності функцій адміністративного права. *Донецький юридичний інститут – 55 років на теренах освіти і науки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 13 травня 2016 р. м. Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут. С. 244-246.

20. Миронець О. М. A concept to implement a protective function of administrative law. *Актуальні питання державотворення в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 20 травня 2016 р. м. Київ, Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка. С. 263-264.

21. Миронець О. М. Роль функцій адміністративного права у забезпеченні права на оскарження. *Верховенство права та місцеве самоврядування* : матеріали III Міжнародного науково-практичного форуму студентів та аспірантів, 10-11 червня 2016 р. м. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія». С. 149-153.

22. Миронец О. Н. Эффективная реализация функций административного права как перспектива его развития. *Prospects for the development of law : collection of materials of the International Scientific Conference*, 22 января 2017 г. г. Вильнюс, Литва : Kazimieras Simonavičius University. P. 235-241.

23. Myronets O. M. Protective Function of Administrative Law in Aviation Sphere. *XIV Міжнародна науково-технічна конференція «ABIA-2019»*, April 23-25, 2019. Kyiv, 2019. P. 35.6-35.9. <http://conference.nau.edu.ua/index.php/AVIA/AVIA2019/paper/view/5763/4870> (date of access : 30.04.2019).

INTELLECTUAL OWNERSHIP OF OKSANA M. MYRONETS

Додаток 2.

INTELLECTUAL OWNERSHIP OF OKSANA M. MYRONETS

Додаток 3.

INTELLECTUAL OWNERSHIP OF OKSANA M. MYRONETS

Додаток 4.

INTELLECTUAL OWNERSHIP OF OKSANA M. MYRONETS

АНОТАЦІЯ

Миронець О.М. Функції адміністративного права. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Національний авіаційний університет, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню функцій адміністративного права та їх реалізації відповідно до широкого підходу розуміння адміністративного процесу.

Розглянуто поняття, ознаки, види та засоби реалізації спеціально-соціальних та загальносоціальних функцій адміністративного права у їх взаємозв'язку та співвідношенні з розумінням функцій права як загальнотеоретичної категорії юриспруденції.

Сформульовано поняття реалізацій функцій цієї галузі права. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій, рекомендацій щодо удосконалення та підвищення ефективності реалізації функцій адміністративного права в сучасній Україні.

Під функціями права запропоновано розуміти соціальне призначення права і головні напрями його впливу на суспільні відносини. Розмежовано як різні поняття: «функції права», «завдання права», «роль права», «функціонування права».

Запропоновано розуміти систему функцій права виходячи з їх поділу залежно від власне правового та соціального впливу права на суспільні відносини, так як об'єктивно право здійснює ці дві групи функцій. Підкреслено необхідність розглядати їх у взаємозв'язку з його системою. Звернуто увагу на те, що функції права можуть проявлятися на рівні всієї системи права в цілому, або ж на рівні її складових: галузей, підгалузей, інститутів, норм, або ж можуть мати міжгалузевий характер вияву.

Обґрунтовано, недоцільність безмежного росту кількості функцій права на тій підставі, що вони мають узагальнюючий характер, тобто містять у собі підфункції,